

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ATHANASIUS
DE
INCARNATIONE.
ROBERTSON.

S. Th. 11511^h

1243 e. 266

S. Th. Y. 15.4

0415

ATHANASIUS
DE
INCARNATIONE.

*UNIFORM WITH THE PRESENT
EDITION.*

BY THE SAME EDITOR.

A Translation of the same work, with
Introduction, Notes, and Indices (Second
Edition). 8vo, pp. xxiii. 108. 2s. 6d.

LONDON: DAVID NUTT, 270-71 STRAND.
1891.

ST. ATHANASIUS
ON
THE INCARNATION.

THE GREEK TEXT

EDITED

FOR THE USE OF STUDENTS.

BY

ARCHIBALD ROBERTSON,

LATE FELLOW OF TRINITY COLLEGE, OXFORD;
PRINCIPAL OF BISHOP HATFIELD'S HALL, DURHAM.

SECOND EDITION

BASED ON

THE CODEX SEGUERIANUS.

LONDON:
DAVID NUTT, 270-71 STRAND.
1893.

ALMAE UNIERSITATIS
DUNELMENSIS
CUSTODI
MAGISTRIS
SCHOLARIBUS.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

It is strange that a work so important as the *de Incarnatione* should so seldom have been separately printed. It is believed that the following edition is the first, or nearly the first, of the kind in England.

It was contained in the *Analecta Christiana* published at Oxford (Parker) in 1844, with some Latin notes by Mr. Marriott; and it was reprinted from that volume in 1880, with an English translation, scarcely of sufficient exactness for the guidance of students.

The present edition is an attempt to furnish the theological student with the text of the work, with a minimum of notes. The few that there are aim chiefly at giving a clue to passages where experience has shown that the meaning may be mistaken; at giving the references to Scripture where these are at all out of the way (other references have been thought needless); and, in a few cases, at briefly explaining or illustrating the subject-matter.

The text of the Benedictine edition has been departed from only in a few trivial cases, and never without indication. A fresh collation of MS. copies of this treatise and the *contra Gentes* is certainly desirable, but it lies beyond the scope of the present undertaking. The editor is glad, however, to confess his obligations to the readings of the Bodleian MS., given by Mr.

Marriott. All other critical data are from the Benedictine notes.

It is hoped that this edition may help to diffuse among students and others the knowledge of this unique book, and so tend, however indirectly, to the furtherance of that Truth for which its writer suffered and achieved so much.

August, 1882.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

THE present edition, like the first, is designed primarily for the convenience of the student.

It differs from it, however, in one important respect. The received text, formed upon eclectic principles by Montfaucon on the basis of previous editions, has been abandoned, and the treatise is now printed from the best available MS., the "Seguerianus" of the Benedictine apparatus.

The text now offered to the student has necessarily, therefore, an *ex parte* character. It can only be regarded as a step toward that definitive text, which a more complete command of the MS. tradition will, it may be hoped, ere long render possible. Meanwhile, a survey of a fairly wide range of material, mostly collected for the latter purpose by the Rev. F. Wallis, of Gonville and Caius College, Cambridge, has confirmed the present editor in his purpose of selecting the above-mentioned MS. as the basis of this edition. Mr. Wallis, by his kindness in placing his collations at the editor's disposal, and in reading the proofs of the Greek text, has earned more than any formal expression of gratitude can convey.

All explanatory matter has been removed from this edition. The student will find some help of the kind, with indices of Scripture texts and of subject-matter, in

the second edition (1891) of the English translation, originally published in 1885. To the Greek text a brief index has now been appended, restricted to terms of theological interest and a few characteristics of diction.

The notes in this edition are solely critical. They comprise: (1) The readings of the standard MS. where they seem likely to be wrong. Of course there are readings in the text itself which would scarcely hold their ground in a definitive edition. (2) The readings of other MSS., in a few selected cases, which, on intrinsic or evidential grounds, seem to merit consideration. (3) References to the authorities for the text, where the standard MS. is set aside. Where no such references are given, the reading in the text has, as a rule, overwhelming support. But where the text has no MS. authority, the fact is always indicated by angular brackets.

It is hoped that the general result is a text which, however capable of improvement, is yet nearer to what Athanasius wrote than that hitherto current in print. The changes are not in themselves very important, but it is perhaps worth while to have got rid of the interpolation of $\gamma\tilde{\eta}$ in Isa. xi. 9 (c. xlv. § 2), and of the meaningless $\phi\alpha\nu\tau\alpha\sigma\iota\sigma\kappa\omicron\pi\epsilon\tilde{\iota}\nu$ in cc. xlvii. 2, lv. 4).

The word $\phi\alpha\nu\tau\alpha\sigma\iota\sigma\kappa\omicron\pi\epsilon\tilde{\iota}\nu$, really used by Athanasius in the latter passages, may justify a short digression. It is used in Ecclus. iv. 30, and by Eusebius (vol. iv. p. 224 D, Migne), but otherwise, apparently, only by Eustathius *de Engastr.* (twice) and Malchion, both Antiochene writers. This might be thought to lend support to the contention of Dräseke (*Stud. und Krit.*, 1893, pp. 251–315) that our tract, with the *contra Gentes*, in reality

proceeds from the Antiochene school, and not from the pen of Athanasius. But, without entering on a discussion which would far exceed the limits of this preface, the editor must express his decided belief that the Athanasian authorship of the two treatises has been questioned on insufficient grounds.

The MSS. referred to in the notes are all, with two exceptions, among those comprised in the Benedictine apparatus.

The standard MS. "codex Seguerianus" (**S**), (now Coisl. 45), of the twelfth century, 12 in. \times $8\frac{1}{8}$ in. parchment, written in bold minuscules on a ruled page (covering $8\frac{7}{8} \times 5\frac{5}{8}$ in.); foll. 1-434. It contains, in reality, twenty-eight treatises, one of which (the twenty-fourth) is erroneously indicated in the catalogues. After the $\pi\iota\nu\alpha\xi$ is inserted a Latin table of contents on paper, in the handwriting of Combefis. In our treatise, all the corrections are made in the body of the text, and almost, if not quite all, by the original hand. Except in one instance, *iota subscriptum* is, in our tract, consistently omitted. The *de Incarn.* occupies foll. 37vo-79vo; on this treatise there are no scholia.

The MS. was bound, it appears, for the Chancellor Pierre de Séguier (1588-1672), whose arms are stamped on each side, while the back bears the combined monogram of Séguier and his wife, Madeleine Fabre. After the death of the latter the Séguier MSS. were left to the family of her daughter, Madame de Coislin, and by them in 1732 to the Abbey of S. Germain des Prés. Such of them as escaped the fire of August 19, 1794, were finally transferred to the National Library.

This MS. is the oldest at present known to contain

our treatise. It was the only fresh MS. used for it in the Benedictine edition, and it has, it is needless to say, been carefully collated by the present editor.

Felckmann's codex Goblerianus [**R**] was used for the Heidelberg edition of 1601, and has now been identified in the British Museum (Harl. 5579, Palæograph. Society No. 133). It was written in 1321 by the Reader Romanus, and once belonged to Justin Gobler, whose name may still be read in the fly-leaves. It has been collated by the present editor, but its close relation to S raises a question as to its independent value as a witness. There are grounds for the provisional assumption that it was copied, not from S, but from an original derived from the same archetype as S.

Felckmann's "Basiliensis" [**B**] (Basel A. III. 4, saec. xiv.) and "Anglicanus" [**C**] (Trin. Coll. Camb. B. 9, 7) have been consulted by the editor, but fully collated by Mr. Wallis. Felckmann's other MSS. (1 and 2 Anon.) have been identified by Mr. Wallis, but are not referred to in this edition.

The Bodleian MS. [**O**] (Roe. Gk. 29), closely allied to B and C, consulted by the present editor and collated by Mr. Wallis, is referred to once or twice, as is also Paris (Grec. 475) [**A**], a neat MS. of the sixteenth century, which in one or two places appears independent of S. It has been consulted, but not collated, for this edition.

For certain sections of the text (pp. 12. l. 29-13. 20, p. 30. 4-11 and 18-25, and p. 31. 1-6) we have an independent tradition in the citations [**Thdt**] in Theodoret *Dial.* III. vol. iv. pp. 241-243 (Schulze). So far as they go, they furnish important material.

The Latin version of Ambrogio Traversari [**Tra**],

Abbot of Camaldoli, and friend of Eugenius IV., is also of value, as having been made from a text not identical with that of any MS. now known.

In one or two places, useful conjectures are due to Charles Marriott [**Ma**], editor of the *Analecta Christiana*.

It should be added that the attempt to furnish an accurate reproduction of the MS. text does not extend to some minutiae which belong rather to a facsimile. Capitals, which are not used in the MS., are freely employed in the printed text. Marks of quotation are not quite consistently used in the MS., in the printed text consistency is studied; the erratic punctuation of the MS. is set aside; a few irregular omissions of the *spiritus lenis*, some very trifling itacisms (e.g., κτιζη, p. 4, line 2), the uniform use of ωχ' for ωχ, and one or two cases in which letters are written on an erasure, are not reproduced in text or notes. An asterisk denotes that the words in question were originally written, but corrected by the first hand. S², where used, denotes a second hand. Angular <brackets> denote a reading adopted without MS. authority; in one instance (p. 64, 24), square [brackets] are used to indicate an apparently superfluous word which there is no MS. authority for omitting.

October 1893.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου
καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας
αὐτοῦ.

Ι. ΑΥΤΑΡΚΩΣ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐκ πολλῶν
ὀλίγα διαλαβόντες, περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν περὶ τὰ
εἰδῶλα πλάνης, καὶ τῆς τούτων δεισιδαιμονίας, πῶς ἐξ
ἀρχῆς τούτων γέγονεν ἡ εὔρεσις, ὅτι ἐκ κακίας οἱ ἄν-
θρωποι ἑαυτοῖς τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα θρησκείαν ἐπενό- 5
ησαν· ἀλλὰ γὰρ χάριτι Θεοῦ σημάναντες ὀλίγα καὶ
περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς εἰς
πάντα προνοίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ ὅτι ὁ ἀγαθὸς
Πατὴρ τούτῳ τὰ πάντα διακοσμεῖ, καὶ τὰ πάντα ὑπὲρ
αὐτοῦ κινεῖται, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶποιεῖται· φέρε κατὰ 10
ἀκολουθίαν, Μακάριε καὶ ἀληθῶς φιλόχριστε, τῇ περὶ
τῆς εὐσεβείας πίστει, καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Λόγου διηγησώμεθα, καὶ περὶ τῆς θείας αὐτοῦ
πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας δηλώσωμεν· ἦν Ἰουδαῖοι μὲν
διαβάλλουσιν, Ἕλληνες δὲ χλευάζουσιν, ἡμεῖς δὲ 15
προσκυνοῦμεν· ἴν' ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς δοκούσης εὐτελείας
τοῦ Λόγου, μείζονα καὶ πλείονα τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέ-
βειαν ἔχῃς. 2. Ὅσῳ γὰρ παρὰ τοῖς ἀπίστοις χλευά-
ζεται, τοσοῦτῳ¹ μείζονα τὴν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ
μαρτυρίαν παρέχει· ὅτι τε ἂ μὴ καταλαμβάνουσιν 20
ἄνθρωποι ὡς ἀδύνατα, ταῦτα αὐτὸς ἐπιδείκνυται

¹ om. γὰρ . . . τοσοῦτῳ (cum R).

δυνατά· καὶ ἅ ὡς ἀπρεπῆ χλευάζουσιν ἄνθρωποι, ταῦτα αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι εὐπρεπῆ κατασκευάζει· καὶ ἅ σοφίζόμενοι οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀνθρώπινα γελῶσι, ταῦτα αὐτὸς τῇ αὐτοῦ δυνάμει θεία ἐπιδείκνυται, τὴν
 5 μὲν τῶν εἰδώλων φαντασίαν τῇ νομιζομένῃ ἑαυτοῦ εὐτελείᾳ διὰ τοῦ σταυροῦ καταστρέφων, τοὺς δὲ χλευάζοντας καὶ ἀπιστοῦντας μεταπέιθων ἀφανῶς ὥστε τὴν θεϊότητα αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἐπιγινώσκειν.

3. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων διήγησιν, χρεῖα τῆς τῶν
 10 προειρημένων μνήμης· ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐν σώματι φανερώσεως τοῦ τοσοῦτου καὶ τηλικούτου Πατρικοῦ Λόγου γινῶναι δυνηθῆς, καὶ μὴ νομίσης, ὅτι φύσεως ἀκολουθία σῶμα πεφόρεκεν ὁ Σωτήρ· ἀλλ' ὅτι ἀσώματος ὢν τῇ φύσει, καὶ Λόγος ὑπάρχων, ὅμως
 15 κατὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἑαυτοῦ Πατρὸς, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι ἡμῖν πεφανέρωται.

4. Πρέπει δὲ ποιουμένους ἡμᾶς τὴν περὶ τούτου διήγησιν, πρότερον περὶ τῆς τῶν ὄλων κτίσεως, καὶ τοῦ ταύτης δημιουργοῦ Θεοῦ
 20 εἰπεῖν, ἵνα οὕτως καὶ τὴν ταύτης ἀνακαίνισιν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δημιουργήσαντος Λόγου γεγενῆσθαι ἀξίως ἂν τις θεωρήσειεν· οὐδὲν γὰρ ἐναντίον φανήσεται, εἰ δι' οὗ ταύτην ἐδημιούργησεν ὁ Πατήρ, ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ταύτης σωτηρίαν εἰργάσατο.

25 II. Τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν τῶν πάντων κτίσιν πολλοὶ διαφόρως ἐξειλήφασιν, καὶ ὡς ἕκαστος ἠθέλησεν, οὕτως καὶ ἠρίσατο. Οἱ μὲν γὰρ αὐτομάτως, καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέγουσιν, ὡς οἱ Ἐπικούριοι,¹ οἳ καὶ τὴν τῶν ὄλων
 30 πρόνοιαν καθ' ἑαυτῶν οὐκ εἶναι μυθολογοῦσιν,² ἀντι-

¹ ἐπικούριοι.² μυθολογοῦντες (cum CR).

κρυσ παρὰ τὰ ἐναργῆ καὶ φαινόμενα λέγοντες. 2.
 Εἰ γὰρ αὐτομάτως τὰ πάντα χωρὶς προνοίας κατ'
 αὐτοὺς γέγονεν, ἔδει τὰ πάντα ἀπλῶς γεγενῆσθαι, καὶ
 ὅμοια εἶναι, καὶ μὴ διάφορα. Ὡς γὰρ ἐπὶ σώματος
 ἐνὸς ἔδει τὰ πάντα εἶναι ἡλιον ἢ σελήνην· καὶ ἐπὶ τῶν 5
 ἀνθρώπων ἔδει τὸ ὄλον εἶναι χεῖρα, ἢ ὀφθαλμὸν, ἢ
 πόδα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστι μὲν οὕτως· ὀρώμεν δὲ τὸ μὲν,
 ἡλιον τὸ δὲ, σελήνην τὸ δὲ, γῆν καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν
 ἀνθρωπίνων σωμάτων, τὸ μὲν, πόδα· τὸ δὲ, χεῖρα· τὸ
 δὲ, κεφαλὴν. ἢ δὲ τοιαύτη διάταξις, οὐκ αὐτομάτως 10
 αὐτὰ γεγενῆσθαι γινώσκει, ἀλλ' αἰτίαν τούτων προη-
 γεῖσθαι δείκνυσιν· ἀφ' ἧς καὶ τὸν διαταξάμενον καὶ
 πάντα ποιήσαντα Θεὸν ἔστι νοεῖν. 3. Ἄλλοι δὲ, ἐν
 οἷς ἔστι καὶ ὁ μέγας παρ' Ἑλλησι Πλάτων, ἐκ προϋ-
 ποκειμένης καὶ ἀγενήτου ὕλης πεποιηκέναι τὸν Θεὸν 15
 τὰ ὅλα διηγούνται· μὴ ἂν γὰρ δύνασθαι τι ποιῆσαι
 τὸν Θεὸν εἰ μὴ προϋπέκειτο ἡ ὕλη· ὥσπερ καὶ τῷ
 τέκτονι προϋποκεῖσθαι δεῖ τὸ ξύλον, ἵνα καὶ ἐργάσασ-
 θαι δυνηθῆ. 4. Οὐκ ἴσασι δὲ τοῦτο λέγοντες, ὅτι
 ἀσθένειαν περιτιθέασι τῷ Θεῷ· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι τῆς 20
 ὕλης αὐτὸς αἴτιος, ἀλλ' ὅλως ἐξ ὑποκειμένης ὕλης
 ποιεῖ τὰ ὄντα, ἀσθενὴς εὐρίσκεται, μὴ δυνάμενος ἄνευ
 τῆς ὕλης ἐργάσασθαι τι τῶν γενομένων· ὥσπερ ἀμέλει
 καὶ τοῦ τέκτονος ἀσθενεία ἔστι, τὸ μὴ δύνασθαι χωρὶς
 τῶν ξύλων ἐργάσασθαι τι τῶν ἀναγκαίων. καὶ καθ' 25
 ὑπόθεσιν γὰρ εἰ μὴ ἦν ἡ ὕλη, οὐκ ἂν εἰργάσατό· τι ὁ
 Θεός· καὶ πῶς ἔτι ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ἂν λεχθείη
 ἐξ ἐτέρου τὸ ποιεῖν ἐσχηκώς, λέγω δὴ ἐκ τῆς ὕλης·
 ἔσται δὲ, εἰ οὕτως ἔχει, κατ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τεχνίτης
 μόνον καὶ οὐ κτιστὴς εἰς τὸ εἶναι, εἴ γε τὴν ὑποκειμένην 30
 ὕλην ἐργάζεται, τῆς δὲ ὕλης οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος.

καθόλου γὰρ οὐδὲ κτιστῆς ἀνλεχθείη, εἴ γε μὴ κτιζομένην τὴν
 ὕλην, ἐξ ἧς καὶ τὰ κτισθέντα γέγονεν. 5. Οἱ δὲ ἀπὸ
 τῶν αἱρέσεων ἄλλον ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται δημιουργ-
 γὸν τῶν πάντων παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 5 Ἰησοῦ Χριστοῦ, τυφλώττοντες μέγα καὶ περὶ ἃ φθέγγ-
 γονται. 6. Τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδ-
 αίους· “οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν
 “καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ εἶπεν· ἕνεκεν τούτου
 “καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα
 10 “αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ
 “καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν” εἶτα σημαίνων
 τὸν κτίσαντά φησιν· “ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄν-
 “θρωπος μὴ χωριζέτω” πῶς οὗτοι ξένην τοῦ Πατρὸς
 τὴν κτίσιν εἰσάγουσιν; Εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἰωάννην πάν-
 15 τα περιλαβόντα καὶ λέγοντα· “πάντα δι’ αὐτοῦ
 “ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν,” πῶς
 ἀν’ ἄλλος εἴη ὁ δημιουργὸς, παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ
 Χριστοῦ;

III. Ταῦτα μὲν οὗτοι μυθολογοῦσιν· ἡ δὲ ἔνθεος
 20 διδασκαλία καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις τὴν μὲν τού-
 των ματαιολογίαν ὡς ἀθεότητα διαβάλλει. Οὔτε
 γὰρ αὐτομάτως, διὰ τὸ μὴ ἀπρονόητα εἶναι, οὔτε ἐκ
 προὑποκειμένης ὕλης, διὰ τὸ μὴ ἀσθενῆ εἶναι τὸν Θεόν·
 ἀλλ’ ἐξ οὐκ ὄντων καὶ μηδαμῆ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ
 25 ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποιθέναι τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Λόγου
 οἶδεν, ἣ φησὶ διὰ μὲν Μωϋσέως· “Ἐν ἀρχῇ ἐποί-
 “ησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν” διὰ δὲ τῆς
 ὠφελιμωτάτης βίβλου τοῦ Ποιμένου· “πρῶτον πάν-
 “των πίστευσον, ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα
 30 “κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
 “εἰς τὸ εἶναι.” κ 2. “Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος σημαίνων

φησί· “ Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας
“ ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπό-
“ μενα γεγονέναι.” 3. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ἐστὶ,
μᾶλλον δὲ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ὑπάρχει· ἀγαθῶ δὲ
περὶ οὐδενὸς ἂν γένοιτο φθόνος· ὅθεν οὐδενὶ τοῦ εἶναι 5
φθονήσας, ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποίηκε διὰ τοῦ
ἰδίου Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν
οἷς <πρὸ> πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τὸ ἀνθρώπων γένος
ἐλείψας, καὶ θεωρήσας ὡς οὐχ ἰκανὸν εἶη κατὰ τὸν
τῆς ἰδίας γενέσεως λόγον διαμένειν αἰεὶ, πλέον τι χαρι- 10
ζόμενος αὐτοῖς, οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς
ἄλογα ζῶα, ἔκτισε τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ κατὰ τὴν
ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐποίησεν αὐτούς, μεταδούς αὐτοῖς καὶ
τῆς τοῦ ἰδίου Λόγου δυνάμεως, ἵνα ὥσπερ σκιάς τινας
ἔχοντες τοῦ Λόγου καὶ γενόμενοι λογικοὶ διαμένειν ἐν 15
μακαριότητι δυνηθῶσι, ζῶντες τὸν ἀληθινὸν καὶ ὄντως
τῶν ἀγίων ἐν παραδείσῳ βίον. 4. Εἰδὼς δὲ πάλιν
τὴν ἀνθρώπων εἰς ἀμφότερα νεύειν δυναμένην προαί-
ρεσιν, προλαβὼν ἠσφαλίσατο νόμῳ καὶ τόπῳ τὴν
δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν. εἰς τὸν ἑαυτοῦ γὰρ παράδει- 20
σον αὐτοὺς εἰσαγαγὼν, ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον· ἵνα εἰ
μὲν φυλάξοιεν τὴν χάριν, καὶ μένοιεν καλοὶ, ἔχωσι
τὴν ἐν παραδείσῳ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον καὶ ἀμέριμ-
νον ζῶην, πρὸς τῷ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίας αὐ-
τοὺς τὴν ἐπαγγελίαν ἔχειν· εἰ δὲ παραβαίεν καὶ στρα- 25
φέντες γένοιτο φαῦλοι, γινώσκοιεν ἑαυτοὺς τὴν ἐν
θανάτῳ κατὰ φύσιν φθορὰν ὑπομένειν, καὶ μηκέτι μὲν
ἐν παραδείσῳ ζῆν, ἔξω δὲ τούτου λοιπὸν ἀποθνήσκον-
τας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ φθορᾷ. 5.
Τοῦτο δὲ καὶ ἡ θεία γραφὴ προσημαίνει λέγουσα ἐκ 30
προσώπου τοῦ Θεοῦ· “ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ

“ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
 “ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε¹ ἀπ’ αὐτοῦ·
 “ ἢ δ’ ἂν ἡμέρα φάγησθε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.”² τὸ
 δὲ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, τί ἂν ἄλλο εἶη ἢ τὸ μὴ μόνον
 5 ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορῇ δια-
 μένειν;

IV. Ἴσως θαυμάζεις τί δήποτε περὶ τῆς ἐνανθρω-
 πήσεως τοῦ Λόγου προθέμενοι λέγειν, νῦν περὶ τῆς
 ἀρχῆς τῶν ἀνθρώπων διηγούμεθα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο
 10 οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεως. 2.
 Ἀνάγκη γὰρ ἡμᾶς λέγοντας περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπι-
 φανείας τοῦ Σωτῆρος, λέγειν καὶ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώ-
 πων ἀρχῆς, ἵνα γινώσκῃς ὅτι ἡ ἡμῶν αἰτία ἐκείνῳ
 γέγονε πρόφασις τῆς καθόδου, καὶ ἡ ἡμῶν παράβασις
 15 τοῦ Λόγου τὴν φιλανθρωπίαν ἐξεκαλέσατο, ὥστε καὶ
 εἰς ἡμᾶς φθάσαι καὶ φανῆναι τὸν Κύριον ἐν ἀνθρώ-
 ποις. 3. Τῆς γὰρ ἐκείνου ἐνσωματώσεως ἡμεῖς γεγό-
 ναμεν ὑπόθεσις, καὶ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐφιλαν-
 θρωπέυσατο καὶ ἐν ἀνθρωπίνῳ γενέσθαι καὶ φανῆναι
 20 σῶματι. 4. Οὕτως μὲν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον
 πεποίηκε,³ καὶ μένειν ἠθέλησεν ἐν ἀφθαρσίᾳ· ἄνθρωποι
 δὲ κατολιγωρήσαντες καὶ ἀποστραφέντες τὴν πρὸς
 τὸν Θεὸν κατανόησιν, λογισάμενοι δὲ καὶ ἐπινοή-
 σαντες ἑαυτοῖς τὴν κακίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρώτοις
 25 ἐλέχθη, ἔσχον τὴν προαπειληθεῖσαν τοῦ θανάτου
 κατάκρισιν, καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι, ὡς γεγόνασι, διέ-
 μενον· ἀλλ’ ὡς ἐλογίζοντο, διεφθείροντο· καὶ ὁ θάνατος
 αὐτῶν ἐκράτει βασιλεύων. ἡ γὰρ παράβασις τῆς
 ἐντολῆς εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτοὺς ἐπέστρεφεν, ἵνα

¹ φάγησθε : txt R.

² om. τὸ . . . ἀποθανεῖσθε (cum R).

³ ἐποίησεν R.

ὡσπερ οὐκ ὄντες γεγόνασιν, οὕτως καὶ τὴν εἰς τὸ <μὴ¹>
εἶναι φθορὰν ὑπομείνωσι τῷ χρόνῳ εἰκότως. 5. Εἰ
γὰρ φύσιν ἔχοντες τὸ μὴ εἶναι ποτε, τῇ τοῦ Λόγου
παρουσία καὶ φιλανθρωπία εἰς τὸ εἶναι ἐκλήθησαν,
ἀκόλουθον ἦν κενωθέντας τοὺς ἀνθρώπους τῆς περὶ 5
Θεοῦ ἐννοίας καὶ εἰς τὰ οὐκ ὄντα ἀποστραφέντας, (οὐκ
ὄντα γὰρ ἐστὶ τὰ κακὰ, ὄντα δὲ τὰ καλὰ,) ἐπειδήπερ
ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ γεγόνασι κενωθῆναι καὶ τοῦ εἶναι
αἰεὶ. τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διαλυθέντας μένειν ἐν τῷ
θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ. 6. Ἔστι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν 10
ἄνθρωπος θνητὸς, ἅτε δὴ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονώς. διὰ
δὲ τὴν πρὸς τὸν² ὄντα ὁμοιότητα (ἦν εἰ ἐφύλαττε διὰ
τῆς πρὸς αὐτὸν κατανοήσεως, ἡμβλυῖεν ἂν τὴν κατὰ
φύσιν φθορὰν, καὶ ἔμεινεν ἄφθαρτος καθάπερ ἡ σοφία
φησὶν. “προσοχὴ νόμων, βεβαίωσις ἀφθαρσίας.” 15
ἄφθαρτος δὲ ὢν, ἔζη λοιπὸν ὡς Θεός, ὡς που καὶ ἡ
θεία γραφὴ τοῦτο σημαίνει λέγουσα. “Ἐγὼ εἶπα
“θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς
“ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων
“πίπτετε.” 20

V. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς οὐ μόνον ἐξ οὐκ ὄντων ἡμῶς
πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Θεὸν ζῆν ἡμῖν ἐχαρί-
σατο τῇ τοῦ Λόγου χάριτι. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀποσ-
τραφέντες τὰ αἰώνια, καὶ συμβουλία τοῦ διαβόλου
εἰς τὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστραφέντες, ἑαυτοῖς αἴτιοι τῆς 25
ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾶς γεγόνασιν, ὄντες μὲν ὡς προεί-
πον κατὰ φύσιν φθαρτοὶ, χάριτι δὲ τῆς τοῦ Λόγου
μετουσίας τοῦ κατὰ φύσιν ἐκφυγόντες, εἰ μεμεν-
ήκεισαν καλοί. 2. Διὰ γὰρ τὸν συνόντα³ τούτοις Λό-
γον, καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ τούτων οὐκ ἠγγίξε, 30

¹ μὴ scripsit Ma.

² τὰ plerique praeter RC.

³ συν ὄντα.

καθὼς καὶ ἡ σοφία φησὶν· “ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄν-
 “θροπον ἐπὶ ἀφθαρσία, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιό-
 “τητος· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν
 “κόσμον” τούτου δὲ γενομένου οἱ μὲν ἄνθρωποι
 5 ἀπέθνησκον, ἡ δὲ φθορὰ λοιπὸν κατ’ αὐτῶν ἤκμαζε,
 καὶ πλείον τοῦ κατὰ φύσιν ἰσχύουσα καθ’ ὅλου τοῦ
 γένους, ὅσῳ καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παρά-
 βασιν τῆς ἐντολῆς κατ’ αὐτῶν προειλήφει. 3. Καὶ
 γὰρ καὶ ἐν τοῖς πλημμελήμασιν οἱ ἄνθρωποι οὐκ
 10 ἄχρις ὄρων ὠρισμένων εἰστήκεισαν· ἀλλὰ κατ’ ὀλίγον
 ἐπεκτεινόμενοι, λοιπὸν καὶ εἰς ἄμετρον ἐληλύθασιν, ἐξ
 ἀρχῆς μὲν εὐρεταὶ τῆς κακίας γενόμενοι, καὶ καθ’
 ἑαυτῶν τὸν θάνατον προκαλεσάμενοι καὶ τὴν φθορὰν
 ὕστερον δὲ εἰς ἀδικίαν ἐκτραπέντες καὶ παρανομίαν
 15 πᾶσαν ὑπερβάλλοντες, καὶ μὴ ἐν^{τῷ} κακῷ ἰστάμενοι,
 ἀλλὰ πάντα καινὰ καινοῖς ἐπινοοῦντες, ἀκόρεστοι
 περὶ τὸ ἀμαρτάνειν γεγόνασι. 4. Μοιχεῖαι μὲν γὰρ
 ἦσαν καὶ κλοπαὶ πανταχοῦ, φόνων δὲ καὶ ἀρπαγῶν
 πλήρης ἦν ἡ σύμπασα γῆ· καὶ νόμου μὲν οὐκ ἦν
 20 φροντὶς περὶ φθορᾶς καὶ ἀδικίας· πάντα δὲ τὰ κακὰ
 καθ’ ἓνα καὶ κοινῇ παρὰ πᾶσιν ἐπράττετο. Πόλεις
 μὲν κατὰ πόλεων ἐπολέμουν, καὶ ἔθνη κατὰ ἐθνῶν
 ἠγείρετο· διήρητο δὲ πᾶσα ἡ οἰκουμένη στάσεσι καὶ
 μάχαις, ἐκάστου φιλονεικούντος ἐν τῷ παρανομεῖν.
 25 5. Οὐκ ἦν δὲ τούτων μακρὰν οὐδὲ τὰ παρὰ φύσιν, ἀλλ’
 ὡς εἶπεν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀπόστολος· “αἱ τε
 “γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν
 “εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρένες, ἀφέντες
 “τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν
 30 “τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρένες ἐν ἄρσεσι
 “τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισ-

“θίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμ-
“βάνοντες.”

VI. Διὰ δὴ ταῦτα πλείον τοῦ θανάτου κρατήσαντος, καὶ τῆς φθορᾶς παραμενούσης κατὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων γένος ἐφθείρετο· ὁ δὲ λογικὸς 5 καὶ κατ’ εἰκόνα γενόμενος ἄνθρωπος ἠφανίζετο· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἔργον παραπώλλυτο.¹ 2. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θάνατος, ὡς προείπον, νόμῳ λοιπὸν ἴσχυε καθ’ ἡμῶν· καὶ οὐχ οἶόν τε ἦν τὸν νόμον ἐκφυγεῖν, διὰ τὸ ὑπὸ Θεοῦ τεθεῖσθαι τοῦτον τῆς παραβάσεως χάριν 10 καὶ ἦν ἄτοπον ὁμοῦ καὶ ἀπρεπὲς τὸ γινόμενον ἀληθῶς. 3. Ἄτοπον μὲν γὰρ ἦν εἰπόντα τὸν Θεὸν ψεύσασθαι, ὥστε νομοθετήσαντος αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθνήσκειν τὸν ἄνθρωπον, εἰ παραβαίῃ τὴν ἐντολήν, μετὰ τὴν παράβασιν μὴ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ 15 λύεσθαι τὸν τούτου λόγον. οὐκ ἀληθὴς γὰρ ἦν ὁ Θεὸς, εἰ εἰπόντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς, μὴ ἀπέθνησκεν ὁ ἄνθρωπος. 4. Ἀπρεπὲς δὲ ἦν πάλιν τὰ ἄπαξ γινόμενα λογικὰ καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ μετασχόντα παραπόλλυσθαι, καὶ πάλιν εἰς τὸ μὴ εἶναι 20 διὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστρέφειν. 5. Οὐκ ἄξιον γὰρ ἦν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὰ ὑπ’ αὐτοῦ γινόμενα διαφθείρεσθαι, διὰ τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένην τοῖς ἀνθρώποις ἀπάτην. 6. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἀπρεπεστάτων ἦν τὴν τοῦ Θεοῦ τέχνην ἐν τοῖς ἀν- 25 θρώποις ἀφανίζεσθαι ἢ διὰ τὴν αὐτῶν ἀμέλειαν, ἢ διὰ τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην. 7. Φθειρομένων τοίνυν τῶν λογικῶν καὶ παραπολλυμένων τῶν τοιούτων ἔργῳ, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν ἀγαθὸν ὄντα; ἀφεῖναι τὴν φθορὰν κατ’ αὐτῶν ἰσχύειν, καὶ τὸν 30

¹ παραπώλλετο (et R).

θάνατον αὐτῶν κρατεῖν; καὶ τίς ἢ χρεῖα τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ γενέσθαι; ἔδει γὰρ μὴ γενέσθαι, ἢ γενόμενα¹ παραμεληθῆναι καὶ ἀπολέσθαι. 8. Ἀσθένεια γὰρ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀγαθότης ἐκ τῆς ἀμελείας γινώσ-
 5 κεται τοῦ Θεοῦ, εἰ ποιήσας παρορᾶ φθαρῆναι τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἢ πεποιήκει κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον. 9. Μὴ ποιήσαντος μὲν γὰρ οὐκ ἦν ὁ λογιζόμενος τὴν ἀσθένειαν, ποιήσαντος δὲ καὶ εἰς τὸ εἶναι κτίσαντος, ἀτοπώτατον ἦν ἀπόλλυσθαι τὰ ἔργα,
 10 καὶ μάλιστα ἐπ' ὄψει τοῦ πεποικηκότος. 10. Οὐκ οὖν ἔδει τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἀφιέναι φέρεσθαι τῇ φθορᾷ, διὰ τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος.

VII. Ἄλλ' ὥσπερ ἔδει τοῦτο γενέσθαι, οὕτως καὶ
 15 ἐκ τῶν ἐναντίων πάλιν ἀντίκειται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλογον, ὥστε ἀληθῆ φανῆναι τὸν Θεὸν ἐν τῇ περὶ τοῦ θανάτου νομοθεσίᾳ· ἀτοπον γὰρ ἦν διὰ τὴν ἡμῶν ὠφέλειαν καὶ διαμονὴν ψεύστην φανῆναι τὸν τῆς ἀληθείας Πατέρα Θεόν. 2. Τί οὖν ἔδει καὶ περὶ
 20 τούτου γενέσθαι ἢ ποιῆσαι τὸν Θεόν; μετάνοιαν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτῆσαι; τοῦτο γὰρ ἂν τις ἄξιον φήσειε Θεοῦ, λέγων, ὅτι ὥσπερ ἐκ τῆς παραβάσεως εἰς φθορὰν γεγονόασιν, οὕτως ἐκ τῆς μετανοίας γένοιτο πάλιν ἂν εἰς ἀφθαρσίαν. 3.
 25 Ἄλλ' ἢ μετάνοια οὔτε τὸ εὐλογον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐφύλαττεν· ἔμενε γὰρ πάλιν οὐκ ἀληθῆς, μὴ κρατουμένων ἐν τῷ θανάτῳ τῶν ἀνθρώπων οὔτε δὲ ἢ μετάνοια ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἀνακαλείται, ἀλλὰ μόνον παύει τῶν ἀμαρτημάτων. 4. Εἰ μὲν οὖν μόνον
 30 ἦν πλημμέλημα καὶ μὴ φθορᾶς ἐπακολούθησις, κα-

¹ γινόμενα.

λῶς ἂν ἦν ἡ μετάνοια. εἰ δὲ ἅπαξ προλαβούσης τῆς παραβάσεως, εἰς τὴν κατὰ φύσιν φθορὰν ἐκρατοῦντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὴν τοῦ κατ' εἰκόνα χάριν ἀφαιρέθentes ἦσαν, τί ἄλλο ἔδει γενέσθαι; ἢ τίνος ἦν χρεία πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν καὶ ἀνάκλησιν, ἢ τοῦ καὶ 5 κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποικηκός τὰ ὅλα τοῦ Θεοῦ Λόγου; 5. Αὐτοῦ γὰρ ἦν πάλιν καὶ τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ ὑπὲρ πάντων εὐλογον ἀποσῶσαι πρὸς τὸν Πατέρα. Λόγος γὰρ ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ ὑπὲρ πάντας ὢν, ἀκολούθως 10 καὶ ἀνακτίσαι τὰ ὅλα μόνος ἦν δυνατὸς καὶ ὑπὲρ πάντων παθεῖν καὶ πρεσβεῦσαι περὶ πάντων ἰκανὸς πρὸς τὸν Πατέρα.

VIII. Τούτου δὲ ἕνεκεν ὁ ἀσώματος καὶ ἀφθαρτος καὶ ἄυλος τοῦ Θεοῦ Λόγος παραγίνεται εἰς τὴν 15 ἡμετέραν χώραν, οὗτι γε μακρὰν ὢν πρότερον. οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κενὸν ὑπολέλειπται τῆς κτίσεως μέρος· πάντα δὲ διὰ πάντων πεπλήρωκεν αὐτὸς συνὼν τῷ ἑαυτοῦ Πατρί. ἀλλὰ παραγίνεται συγκαταβαίνων τῇ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπία καὶ ἐπιφανεία. 2. 20 Καὶ ἰδὼν τὸ λογικὸν ἀπολλύμενον γένος, καὶ τὸν θάνατον κατ' αὐτῶν βασιλεύοντα τῇ φθορᾷ ὁρῶν δὲ καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς παραβάσεως διακρατοῦσαν τὴν καθ' ἡμῶν φθορὰν καὶ ὅτι ἄτοπον ἦν πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὸν νόμον λυθῆναι ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἀπρε- 25 πὲς ἐν τῷ συμβεβηκότι, ὅτι ὢν αὐτὸς ἦν δημιουργὸς, ταῦτα παρηφανίζετο· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβάλλουσαν κακίαν, ὅτι κατ' ὀλίγον καὶ ἀφόρητον αὐτὴν ἠΰξισαν καθ' ἑαυτῶν ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ὑπεύθυνον πάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θάνατον 30 ἐλεήσας τὸ γένος ἡμῶν, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν

οἰκτειρήσας, καὶ τῇ φθορᾷ ἡμῶν συγκαταβάς, καὶ τὴν τοῦ θανάτου κράτησιν οὐκ ἐνεγκών, ἵνα μὴ τὸ γενόμενον ἀπόληται¹ καὶ εἰς ἀργὸν τοῦ Πατρὸς τὸ εἰς ἀνθρώπους ἔργον αὐτοῦ γένηται, λαμβάνει ἐαυτῷ
 5 σῶμα, καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου. 3. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἠθέλησεν ἐν σώματι γενέσθαι, οὐδὲ μόνον ἠθελε φανῆναι· ἐδύνατο γὰρ, εἰ μόνον ἠθελε φανῆναι, καὶ δι' ἑτέρου κρείττονος τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ ποιήσασθαι· ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἡμέτερον, καὶ
 10 τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀχράντου καὶ ἀμιάντου ἀνδρὸς ἀπείρου παρθένου, καθαρὸν καὶ ὄντως ἀμιγῆς τῆς ἀνδρῶν συνουσίας. αὐτὸς γὰρ δυνατὸς ὢν καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἐν τῇ Παρθένῳ κατασκευάζει ἐαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καὶ ἰδιοποιεῖται τοῦτο ὡσπερ
 15 ὄργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καὶ ἐνοικῶν. 4. Καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τὸ ὅμοιον λαβών, διὰ τὸ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ, ἀντὶ πάντων αὐτὸ θανάτῳ παραδιδούς, προσῆγε τῷ Πατρί, καὶ τοῦτο φιλανθρώπως ποιῶν, ἵνα ὡς μὲν πάντων
 20 ἀποθανόντων ἐν αὐτῷ λυθῇ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος (ἅτε δὴ πληρωθείσης τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κυριακῷ σώματι, καὶ μηκέτι χώραν ἔχοντος κατὰ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων)· ὡς δὲ εἰς φθορὰν ἀναστρέψαντας τοὺς ἀνθρώπους πάλιν εἰς τὴν ἀφθαρ-
 25 σίαν ἐπιστρέψῃ, καὶ ζωοποιήσῃ τούτους ἀπὸ τοῦ θανάτου, τῇ τοῦ σώματος ἰδιοποιήσῃ, καὶ τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι, τὸν θάνατον ἀπ' αὐτῶν ὡς καλὰ μὴν ἀπὸ πυρὸς ἐξαφανίζων.

IX. Συνιδὼν γὰρ ὁ Λόγος ὅτι ἄλλως οὐκ ἂν λυθείη
 30 τῶν ἀνθρώπων ἡ φθορὰ, εἰ μὴ διὰ τοῦ πάντως ἀπο-

¹ ἀπόλ^ληται (sic).

θανεῖν, οὐχ οἶόν τε δὲ ἦν τὸν Λόγον ἀποθανεῖν ἀθά-
νατον ὄντα καὶ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, τούτου ἕνεκεν τὸ
δυνάμενον ἀποθανεῖν ἐαυτῷ λαμβάνει σῶμα, ἵνα τοῦτο
τοῦ ἐπὶ πάντων Λόγου μεταλαβὼν ἀντὶ πάντων
ικανὸν γένηται τῷ θανάτῳ, καὶ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα 5
Λόγον, ἀφθαρτον διαμείνη, καὶ λοιπὸν ἀπὸ πάντων ἢ
φθορὰ παύσῃται τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι. ὅθεν ὡς
ιερεῖον καὶ θῦμα παντὸς ἐλεύθερον σπίλου, ὃ αὐτὸς
ἐαυτῷ ἔλαβε σῶμα προσάγων εἰς θάνατον, ἀπὸ πάν-
των εὐθὺς τῶν ὁμοίων ἠφάνιζε τὸν θάνατον τῇ προσ- 10
φορᾷ τοῦ καταλλήλου. 2. Ὑπὲρ πάντας γὰρ ὧν ὁ
Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰκότως τὸν ἐαυτοῦ ναὸν καὶ τὸ
σωματικὸν ὄργανον προσάγων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάν-
των, ἐπλήρου τὸ ὀφειλόμενον ἐν τῷ θανάτῳ· καὶ <οὕτως
συνῶν>¹ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῖς πᾶσιν ὁ ἀφθαρτος 15
τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, εἰκότως τοὺς πάντας ἐνέδυσεν ἀφθαρ-
σίαν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπαγγελίᾳ. καὶ
αὕτη γὰρ ἢ ἐν τῷ θανάτῳ φθορὰ κατὰ τῶν ἀνθρώπων
οὐκέτι χώραν ἔχει διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἐν
τούτοις διὰ τοῦ ἐνός σώματος. 3. Καὶ ὡσπερ μεγά- 20
λου βασιλέως εἰσελθόντος εἰς τινα πόλιν μεγάλην,
καὶ οἰκήσαντος εἰς μίαν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκιῶν, πάντως
ἢ τοιαύτη πόλις τιμῆς πολλῆς καταξιούται, καὶ
οὐκέτι τις ἐχθρὸς αὐτὴν οὔτε ληστής ἐπιβαίνων
καταστρέφει, πάσης δὲ μᾶλλον ἐπιμελείας ἀξιούται 25
διὰ τὸν εἰς μίαν αὐτῆς οἰκίαν οἰκήσαντα βασιλέα·
οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ πάντων Βασιλέως γέγονεν. 4.
Ἐλθόντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν, καὶ
οἰκήσαντος εἰς ἐν τῶν ὁμοίων σῶμα, λοιπὸν πᾶσα ἢ

¹ ὡς οἶόν τε (cum codd. fere omn.): ὡς συνῶν δὲ C: 'eoque com-
mercio' Trav. : txt Thdt.

κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλή
πέπαυται, καὶ ἡ τοῦ θανάτου ἠφάνισται φθορὰ ἢ
πάλαι κατ' αὐτῶν ἰσχύουσα. παραπωλώλει γὰρ ἂν
τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ μὴ ὁ πάντων δεσπότης
5 καὶ Σωτὴρ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς παρεγεγόνει πρὸς τὸ τοῦ
θανάτου τέλος.

Χ. Πρέπον δὲ καὶ μάλιστα τῇ ἀγαθότητι τοῦ
Θεοῦ ἀληθῶς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον. 1. Εἰ γὰρ βασι-
λεὺς κατασκευάσας οἰκίαν ἢ πόλιν, καὶ ταύτην ἐξ
10 ἀμελείας τῶν ἐνοικούντων πολεμουμένην ὑπὸ ληστῶν
τὸ σύνολον οὐ παρορᾷ, ἀλλ' ὡς ἴδιον ἔργον ἐκδικεῖ
καὶ περισώζει, οὐκ εἰς τὴν¹ τῶν ἐνοικούντων ἀμέλειαν
ἀφορῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἑαυτοῦ πρέπον· πολλῶ πλεον ὁ
τοῦ παναγάθου Θεὸς Λόγος Πατρός, εἰς φθορὰν κα-
15 τερχόμενον τὸ δι' αὐτοῦ γενόμενον τῶν ἀνθρώπων
γένος οὐ παρείδεν· ἀλλὰ τὸν μὲν συμβεβηκότα θάνα-
τον ἀπήλειψε διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἰδίου σώματος,
τὴν δὲ ἀμέλειαν αὐτῶν διωρθώσατο τῇ ἑαυτοῦ διδασ-
καλίᾳ, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνά-
20 μως κατορθώσας. 2. Ταῦτα δὲ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ
τοῦ Σωτῆρος θεολόγων ἀνδρῶν πιστοῦσθαί τις δύνα-
ται ἐντυγχάνων τοῖς ἐκείνων γράμμασιν, ἢ φασιν·
“Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρίναν-
“τας τοῦτο, ὅτι εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα
25 “οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν,
“ἵνα ἡμεῖς μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
“ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι⁽¹⁾ ἐκ νεκρῶν,” τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· καὶ πάλιν· “Τὸν δὲ
“βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν
30 “Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξη καὶ

¹ om τὴν.

“τιμῇ ἐστεφανωμένοι, ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παν-
“τὸς γεύσῃται θανάτου.” 3. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν
τοῦ μὴ ἄλλον δεῖν ἢ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἐναν-
θρωπῆσαι σημαίνει λέγων· “Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ δι’
“ὄν τὰ πάντα, καὶ δι’ οὐ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς 5
“εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας
“αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι.” τοῦτο δὲ ση-
μαίνει λέγων, ὡς οὐκ ἄλλου ἦν ἀπὸ τῆς γενομένης
φθορᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνενεγκεῖν, ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου
τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν πεποιηκότος αὐτοῦ. 4. 10
ὅτι δὲ διὰ τὴν περὶ τῶν ὁμοίων σωμάτων θυσίαν
σῶμα καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἔλαβεν ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο
σημαίνουσι λέγοντες, “Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοιν-
“ῶνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως
“μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταρ- 15
“γήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι
“τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ
“θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δου-
“λείας.” 5. Τῇ γὰρ τοῦ ἰδίου σώματος θυσία καὶ
τέλος ἐπέθηκε τῷ καθ’ ἡμᾶς νόμῳ, καὶ ἀρχὴν ζωῆς 20
ἡμῖν ἐκαίνισεν, ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δεδοκῶς·
ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ὁ θάνατος
ἐκράτησε, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Θεοῦ Λόγου ἢ τοῦ θανάτου κατάλυσις γέγονε,
καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἀνάστασις, λέγοντος τοῦ χριστοφόρου 25
ἀνδρός· “ἐπειδὴ γὰρ δι’ ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι’
“ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ
“Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ
“Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.” καὶ τὰ τούτοις
ἀκόλουθα. οὐκέτι γὰρ νῦν ὡς κατακρινόμενοι ἀπο- 30
θνήσκομεν, ἀλλ’ ὡς ἐγειρόμενοι περιμένομεν τὴν κοι-

νήν πάντων ἀνάστασιν, “ ἦν καιροῖς ἰδίους δείξει ” ὁ καὶ ταύτην ἐργασάμενος καὶ χαρισάμενος Θεός. 6. Αἰτία μὲν δὴ πρώτη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος αὐτῆ. γνοίη δ’ ἂν τις αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν εἰς ἡμᾶς
5 παρουσίαν εὐλόγως γεγενῆσθαι, καὶ ἐκ τούτων.

XI. Ὁ Θεός, ὁ πάντων ἔχων τὸ κράτος, ὅτε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου ἐποίει, κατιδὼν πάλιν τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ὡς οὐχ ἰκανὴ εἶη ἐξ ἑαυτῆς γινῶναι τὸν δημιουργόν, οὐδ’
10 ὅλως ἐννοίαν λαβεῖν Θεοῦ, τῷ τὸν μὲν εἶναι ἀγέννητον,¹ τὰ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι, καὶ τὸν μὲν ἀσώματον εἶναι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους κάτω πρὸ σώματι πεπλάσθαι, καὶ ὅλως πολλὴν εἶναι τὴν τῶν γεννητῶν² ἔλλειψιν πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος κατάληψιν καὶ
15 γινῶσιν· ἐλεήσας πάλιν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, ἅτε δὴ ἀγαθὸς ὢν, οὐκ ἀφήκεν αὐτοὺς ἐρήμους τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἵνα μὴ ἀνόνητον ἔχωσι καὶ τὸ εἶναι. 2. Ποία γὰρ ὄνησις τοῖς πεποιημένοις μὴ γινώσκουσι τὸν ἑαυτῶν ποιητὴν; ἢ πῶς ἂν εἶεν λογικοὶ μὴ γινώ-
20 σκοντες τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ γεγόνασιν; οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἀλόγων διαφέρειν ἔμελλον, εἰ πλέον οὐδὲν τῶν περιγεῖων ἐπεγίνωσκον. τί δὲ καὶ ὁ Θεός ἐποίει τούτους, ἀφ’ ὧν οὐκ ἠθέλησε γινώσκεσθαι;
3. Ὅθεν ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀγαθὸς ὢν τῆς ἰδίας
25 εἰκόνας αὐτοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδωσι, καὶ ποιεῖ τούτους κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν· ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης χάριτος τὴν εἰκόνα νοοῦντες, λέγω δὴ τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, δυναθῶσιν ἐννοίαν δι’ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς λαβεῖν, καὶ
30 γινώσκοντες τὸν ποιητὴν ζῶσι τὸν εὐδαίμονα καὶ

¹ ἀγέννητον * : txt RC.² γενητῶν.

μακάριον ὄντως βίον. 4. Ἄλλ' ἄνθρωποι πάλιν
παράφρονες, κατολιγωρήσαντες καὶ οὕτως τῆς δοθείσης
αὐτοῖς χάριτος, τοσοῦτον ἀπεστράφησαν τὸν Θεόν,
καὶ τοσοῦτον ἐθόλωσαν ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν ὡς μὴ
μόνον ἐπιλαθέσθαι τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ἀλλὰ καὶ 5
ἕτερα ἀνθ' ἐτέρων ἑαυτοῖς ἀναπλάσασθαι. εἶδωλά τε
γὰρ ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, καὶ τὰ
οὐκ ὄντα τοῦ ὄντος Θεοῦ προετίμησαν, τῇ κτίσει
παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες, καὶ τό γε χείριστον,
ὅτι καὶ εἰς ξύλα, καὶ εἰς λίθους, καὶ εἰς πᾶσαν ὕλην 10
καὶ ἀνθρώπους τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν μετετίθουν, καὶ
πλείονα τούτων ποιοῦντες, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
εἴρηται. 5. Τοσοῦτον δὲ ἠσέβουν, ὅτι καὶ δαίμονας¹
ἐθρήσκουν λοιπὸν καὶ θεοὺς ἀνηγόρευον, τὰς ἐπι-
θυμίας αὐτῶν ἀποπληροῦντες. θυσίας τε γὰρ ζώων 15
ἀλόγων, καὶ ἀνθρώπων σφαγὰς, ὥσπερ εἴρηται πρό-
τερον, εἰς τὸ ἐκείνων καθῆκον ἐπετέλουν, πλείον
ἑαυτοῦς τοῖς ἐκείνων οἰστρούμασι καταδεσμεύοντες.
6. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ μαγείαι παρ' αὐτοῖς ἐδιδάσκοντο,
καὶ μαντεία κατὰ τόπον τοὺς ἀνθρώπους 20
ἐπλάνα, καὶ πάντες τὰ γενέσεως καὶ τοῦ εἶναι ἑαν-
τῶν τὰ αἴτια τοῖς ἄστροις καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν
πᾶσιν ἀνετίθουν, μηδὲν πλέον τῶν φαινομένων λογι-
ζόμενοι. 7. Καὶ ὅλως πάντα ἦν² ἀσεβείας καὶ παρα-
νομίας μεστά, καὶ μόνος ὁ Θεὸς οὐδὲ ὁ τούτου Λόγος 25
ἐπεγινώσκετο, καίτοι οὐκ ἀφανῆ ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώ-
ποις ἐπικρύψας, οὐδὲ ἀπλὴν τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνῶσιν
αὐτοῖς δεδωκώς, ἀλλὰ καὶ ποικίλως καὶ διὰ πολλῶν
αὐτὴν³ αὐτοῖς ἐφαπλώσας.

¹ δαίμονες*, sed prima iam manus corrigere uoluisse uidetur.

² ἦ* (fuit rasura): txt S² (ut uidetur).

³ αὐτὴ*, sed manus ut uidetur posterior v supra lineam addidit.

18 *God still shewed himself to man in many ways.*

XII. Αὐτάρκης μὲν γὰρ ἦν ἡ κατ' εἰκόνα χάρις
γνωρίζειν τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πα-
τέρα· εἰδὼς δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων,
προενοήσατο καὶ τῆς ἀμελείας τούτων, ἵν' εἰάν ἀμε-
5 λήσαιεν δι' ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγνώσκειν, ἔχωσι διὰ
τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὸν δημιουργὸν μὴ ἀγνοεῖν.
2. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρώπων ἀμέλεια ἐπὶ τὰ χείρονα
κατ' ὀλίγον ἐπικαταβαίνει· προενοήσατο πάλιν ὁ
Θεὸς καὶ τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀσθενείας, νόμον καὶ
10 προφήτας τοὺς αὐτοῖς γνωρίμους ἀποστείλας, ἵνα
εἰάν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὀκνήσωσιν ἀναβλέψαι καὶ
γνώσκειν τὸν ποιητὴν, ἔχωσιν ἐκ τῶν ἐγγύς τὴν διδασ-
καλίαν. ἄνθρωποι γὰρ παρὰ ἀνθρώπων ἐγγυτέρω
δύνανται μαθεῖν περὶ τῶν κρείττωνων. 3. Ἐξὸν οὖν
15 ἦν ἀναβλέψαντας αὐτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ,
καὶ κατανοήσαντας τὴν τῆς κτίσεως ἀρμονίαν, γνῶσκειν
τὸν ταύτης ἡγεμόνα τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν τῆ
ἑαυτοῦ εἰς πάντα προνοία γνωρίζοντα πᾶσι τὸν
Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὅλα κινῶντα, ἵνα δι' αὐτοῦ
20 πάντες γινώσκωσι τὸν Θεόν. 4. Ἡ εἰς τοῦτο αὐτοῖς
ἦν ὀκνηρόν, κἂν τοῖς ἀγίοις δυνατὸν ἦν αὐτοὺς συν-
τυγχάνειν, καὶ δι' αὐτῶν μαθεῖν τὸν τῶν πάντων
δημιουργὸν Θεόν, τὸν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα· καὶ ὅτι
τῶν εἰδώλων ἡ θρησκεία ἀθεότης ἐστὶ καὶ πάσης
25 ἀσεβείας μεστή. 5. Ἐξὸν δὲ ἦν αὐτοὺς καὶ τὸν
νόμον ἐγνωκότας, παύσασθαι πάσης παρανομίας καὶ
τὸν κατ' ἀρετὴν ζῆσαι βίον. οὐδὲ γὰρ διὰ Ἰουδαίους
μόνους ὁ νόμος ἦν οὐδὲ δι' αὐτοὺς μόνους οἱ προφῆται
ἐπέμποντο, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους μὲν ἐπέμποντο,
30 καὶ παρὰ Ἰουδαίων ἐδιώκοντο· πάσης δὲ τῆς οἰκου-
μένης ἦσαν διδασκάλιον ἱερὸν τῆς περὶ Θεοῦ γνώ-

σεως, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν πολιτείας. 6. Τοσαύτης οὖν οὔσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας· ὅμως οἱ ἄνθρωποι νικώμενοι ταῖς παρατύκῃς ἡδοναῖς, καὶ ταῖς παρὰ δαιμόνων φαντασίαις καὶ ἀπάταις, οὐκ ἀνένευσαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' 5 ἑαυτοὺς πλείοσι κακοῖς καὶ ἁμαρτήμασιν ἐνεφόρησαν, ὡς μηκέτι δοκεῖν αὐτοὺς λογικούς, ἀλλὰ ἀλόγους ἐκ τῶν τρόπων νομίζεσθαι.

XIII. Οὕτω τοίνυν ἀλογωθέντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὕτως τῆς δαιμονικῆς πλάνης ἐπισκιαζούσης τὰ 10 πανταχοῦ, καὶ κρυπτούσης τὴν περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ γνῶσιν, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν; σωπῆσαι τὸ τηλικούτον, καὶ ἀφεῖναι τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ δαιμόνων πλανᾶσθαι, καὶ μὴ γινώσκειν αὐτοὺς τὸν Θεόν; 2. Καὶ τίς ἢ χρεῖα τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς κατ' εἰκόνα 15 Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον; ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀπλῶς ὡς ἄλογον γενέσθαι, ἢ γενόμενον λογικὸν τὴν τῶν ἀλόγων ζῶν¹ βιοῦν. 3. Τίς δὲ ὅλως ἦν χρεῖα ἐννοίας αὐτὸν λαβεῖν περὶ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς; εἰ γὰρ οὐδὲ νῦν ἄξιός ἐστι λαβεῖν, ἔδει μὴδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν 20 αὐτῷ δοθῆναι. 4. Τί δὲ καὶ ὄφελος τῷ πεπονηκότι Θεῷ, ἢ ποία δόξα αὐτῷ ἂν εἴη, εἰ οἱ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενοι ἄνθρωποι οὐ προσκυνοῦσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐτέρους εἶναι τοὺς πεπονηκότας αὐτοὺς νομίζουσιν; εὐρίσκεται γὰρ ὁ Θεὸς ἐτέροις καὶ οὐχ ἑαυτῷ τούτους δημιουργήσας. 5. Εἶτα βασιλεὺς μὲν ἄνθρωπος ὢν τὰς 25 ὑπὸ αὐτοῦ κτισθείσας χώρας οὐκ ἀφήσιν ἐκδότους ἐτέροις δουλεύειν, οὐδὲ πρὸς ἄλλους καταφεύγειν· ἀλλὰ γράμμασιν αὐτοὺς ὑπομιμνήσκει, πολλάκις δὲ καὶ διὰ φίλων αὐτοῖς ἐπιστέλλει, εἰ δὲ καὶ χρεῖα 30

¹ add. μὴ cum codd. plerisq. : txt RA*OCTra.

20 *The only remedy, the restoration of God's image.*

γένηται, αὐτὸς παραγίνεται, τῇ παρουσίᾳ λοιπὸν αὐ-
τοὺς δυσωπῶν· μόνον ἵνα μὴ ἑτέροις δουλεύσωσι, καὶ
ἀργὸν αὐτοῦ τὸ ἔργον γένηται. 6. Οὐ πολλῶ πλέον
ὁ Θεὸς τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων φείσεται πρὸς τὸ μὴ
5 πλανηθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς οὐκ οὔσι δουλεύειν;
μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πλάνη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία
καὶ ἀφανισμοῦ γίνεται, οὐκ ἔδει δὲ τὰ ἅπαξ κοινωή-
σαντα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας ἀπολέσθαι. 7. Τί οὖν
ἔδει ποιεῖν τὸν Θεόν; ἢ τί ἔδει γενέσθαι, ἀλλ'
10 ἢ τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνανεῶσαι, ἵνα δι' αὐτοῦ
πάλιν αὐτὸν γινῶναι δυναθῶσιν οἱ ἄνθρωποι; τοῦτο
δὲ πῶς ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ
εἰκόνας παραγενομένης τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ; δι' ἀνθρώπων μὲν γὰρ οὐκ ἦν δυνατὸν,
15 ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ κατ' εἰκόνα γεγόνασιν· ἀλλ' οὐδὲ
δι' ἀγγέλων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ εἰσιν εἰκόνας.
ὅθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος δι' ἑαυτοῦ παρεγένετο, ἵν' ὡς
εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἄνθρωπον ἀνακ-
τίσαι δυναθῆ. 8. Ἄλλως δὲ πάλιν οὐκ ἂν ἐγεγόνει,
20 εἰ μὴ ὁ θάνατος ἦν καὶ ἡ φθορὰ ἐξαφανισθεῖσα. 9.
Ὅθεν εἰκότως ἔλαβε σῶμα θνητόν, ἵνα καὶ ὁ θάνατος ἐν
αὐτῷ λοιπὸν ἐξαφανισθῆναι δυναθῆ, καὶ οἱ κατ' εἰκόνα
πάλιν ἀνακαιισθῶσιν ἄνθρωποι. οὐκοῦν ἑτέρου πρὸς
ταύτην τὴν χρεῖαν οὐκ ἦν, εἰ μὴ τῆς εἰκόνας τοῦ Πατρὸς.
25 XIV. Ὡς γὰρ τῆς γραφείσης ἐν ξύλῳ μορφῆς
παραφανισθείσης ἐκ τῶν ἔξωθεν ῥύπων, πάλιν χρεῖα
τοῦτον παραγενέσθαι, οὗ καὶ ἔστιν ἡ μορφή, ἵνα
ἀνακαιισθῆναι ἡ εἰκὼν δυναθῆ ἐν τῇ αὐτῇ ὕλῃ· διὰ
γὰρ τὴν ἐκείνου γραφὴν καὶ αὐτὴ ἡ ὕλη ἐν ἧ καὶ
30 γέγραπται, οὐκ ἐκβάλλεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἀνατυ-
ποῦται· 2. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πανάγιος τοῦ Πατρὸς

Υἱός, εἰκὼν ὧν τοῦ Πατρός, παρεγένετο ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους τόπους, ἵνα τὸν κατ' αὐτὸν πεποιημένον ἄνθρωπον ἀνακαινίσῃ, καὶ ὡς ἀπολόμενον εὔρη διὰ τῆς τῶν ἀμαρτιῶν ἀφέσεως, ἧ φησι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις. “Ἦλθον τὸ ἀπολόμενον εὐρεῖν 5
“καὶ σῶσαι.” ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους ἔλεγεν, “Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ” οὐ τὴν ἐκ γυναικῶν γέννησιν σημαίνων ὥσπερ ὑπενόουν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν ἀναγεννωμένην καὶ ἀνακτιζομένην ψυχὴν ἐν τῷ κατ' εἰκόνα δηλῶν. 3. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰδωλομανία καὶ 10
ἀθεότης κατεῖχε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις ἐκέκρυπτο· τίνοσ¹ ἦν διδάξαι τὴν οἰκουμένην περὶ Πατρός; ἀνθρώπου φαίη τις ἄν; ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνθρώπων ἐνὸν τὴν ὑφήλιον πᾶσαν ὑπελθεῖν, οὔτε τῇ φύσει τοσοῦτον ἰσχυόντων δραμεῖν, οὔτε ἀξιοπίσ- 15
των περὶ τούτου δυναμένων γενέσθαι, οὔτε πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην καὶ φαντασίαν ἰκανῶν δι' ἑαυτῶν ἀντιστῆναι. 4. Πάντων γὰρ κατὰ ψυχὴν πληγέντων καὶ ταραχθέντων παρὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, πῶς οἶόν τε 20
ἦν ἀνθρώπου ψυχὴν καὶ ἀνθρώπων νοῦν μεταπεῖσαι, ὅπουγε οὐδὲ ὄραν αὐτοὺς δύνανται; ὃ δὲ μὴ ὄρα^α τις, πῶς δύναται μεταπαιδεῦσαι. 5. Ἄλλ' ἴσως ἄν τις εἶποι τὴν κτίσιν ἀρκεῖσθαι· ἀλλ' εἰ ἡ κτίσις ἤρκει, οὐκ ἄν ἐγεγόνει τὰ τηλικαῦτα κακά. ἦν γὰρ καὶ ἡ 25
κτίσις, καὶ οὐδὲν ἦττον οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ αὐτῇ περὶ Θεοῦ πλάνῃ ἐκυλίοντο. 6. Τίνοσ^ο ἦν πάλιν χρεία, ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν ὀρῶντος, τοῦ καὶ τὰ ὅλα ἐν τῇ κτίσει κινούντος, καὶ δι' αὐτῶν γνωρίζοντος τὸν Πατέρα; τοῦ γὰρ διὰ τῆς 30

¹ rasura 2 uel 3 literarum.

ιδίας προνοίας καὶ διακοσμήσεως τῶν ὅλων διδάσκοντος περὶ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἦν καὶ τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀνανεῶσαι. 7. Πῶς οὖν ἂν ἐγεγόνει τοῦτο; ἴσως ἂν τις εἴποι ὅτι ἐξὸν ἦν διὰ τῶν αὐτῶν, 5 ὥστε πάλιν διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὰ περὶ αὐτοῦ δεῖξαι. ἀλλ' οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἔτι τοῦτο. οὐχί γε· παρείδον γὰρ τοῦτο πρότερον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐκέτι μὲν ἄνω, κάτω δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσχίκασιν. 8. Ὅθεν εἰκότως ἀνθρώπους θέλων ὠφελῆσαι, ὡς 10 ἄνθρωπος ἐπιδημῆι, λαμβάνων ἐαυτῷ σῶμα ὁμοιον ἐκείνοις, καὶ ἐκ τῶν κάτω λέγω δὴ διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων ἵνα οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν γινῶναι ἐκ τῆς εἰς τὰ¹ ὅλα προνοίας καὶ ἡγεμονίας αὐτοῦ, κἂν ἐκ τῶν δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔργων γινώσκωνται τὸν ἐν τῷ 15 σώματι τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα.

XV. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς διδάσκαλος κηδόμενος τῶν ἐαυτοῦ μαθητῶν, τοὺς μὴ δυναμένους ἐκ τῶν μειζόων ὠφελθῆναι, πάντως διὰ τῶν εὐτελεστέρων συγκαταβαίνων αὐτοὺς παιδεύει· οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ 20 Λόγος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι· “ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς “σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας “τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.” 2. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἀποστραφέντες τὴν πρὸς 25 Θεὸν θεωρίαν, καὶ ὡς ἐν βυθῷ βυθισθέντες κάτω † τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, ἐν γενέσει καὶ τοῖς αἰσθητοῖς τὸν Θεὸν ἀνεζήτησαν, ἀνθρώπους θνητοὺς καὶ δαίμονας ἐαυτοῖς θεοὺς ἀνατυπούμενοι· τούτου ἕνεκα ὁ φιλόανθρωπος καὶ κοινὸς πάντων Σωτὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ 30 Λόγος, λαμβάνει ἐαυτῷ σῶμα, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐν

¹ rasura 3 uel 4 literarum.

ἀνθρώποις ἀναστρέφεται, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάντων
ἀνθρώπων προσλαμβάνει, ἵνα οἱ ἐν σωματικοῖς
νοοῦντες εἶναι τὸν Θεὸν, ἀφ' ὧν ὁ Κύριος ἐργάζεται
διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων, ἀπ' αὐτῶν νοήσωσι τὴν
ἀλήθειαν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα λογίσωνται. 3. 5
Ἐπισημασθέντες οὖν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀνθρώπινα πάντα νοοῦντες, οἷς
ἐὰν ἐπέβαλον τὰς ἐαυτῶν αἰσθήσεις, ἐν τούτοις προσ-
λαμβανομένους ἐαυτοὺς ἐώρων, καὶ πανταχόθεν δι-
δασκομένους τὴν ἀλήθειαν, 4. Εἴτε γὰρ εἰς τὴν
κτίσιν ἐπτόητο, ἀλλ' ἐώρων αὐτὴν ὁμολογοῦσαν τὸν 10
Χριστὸν Κύριον· εἴτε εἰς ἀνθρώπους ἦν αὐτῶν ἡ
διάνοια προληφθεῖσα, ὥστε τούτους θεοὺς νομίζειν,
ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σωτῆρος, συγκρινόντων τε¹
ἐκείνων, ἐφαίνετο ἐν ἀνθρώποις μόνος ὁ Σωτὴρ Θεοῦ
Υἱός· οὐκ ὄντων παρ' ἐκείνοις τοιούτων ὁποῖα παρὰ τοῦ 15
Θεοῦ Λόγου γέγονεν. 5. Εἰ δὲ καὶ εἰς δαίμονας ἦσαν
προληφθέντες, ἀλλὰ ὀρῶντες αὐτοὺς διωκομένους ὑπὸ
τοῦ Κυρίου, ἐγίνωσκον μόνον εἶναι τούτον τὸν τοῦ
Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐκ εἶναι θεοὺς τοὺς δαίμονας. 6.
Εἰ δὲ καὶ εἰς νεκροὺς ἤδη τούτων ἦν ὁ νοῦς κατασ- 20
χεθεῖς, ὥστε θρησκευεῖν ἠρώας, καὶ τοὺς παρὰ ποιη-
ταῖς λεγομένους θεοὺς· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν τοῦ Σωτῆ-
ρος ἀνάστασιν, ὁμολόγουν ἐκείνους εἶναι ψευδεῖς,
καὶ μόνον τὸν Κύριον ἀληθινὸν τὸν τοῦ Πατρὸς
Λόγον, τὸν καὶ τοῦ θανάτου κυριεύοντα. 7. Διὰ 25
ταῦτο καὶ γεγέννηται, καὶ ἄνθρωπος ἐφάνη, καὶ ἀπέθανε,
καὶ ἀνέστη, ἀμβλύνας καὶ ἐπισκιάσας τὰ τῶν πώποτε
γενομένων ἀνθρώπων διὰ τῶν ἰδίων ἔργων, ἵνα ὅπου δ'
ἂν ᾧσι προληφθέντες οἱ ἄνθρωποι, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀνα-
γάγη, καὶ διδάξη τὸν ἀληθινὸν ἐαυτοῦ Πατέρα, καθά- 30

¹ τὲ (sic): sed γε BO.

περ καὶ αὐτός φησιν, “ἦλθον σῶσαι καὶ εὐρεῖν τὸ
“ἀπολωλός.”

XVI. Ἐπαξ γὰρ εἰς αἰσθητὰ πεσοῦσης τῆς δια-
νοίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπέβαλεν ἑαυτὸν διὰ σώματος
5 φανῆναι ὁ Λόγος, ἵνα μετενέγκῃ εἰς ἑαυτὸν ὡς ἄν-
θρωπον τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν
εἰς ἑαυτὸν ἀποκλίνῃ, καὶ λοιπὸν ἐκείνους ὡς ἄνθρω-
πον αὐτὸν ὀρώωντας, δι’ ὧν ἐργάζεται ἔργων, πείσῃ
μὴ εἶναι ἑαυτὸν ἄνθρωπον μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν
10 καὶ Θεοῦ ἀληθινοῦ Λόγον καὶ Σοφίαν. 2. Τοῦτο δὲ καὶ
ὁ Παῦλος βουλόμενος σημᾶναι, φησὶν· “ἐν ἀγάπῃ
“ἐρρίζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε κα-
“ταλαβέσθαι σὺν πάνσι τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος
“καὶ μῆκος, καὶ ὕψος καὶ βάθος, γινῶναί τε τὴν
15 “ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ·
“ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.” 3.
Πανταχοῦ γὰρ τοῦ Λόγου ἑαυτὸν ἀπλώσαντος, καὶ
ἄνω καὶ κάτω, καὶ εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὸ πλάτος·
ἄνω μὲν εἰς τὴν κτίσιν, κάτω δὲ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν,
20 εἰς βάθος δὲ εἰς τὸν ἄδην, εἰς πλάτος δὲ εἰς¹ τὸν κόσμον
τὰ πάντα τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως πεπλήρωται. 4. Διὰ
δὲ τοῦτο, οὐδὲ παρ’ αὐτὰ παραγενόμενος τὴν θυσίαν
τὴν ὑπὲρ πάντων ἐπετέλει, παραδιδούς τὸ σῶμα τῷ
θανάτῳ, καὶ ἀνιστῶν αὐτό, ἀφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου
25 ποιῶν. ἀλλὰ καὶ ἐμφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου κα-
θίστη² διαμένων ἐν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα τελῶν ἔργα καὶ
σημεῖα διδούς, ἃ μηκέτι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον
αὐτὸν ἐγνώριζον. 5. Ἀμφότερα γὰρ ἐφιλανθρώπεύ-
ετο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτι καὶ τὸν
30 θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε, καὶ ἀνεκαίνιζεν ἡμᾶς· καὶ

¹ εἰ*.² καθίστηται cum R.

ὅτι ἀφανὴς ὢν καὶ ἀόρατος, διὰ τῶν ἔργων ἐνέφαινε, καὶ ἐγνώριζεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Πατρός, τὸν τοῦ παντός ἡγεμόνα καὶ βασιλέα.

XVII. Οὐ γὰρ δὴ περικεκλεισμένος ἦν ἐν τῷ σώματι· οὐδὲ ἐν σώματι μὲν ἦν, ἀλλαχόσε δὲ οὐκ ἦν. οὐδὲ ἐκεῖνο μὲν ἐκίνει, τὰ ὅλα δὲ τῆς τούτου ἐνεργείας καὶ προνοίας κεκένωτο· ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον, Λόγος ὢν, οὐ συνείχετο μὲν ὑπὸ τινος· συνείχε δὲ τὰ πάντα μᾶλλον αὐτός· καὶ ὥσπερ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὢν, ἐκτός μὲν ἐστὶ τοῦ παντός κατ' οὐσίαν, ἐν πᾶσι δὲ ἐστὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι, τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ εἰς πάντα ἐν πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐφαπλῶν, καὶ ἕκαστον καὶ πάντα ὁμοῦ ζωοποιῶν, περιέχων τὰ ὅλα καὶ μὴ περιεχόμενος, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ὅλος ὢν κατὰ πάντα, 2. οὕτως καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὢν, καὶ αὐτὸς αὐτὸ ζωοποιῶν, εἰκότως ἐζωοποιεῖ καὶ τὰ ὅλα καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐγίνετο, καὶ ἔξω τῶν ὅλων ἦν. καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος δὲ διὰ τῶν ἔργων γνωριζόμενος, οὐκ ἀφανὴς ἦν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ὅλων ἐνεργείας. 3. Ψυχῆς μὲν οὖν ἔργον ἐστὶ, θεῶρεῖν μὲν καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἰδίου σώματος τοῖς λογισμοῖς, οὐ μὴν καὶ ἔξωθεν τοῦ ἰδίου σώματος ἐνεργεῖν, ἢ τὰ τούτου μακρὰν τῇ παρουσίᾳ κινεῖν. οὐδέποτε γοῦν ἄνθρωπος διανοούμενος τὰ μακρὰν, ἤδη καὶ ταῦτα κινεῖ καὶ μεταφέρει· οὐδὲ εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας οἰκίας καθέζοιτό τις καὶ λογίζοιτο τὰ ἐν οὐρανῷ, ἤδη καὶ τὸν ἥλιον κινεῖ, καὶ τὸν οὐρανὸν περιστρέφει. ἀλλ' ὁρᾷ μὲν αὐτὰ κινούμενα καὶ γεγονότα, οὐ μὴν ὥστε ἐργάζεσθαι αὐτὰ δυνατὸς τυγχάνει. 4. Οὐ δὴ τοιοῦτος ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῷ Ἀνθρώπῳ· οὐ γὰρ συνεδέδετο τῷ σώματι, ἀλλὰ

μᾶλλον αὐτὸς ἐκράτει τοῦτο, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ ἦν
 καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανε, καὶ ἔξω τῶν ὄντων ἦν,
 καὶ ἐν μόνῳ τῷ Πατρὶ ἀνεπαύετο. 5. Καὶ τὸ θαυ-
 μαστὸν τοῦτο ἦν, ὅτι καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπολιτεύετο,
 5 καὶ ὡς Λόγος τὰ πάντα ἐξωγόνει, καὶ ὡς Υἱὸς τῷ
 Πατρὶ συνῆν. ὅθεν οὐδὲ τῆς Παρθένου τικτούσης
 ἔπασχεν αὐτός, οὐδὲ ἐν σῶματι ὧν ἐμολύνετο· ἀλλὰ *διηλθε*
 μᾶλλον καὶ τὸ σῶμα ἡγίαζεν. 6. Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς
 πᾶσιν ὧν, τῶν πάντων μεταλαμβάνει, ἀλλὰ πάντα
 10 μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ζωογονεῖται καὶ τρέφεται. 7. Εἰ
 γὰρ καὶ ἥλιος ὁ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενος καὶ ὑφ' ἡμῶν
 ὀρώμενος, περιπολῶν ἐν οὐρανῷ, οὐ ῥυπαίνεται τῶν
 ἐπὶ γῆς σωμάτων ἀπτόμενος, οὐδὲ ὑπὸ σκότους
 ἀφανίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς καὶ ταῦτα φωτίζει
 15 καὶ καθαρίζει· πολλῶ πλέον ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ
 Λόγος, ὁ καὶ τοῦ ἡλίου ποιητῆς καὶ Κύριος, ἐν σῶ-
 ματι γνωριζόμενος οὐκ ἐρῥυπαίνεται.¹ ἀλλὰ μᾶλλον
 ἄφθαρτος ὧν, καὶ τὸ σῶμα θνητὸν τυγχάνον ἐξω-
 ποιεῖ καὶ ἐκαθάριζεν. “Ὅς ἀμαρτίαν” γάρ φησιν
 20 “οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 “αὐτοῦ.”

XVIII. “Ὅταν τοίνυν ἐσθίοντα καὶ πίνοντα καὶ
 τικτόμενον αὐτὸν λέγωσιν οἱ περὶ τούτου θεολόγοι,
 γίνωσκε ὅτι τὸ μὲν σῶμα, ὡς σῶμα, ἐτίκτετο καὶ καταλ-
 25 λήλοις ἐτρέφετο τροφαῖς, αὐτὸς δὲ ὁ συνὼν τῷ
 σῶματι Θεὸς Λόγος τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ δι' ὧν
 εἰργάζετο ἐν τῷ σῶματι οὐκ ἄνθρωπον ἑαυτόν, ἀλλὰ
 Θεὸν Λόγον ἐγνώριζεν. λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ταῦτα,
 ἐπειδὴ καὶ τὸ σῶμα ἐσθίον καὶ τικτόμενον καὶ πάσ-
 30 χον, οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἦν· καὶ ὅτι

¹ ἐρρυπαίνεται.

ἀνθρώπου γενομένου, ἔπρεπε καὶ ταῦτα ὡς περὶ ἀνθρώπου λέγεσθαι, ἵνα ἀληθεία καὶ μὴ φαντασία σῶμα ἔχων φαίνεται. 2. Ἄλλ' ὥσπερ ἐκ τούτων ἐγινώσκετο σωματικῶς παρών, οὕτως ἐκ τῶν ἔργων ὧν ἐποίει διὰ τοῦ σώματος, Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐγνώριζεν. 5 ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους ἐβόα λέγων “ εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ πιστεύητέ μοι· εἰ δὲ ¹ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε· ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε, ὅτι ἐν “ ἐμοὶ ὁ Πατὴρ καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρί.” 3. Ὡς γὰρ 10 ἀόρατος ὢν, ἀπὸ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων γινώσκεται οὕτως ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ἐν σώματι μὴ ὀρώμενος, ἐκ τῶν ἔργων ἂν γνωσθεῖν, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἀλλὰ Θεοῦ δύναμις καὶ Λόγος ἐστὶν ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος. 4. Τὸ γὰρ ἐπιτάσσειν αὐτὸν τοῖς δαίμοσι, 15 κακείνους ἀπελαύνεσθαι, οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ θεῖον ἐστὶ τὸ ἔργον. ἢ τίς ἰδὼν αὐτὸν τὰς νόσους ἰώμενον, ἐν αἷς ὑπόκειται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἔτι ἄνθρωπον καὶ οὐ Θεὸν ἠγεῖτο; λεπροὺς γὰρ ἐκαθάριζε, χλωλοὺς περιπατεῖν ἐποίει, κωφῶν τὴν ἀκοὴν ἤνοιγε, τυφλοὺς 20 ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ πάσας ἀπλῶς νόσους καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἀπήλυνεν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ὧν ἦν αὐτοῦ καὶ τὸν τυχόντα τὴν θεότητα θεωρεῖν. τίς γὰρ ἰδὼν αὐτὸν ἀποδιδόντα τὸ λείπον, οἷς ἢ γένεσις ἐπέλειψε, καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς ² τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλ- 25 μούς ἀνοίγοντα, οὐκ ἂν ἐνενόησε τὴν ἀνθρώπων ὑποκειμένην αὐτῷ γένεσιν, καὶ ταύτης εἶναι τοῦτον δημιουργὸν καὶ ποιητὴν; ὁ γὰρ τὸ μὴ ὁ ³ ἐκ γενέσεως ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος ἀποδιδούς, δῆλος ἂν εἶη πάντως, ὅτι Κύριος οὗτός ἐστι καὶ τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων. 30

¹ add. μὴ*.² γενετῆς.³ ὁ γὰρ τὸ μὴ ἐκ γ.

5. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ κατερχόμενος πρὸς ἡμᾶς, ἐκ παρθένου πλάττει ἑαυτῷ τὸ σῶμα, ἵνα μὴ μικρὸν τῆς θεότητος αὐτοῦ γνῶρισμα πᾶσι παράσχη, ὅτι ὁ τοῦτο πλάσας αὐτός ἐστι καὶ τῶν ἄλλων ποιητής.

5 τίς γὰρ ἰδὼν χωρὶς ἀνδρὸς ἐκ παρθένου μόνης προερχόμενον σῶμα, οὐκ ἐνθυμεῖται τὸν ἐν τούτῳ φαινόμενον εἶναι καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ποιητὴν καὶ Κύριον; 6. Τίς δὲ ἰδὼν καὶ τὴν ὑδάτων ἀλλασσομένην¹ οὐσίαν, καὶ εἰς οἶνον μεταβαλοῦσαν, οὐκ

10 ἐννοεῖ τὸν τοῦτο ποιήσαντα Κύριον εἶναι καὶ κτίστην τῆς τῶν ὅλων ὑδάτων οὐσίας; διὰ τοῦτο γὰρ ὡς δεσπότης ἐπέβαινε καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ περιεπάτει ὡς ἐπὶ γῆς, γνῶρισμα τῆς ἐπὶ πάντα δεσποτείας αὐτοῦ τοῖς ὀρώσι παρέχων. τρέφων δὲ καὶ ἐξ ὀλί-

15 γων τοσοῦτον πλήθος, καὶ ἐξ ἀπόρων εὐπορῶν αὐτός, ὥστε ἀπὸ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους κορεσθῆναι, καὶ ἄλλο τοσοῦτο καταλείψαι, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸν εἶναι καὶ τὸν τῆς ὅλων προνοίας Κύριον ἐγνώριζε;

XIX. Ταῦτα δὲ πάντα ποιεῖν τῷ Σωτῆρι καλῶς

20 ἔχειν ἐδόκει· ἵν' ἐπειδὴ τὴν ἐν τοῖς πᾶσιν αὐτοῦ πρόνοιαν ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ κατενόησαν τὴν διὰ τῆς κτίσεως αὐτοῦ θεότητα, κἂν ἐκ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἔργων αὐτοῦ ἀναβλέψωσι, καὶ ἔννοιαν λάβωσι δι' αὐτοῦ τῆς εἰς τὸν Πατέρα γνώσεως, ἐκ

25 τῶν κατὰ μέρος τὴν εἰς τὰ ὅλα αὐτοῦ πρόνοιαν, ὡς προείπον, ἀναλογιζόμενοι.² 2. Τίς γὰρ ἰδὼν αὐτοῦ τὴν κατὰ δαιμόνων ἐξουσίαν, ἢ τίς ἰδὼν τοὺς δαίμονας ὁμολογούντας εἶναι τούτων αὐτὸν Κύριον, ἔτι τὴν διάνοιαν ἀμφίβολον ἔξει, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ

30 Υἱὸς καὶ ἡ Σοφία, καὶ ἡ Δύναμις. 3. Οὐδὲ γὰρ τὴν

¹ ἀλασσομένην.² ἀναλογιζόμενοι.

κτίσιν αὐτὴν σιωπῆσαι πεποίηκεν, ἀλλὰ τό γε θαυμαστόν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ τῷ κατὰ τοῦ θανάτου τροπαίῳ, λέγω δὴ τῷ σταυρῷ, πᾶσα ἢ κτίσις ὠμολόγει τὸν ἐν τῷ σώματι γνωριζόμενον καὶ πάσχοντα οὐχ ἀπλῶς εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλὰ 5 Θεοῦ Υἱὸν καὶ Σωτῆρα πάντων. ὃ τε γὰρ ἥλιος ἀπεστράφη, καὶ ἡ γῆ ἐσείετο, καὶ τὰ ὄρη ἐρρήγνυτο, πάντες κατέπτησον. ταῦτα δὲ τὸν μὲν ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν Θεὸν ἐδείκνυον, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν τούτου δούλην εἶναι, καὶ μαρτυροῦσαν τῷ φόβῳ τὴν 10 τοῦ δεσπότου παρουσίαν. 4. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Θεὸς Λόγος διὰ τῶν ἔργων ἑαυτὸν ἐνεφάνιζε τοῖς ἀνθρώποις. ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη καὶ τὸ τέλος τῆς ἐν σώματι διαγωγῆς καὶ περιπολήσεως αὐτοῦ διηγήσασθαι, καὶ εἰπεῖν καὶ ὁποῖος γέγονεν ὁ τοῦ σώματος θάνατος 15 μάλιστα ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἐστὶ τούτο, καὶ πάντες ἀπλῶς ἄνθρωποι περὶ τούτου θρυλλοῦσιν· ἵνα γινῶς ὅτι καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον οὐδὲν ἡπτόν γινώσκειται Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός.

XX. Τὴν μὲν οὖν αἰτίαν τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὡς οἶόν τε ἦν, ἐκ μέρους, καὶ ὡς ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νοῆσαι, προείπομεν, ὅτι οὐκ ἄλλου ἦν τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μεταβαλεῖν, εἰ μὴ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐξ οὐκ ὄντων πεποιηκότος τὰ ὅλα· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν, τὸ κατ' εἰκόνα 25 πάλιν ἀνακτίσαι τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μὴ τῆς Εἰκόνης τοῦ Πατρὸς· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ θνητὸν ἀθάνατον παραστήσαι, εἰ μὴ τῆς Αὐτοζωῆς οὔσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν περὶ Πατρὸς διδάξαι, καὶ τὴν εἰδώλων καθαιρῆσαι θρησκείαν, εἰ μὴ 30 τοῦ τὰ πάντα διακοσμοῦντος Λόγου, καὶ μόνου τοῦ

Πατρός ὄντος Υἱοῦ μονογενοῦς ἀληθινοῦ. 2. Ἐπειδὴ
 δὲ καὶ τὸ ὀφειλόμενον παρὰ πάντων ἔδει λοιπὸν
 ἀποδοθῆναι· ὀφείλετο γὰρ πάντας, ὡς προείπον, ἀπο-
 θανεῖν, δι' ὃ μάλιστα καὶ ἐπεδήμησε· τούτου ἕνεκεν
 5 μετὰ τὰς περι¹ θεότητος αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔργων ἀπο-
 δείξεις, ἤδη λοιπὸν καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν θυσίαν
 ἀνέφερον, ἀντὶ πάντων τὸν ἑαυτοῦ ναὸν εἰς θάνατον
 παραδιδούς, ἵνα τοὺς μὲν πάντας ἀνυπευθύνους καὶ
 ἐλευθέρους τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ποιήσῃ· δείξῃ δὲ
 10 ἑαυτὸν καὶ θανάτου κρείττονα, ἀπαρχὴν τῆς τῶν ὄλων
 ἀναστάσεως τὸ ἴδιον σῶμα ἄφθαρτον ἐπιδεικνύμενος.
 3. Καὶ μήτοι θαυμάσῃς εἰ πολλάκις τὰ αὐτὰ περι
 τῶν αὐτῶν λέγομεν. ἐπειδὴ γὰρ περι τῆς εὐδοκίας
 τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν νοῦν διὰ
 15 πλειόνων ἐρμηνεύομεν, μὴ ἄρα τι παραλιμπάνειν δό-
 ξωμεν, καὶ ἔγκλημα γένηται ὡς ἐνδεῶς εἰρηκόσι·
 καὶ γὰρ βέλτιον ταυτολογίας μέμψιν ὑποστῆναι, ἢ
 παραλείψαι τι τῶν ὀφειλόντων γραφῆναι. 4. Τὸ μὲν
 οὖν σῶμα, ὡς καὶ αὐτὸ κοινὴν ἔχον τοῖς πᾶσι τὴν
 20 οὐσίαν· σῶμα γὰρ ἦν ἀνθρώπινον· εἰ καὶ καινοτέρῳ
 θαύματι συνέστη ἐκ παρθένου μόνης, ὅμως θνητὸν ὄν
 κατὰ ἀκολουθίαν τῶν ὁμοίων καὶ ἀπέθνησκε· τῇ δὲ
 τοῦ Λόγου εἰς αὐτὸ ἐπιβάσει, οὐκέτι κατὰ τὴν ἰδίαν
 φύσιν ἐφθείρετο· ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα τοῦ Θεοῦ
 25 Λόγον, ἐκτὸς ἐγένετο φθοράς. 5. Καὶ συνέβαινε
 ἀμφοτέρα ἐν ταυτῷ γενέσθαι παραδόξως· ὅτι τε ὁ
 πάντων θάνατος ἐν τῷ Κυριακῷ σώματι ἐπληροῦτο,
 καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ φθορὰ διὰ τὸν συνόντα Λόγον ἐξη-
 φανίζετο. θανάτου γὰρ ἦν χρεία, καὶ θάνατον ὑπὲρ
 30 πάντων ἔδει γενέσθαι, ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὀφειλόμε-

¹ add. τῆς plerique.

νον γένηται. 6. Ὅθεν, ὡς προεῖπον, ὁ Λόγος, ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν· ἀθάνατος γὰρ ἦν· ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν, ἵνα ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸ προσενέγκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ πάντων πάσχων, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ ἐπίβασιν, “κα- 5
“ταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, του-
“τέστι τὸν διάβολον· καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι
“φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν· ἔνοχοι ἦσαν
“δουλείας.”

XXI. Ἀμέλει τοῦ κοινού πάντων Σωτῆρος ἀπο- 10
θανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκέτι νῦν ὥσπερ πάλαι κατὰ
τὴν τοῦ νόμου ἀπειλὴν θανάτῳ ἀποθνήσκομεν οἱ ἐν
Χριστῷ πιστοί· πέπαυται γὰρ ἡ τοιαύτη καταδίκη·
ἀλλὰ τῆς φθορᾶς παυομένης καὶ ἀφανιζομένης ἐν τῇ
τῆς ἀναστάσεως χάριτι, λοιπὸν κατὰ τὸ τοῦ σώματος 15
θνητὸν διαλυόμεθα μόνον τῷ χρόνῳ ὃν ἐκάστῳ ὁ
Θεὸς ὥρισεν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τυχεῖν δυνη-
θῶμεν. 2. Δίκην γὰρ τῶν ἐν τῇ γῆ καταβαλλομένων
σπερμάτων, οὐκ ἀπολλύμεθα διαλυόμενοι, ἀλλ’ ὡς
σπειρόμενοι ἀναστησόμεθα, καταργηθέντος τοῦ θανά- 20
του κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν. διὰ τοῦτο γοῦν
καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐγγυητὴς τῆς ἀναστάσεως
πᾶσι γενόμενός φησι· “δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύ-
“σασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασ-
“θαι ἀθανασίαν· ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται 25
“ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος·
“κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος. ποῦ σοῦ, θάνατε,
“τὸ κέντρον;” 3. Διὰ τί οὖν, ἂν τις εἴποι, εἶπερ
ἀναγκαῖον ἦν ἀντὶ πάντων αὐτὸν παραδοῦναι τὸ
σῶμα θανάτῳ, οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἰδίως ἀπέθετο τοῦτο, 30
ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ σταυρωθῆναι παρῆλθεν; ἐντίμως

γὰρ μάλλον αὐτὸν ἔπρεπεν ἀποθέσθαι τὸ σῶμα,
 ἢπερ μεθ' ὑβρεως τὸν τοιοῦτον θάνατον ὑπομείναι.
 4. Θεὰ δὴ πάλιν εἰ μὴ ἡ τοιαύτη ἀντίθεσις ἐστὶν
 ἀνθρωπίνῃ τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον, θεῖον
 5 ἀληθῶς καὶ ἄξιον τῆς αὐτοῦ θεότητος διὰ πολλά.
 Πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ συμβαίνων τοῖς ἀνθρώποις θάνα-
 τος κατὰ ἀσθένειαν τῆς αὐτῶν φύσεως αὐτοῖς παρα-
 γίνεται· οὐ δυνάμενοι γὰρ ἐπὶ πολὺ διαμένειν, τῷ
 χρόνῳ διαλύονται. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νόσοι τούτοις
 10 συμβαίνουσι, καὶ ἐξασθενήσαντες ἀποθνήσκουσιν. ὁ
 δὲ Κύριος οὐκ ἀσθενής, ἀλλὰ Θεοῦ Δύναμις, καὶ Θεοῦ
 Λόγος ἐστί, καὶ Αὐτοζωή. 5. Εἰ μὲν οὖν ἦν ἰδί-
 ατου, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων ἀπο-
 θέμενος τὸ σῶμα ἐν κλίνῃ, ἐνομίσθη ἂν καὶ αὐτὸς
 15 κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν τοῦτο παθῶν, καὶ
 μηδὲν ἔχων πλέον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. ἐπειδὴ δὲ
 καὶ Ζωὴ ἦν, καὶ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἔδει τὸν ὑπὲρ
 πάντων γενέσθαι θάνατον, διὰ τοῦτο ὡς μὲν ζωὴ καὶ
 δύναμις ὧν συνίσχυνεν ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα· 6. ὡς δὲ
 20 ὀφείλοντος γενέσθαι τοῦ θανάτου, οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλὰ
 παρ' ἐτέρων ἐλάμβανε τὴν πρόφασιν τοῦ τελειῶσαι
 τὴν θυσίαν· ἐπεὶ μηδὲ νοσεῖν ἔδει τὸν Κύριον, τὸν
 τῶν ἄλλων τὰς νόσους θεραπεύοντα. ἀλλ' οὐδὲ
 ἐξασθενῆσαι ἔδει πάλιν τὸ σῶμα, ἐν ᾧ καὶ τὰς τῶν
 25 ἄλλων ἀσθενείας ἰσχυροποιεῖ. 7. Διὰ τί οὖν καὶ
 τὸν θάνατον ὥσπερ καὶ τὸ νοσεῖν οὐκ ἐκώλυσεν; ὅτι
 διὰ τοῦτον ἔσχε τὸ σῶμα, καὶ ἀπρεπὲς ἦν κωλύσαι
 ἵνα μὴ καὶ ἡ ἀνάστασις ἐμποδισθῇ· προηγήσασθαι
 μέντοι τοῦ θανάτου νόσον, ἀπρεπὲς πάλιν ἦν, ἵνα
 30 μὴ ἀσθένεια τοῦ ἐν τῷ σώματι νομισθῇ. οὐκ ἐπέινασεν
 οὖν; ναὶ ἐπέινασε διὰ τὸ ἴδιον τοῦ σώματος· ἀλλ' οὐ

λιμῶ διεφθάρη, διὰ τὸν φοροῦντα αὐτὸ Κύριον. διὰ
 τοῦτο εἰ καὶ ἀπέθανε διὰ τὸ ὑπὲρ πάντων λύτρον,
 ἀλλ' "οὐκ εἶδε διαφθοράν." ὀλόκληρον γὰρ ἀνέστη·
 ἐπεὶ μηδὲ ἄλλου τινός, ἀλλ' αὐτῆς τῆς Ζωῆς ἦν τὸ
 σῶμα.

5

XXII. Ἄλλ' ἔδει, φήσειεν ἂν τις, κρυβῆναι τὴν
 ἐπιβουλήν τῶν Ἰουδαίων, ἵνα καθόλου τὸ ἑαυτοῦ
 σῶμα ἀθάνατον φυλάξῃ. ἀκούετω δὴ ὁ τοιοῦτος,
 ὅτι καὶ τοῦτο ἀπρεπὲς ἦν τῷ Κυρίῳ· ὡς γὰρ οὐκ
 ἔπρεπε τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ, ζῶν ὄντι, τῷ σώματι
 ἑαυτοῦ θάνατον παρ' ἑαυτοῦ διδόναι· οὕτως οὐχ
 ἤρμοζεν οὐδὲ τὸν παρ' ἐτέρων διδόμενον φεύγειν·
 ἀλλὰ καὶ μᾶλλον διώκειν αὐτὸν εἰς ἀναίρεσιν, ὅθεν
 εἰκότως οὔτε ἑαυτῷ ἀπέθετο τὸ σῶμα, οὔτε πάλιν
 ἐπιβουλεύοντας τοὺς Ἰουδαίους ἔφυγε. 2. Τὸ δὲ 15
 τοιοῦτον οὐκ ἀσθένειαν ἐδείκνυε τοῦ Λόγου, ἀλλὰ
 μᾶλλον καὶ Σωτῆρα καὶ Ζωὴν αὐτὸν ἐγνώριζεν· ὅτι
 καὶ τὸν θάνατον εἰς ἀναίρεσιν περιέμενε, καὶ τὸν διδό-
 μενον θάνατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἔσπευδε
 τελειῶσαι. 3. Καὶ ἄλλως δέ, οὐ τὸν ἑαυτοῦ θάνατον 20
 ἀλλὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἤλθε τελειῶσαι ὁ Σωτήρ·
 ὅθεν οὐκ ἰδίῳ θανάτῳ, οὐκ εἶχε γὰρ Ζωὴ¹ ὄν, ἀπετί-
 θετο τὸ σῶμα· ἀλλὰ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐδέχετο,
 ἵνα καὶ τοῦτον ἐν τῷ ἑαυτοῦ σώματι προσελθόντα
 τέλεον ἐξαφανίσῃ. 4. Ἐπειτα καὶ ἐκ τούτων ἂν τις 25
 εὐλόγως ἴδοι τὸ τοιοῦτον² τέλος ἐσχηκέναι τὸ Κυρια-
 κὸν σῶμα. Ἐμελε³ τῷ Κυρίῳ μάλιστα περὶ ἧς
 ἔμελλε ποιεῖν ἀναστάσεως τοῦ σώματος· τοῦτο γὰρ
 ἦν κατὰ τοῦ θανάτου τρόπαιον ταύτην ἐπιδείξασθαι
 πάσι, καὶ πάντας πιστώσασθαι τὴν παρ' αὐτοῦ γενο- 30

¹ ζῶην.² τοιοῦτο.³ ἔμελλε.

μένην τῆς φθορᾶς ἀπάλειψιν, καὶ λοιπὸν τὴν τῶν
σωμάτων ἀφθαρσίαν, ἧς πᾶσιν ὡσπερ ἐνέχυρον καὶ
γνώρισμα τῆς ἐπὶ πάντων ἐσομένης ἀναστάσεως τετή-
ρηκεν ἀφθαρτον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα. 5. Εἰ μὲν οὐκ ἦν¹
5 πάλιν νοσήσαν τὸ σῶμα, καὶ ἐπ' ὄψει πάντων διαλυ-
θεὶς ἀπ' αὐτοῦ ὁ Λόγος, ἀπρεπὲς μὲν ἦν τὸν τῶν
ἄλλων τὰς νόσους θεραπεύοντα, παρορᾶν τὸ ἴδιον
ὄργανον ἐν νόσοις τηκόμενον. πῶς γὰρ ἂν ἐπιστεύθη
τὰς ἄλλων ἀπελάσας ἀσθενείας, ἀσθενούντος ἐν αὐτῷ
10 τοῦ ἰδίου ναοῦ; ἢ γὰρ ὡς οὐ δυνάμενος ἀπελάσαι
νόσον ἐγελάσθη ἢ δυνάμενος, καὶ μὴ ποιῶν, ἀφιλάν-
θρωπος καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνομίζετο.

XXIII. Εἰ δὲ καὶ χωρὶς τινος νόσου καὶ χωρὶς
τινος ἀλγηδόνης, ἰδίᾳ που καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐν γωνίᾳ,
15 ἢ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, ἢ κατ' οἰκίαν, ἢ ὅπου δήποτε τὸ
σῶμα κρύψας ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐξαίφνης
φανείς, ἔλεγεν ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι μύθους
μὲν ἂν ἔδοξε λέγειν παρὰ πᾶσιν, ἠπιστήθη δὲ πολλῶ
πλέον καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως λέγων, οὐκ ὄντος
20 ὅλως τοῦ μαρτυροῦντος περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.
τῆς δὲ ἀναστάσεως προηγείσθαι δεῖ θάνατον, ἐπεὶ οὐκ
ἂν εἴη ἀνάστασις μὴ προηγουμένου θανάτου· ὅθεν εἰ
κρύφα που ἐγεγόνει τοῦ σώματος ὁ θάνατος, οὐ φαινο-
μένου τοῦ θανάτου, οὐδὲ ἐπὶ μαρτύρων γενομένου,
25 ἀφανὴς ἦν καὶ ἀμάρτυρος καὶ ἡ τούτου ἀνάστασις.
2. Ἡ διὰ τί τὴν μὲν ἀνάστασιν ἐκήρυττεν ἀναστίας,
τὸν δὲ θάνατον ἀφανῶς ἐποίει γενέσθαι; ἢ διὰ τί
τοὺς μὲν δαίμονας ἐπ' ὄψει πάντων ἀπήλαυε, τὸν τε
ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς
30 αἶνον μετέβαλεν, ἵνα δι' αὐτῶν πιστευθῇ Λόγος Θεοῦ·

¹ om. ἦν.

τὸ δὲ θνητὸν οὐκ ἐπ' ὄψει πάντων ἀφθαρτον ἐδείκνυεν, ἵνα πιστευθῇ αὐτὸς ὢν ἡ Ζωή; 3. Πῶς δὲ καὶ οἱ τούτου μαθηταὶ παρρησίαν εἶχον περὶ τοῦ τῆς ἀναστάσεως λόγου, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν, ὅτι πρῶτον ἀπέθανεν; ἢ πῶς ἂν ἐπιστεύθησαν λέγοντες γεγονέναι 5 πρῶτον θάνατον, εἶτα τὴν ἀνάστασιν, εἰ μὴ παρ' οἷς ἐπαρρησιάζοντο, εἶχον τούτους μάρτυρας τοῦ θανάτου; εἰ γὰρ καὶ οὕτως ἐπ' ὄψει πάντων γενομένων τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἠθέλησαν οἱ τότε Φαρισαῖοι πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑωρακότας 10 τὴν ἀνάστασιν ἠνάγκασαν ἀρνήσασθαι ταύτην· πάντως εἰ κεκρυμμένως ἐγεγόνει ταῦτα, πόσας ἂν προφάσεις ἐπενόουν ἀπιστίας; 4. Πῶς δὲ ἄρα τὸ τοῦ θανάτου τέλος ἐδείκνυτο, καὶ ἡ κατὰ τούτου νίκη, εἰ μὴ ἐπ' ὄψει πάντων προσκαλεσάμενος αὐτὸν ἠλεγξε 15 νεκρὸν, κενωθέντα λοιπὸν τῇ τοῦ σώματος ἀφθαρσίᾳ;

XXIV. Τὰ δὲ καὶ παρ' ἐτέρων ἂν λεχθέντα, ταῦτα προλαβεῖν¹ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ταῖς ἀπολογίαις. τάχα γὰρ ἂν τις εἶποι καὶ τοῦτο· Εἰ ἐπ' ὄψει πάντων καὶ ἐμάρτυρον ἔδει γενέσθαι τὸν τούτου θάνατον, ἵνα 20 καὶ ὁ τῆς ἀναστάσεως πιστευθῇ λόγος, ἔδει κἂν αὐτὸν ἑαυτῷ ἔνδοξον ἐπινοῆσαι θάνατον, ἵνα μόνον τὴν ἀτιμίαν τοῦ σταυροῦ φύγη. 2. Ἄλλ' εἰ καὶ τοῦτο ποιήσας ἦν, ὑπόνοιαν καθ' ἑαυτοῦ παρείχεν, ὡς οὐ κατὰ παντὸς θανάτου δυνάμενος, ἀλλὰ μόνου 25 τοῦ περὶ αὐτοῦ ἐπινοηθέντος· καὶ οὐδὲν ἡττον πάλιν ἦν ἡ πρόφασις τῆς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστίας, ὅθεν οὐ παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἐπιβουλῆς ἐγένετο τῷ σώματι ὁ θάνατος· ἵνα ὄν αὐτοὶ προσαγάγωσι τῷ Σωτῆρι θάνατον τοῦτον αὐτὸς ἐξαφανίσῃ. 3. Καὶ 30

¹ προβαλεῖν : txt codices nonnulli.

ὡσπερ γενναῖος παλαιστής, μέγας ὢν τῇ συνέσει καὶ τῇ ἀνδρίᾳ,¹ οὐκ αὐτὸς ἐαυτῷ τοὺς ἀντιπάλους ἐκλέγεται, ἵνα μὴ ὑπόνοιαν τῆς πρὸς τινος δειλίας παρὰ στήνῃ· ἀλλὰ τῇ τῶν θεωρούντων δίδωσιν ἐξουσία, 5 καὶ μάλιστα κὰν ἐχθροὶ τυγχάνωσιν, ἵνα πρὸς ὃν ἐὰν συμβάλλωσιν αὐτοὶ, τοῦτον αὐτὸς καταρρήξας, κρείττων τῶν πάντων πιστευθῇ· οὕτως καὶ ἡ τῶν πάντων Ζωὴ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς οὐχ ἐαυτῷ θάνατον ἐπενόει τῷ σώματι, ἵνα μὴ ὡς ἕτερον δειλιῶν 10 φανῇ· ἀλλὰ τὸν παρ' ἐτέρων, καὶ μάλιστα τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὃν ἐνόμιζον εἶναι δεινὸν ἐκείνοι καὶ ἄτιμον καὶ φευκτόν, τοῦτον αὐτὸς ἐν σταυρῷ δεχόμενος ἠνείχετο· ἵνα καὶ τούτου καταλυθέντος, αὐτὸς μὲν ὢν ἡ ζωὴ πιστευθῇ, τοῦ δὲ θανάτου τὸ κράτος τέλειον καταργη- 15 θῇ. 4. Γέγονε γοῦν τι θαυμαστὸν καὶ παράδοξον· ὃν γὰρ ἐνόμιζον ἄτιμον ἐπιφέρειν θάνατον, οὗτος ἦν τρόπαιον κατ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου· διὸ οὐδὲ τὸν Ἰωάννου θάνατον ὑπέμεινε, διαιρουμένης τῆς κεφαλῆς, οὐδὲ ὡς Ἡσαΐας ἐπίσθη, ἵνα καὶ τῷ θανάτῳ ἀδιαίρετον 20 καὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα φυλάξῃ, καὶ μὴ πρόφασις τοῖς βουλομένοις διαιρεῖν τὴν Ἐκκλησίαν γένηται.

XXV. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἑαυτοῖς λογισμοὺς ἐπισωρεύοντας· ἂν δὲ καὶ τῶν ἐξ ἡμῶν τις μὴ ὡς φιλόνεκος, ἀλλ' ὡς φιλομαθὴς ζητῇ² διὰ 25 τί μὴ ἐτέρως, ἀλλὰ σταυρὸν ὑπέμεινεν; ἀκούετω καὶ οὗτος ὅτι οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως ἡμῖν συνέφερε· καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς καλῶς ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. 2. Εἰ γὰρ τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην κατάραν ἦλθεν αὐτὸς βαστάσαι, πῶς ἂν ἄλλως ἐγένετο κατάρα, εἰ μὴ τὸν 30 ἐπὶ κατάρᾳ γερόμενον θάνατον ἐδέξατο; ἔστι δὲ

¹ ἀνδρῖα (spatium unius literae).² ζητεῖ* ut uidetur.

οὗτος, ὁ σταυρός. οὕτω γὰρ καὶ γέγραπται “ἐπι-
“κατάρματος ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.” 3. Ἐπειτα, εἰ
ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου λύτρον ἐστὶ πάντων, καὶ τῷ
θανάτῳ τούτου “τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ” λύεται,
καὶ γίνεται τῶν ἐθνῶν ἡ κλήσις· πῶς ἂν ἡμᾶς προσεκα- 5
λέσατο, εἰ μὴ ἐσταύρωτο; ἐν μόνῳ γὰρ τῷ σταυρῷ
ἐκτεταμέναις¹ χερσὶ τις ἀποθνήσκει. διὸ καὶ τοῦτο
ἔπρεπεν ὑπομεῖναι τὸν Κύριον, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνειν,
ἵνα τῇ μὲν τὸν παλαιὸν λαόν, τῇ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν
ἐθνῶν ἐλκύσῃ, καὶ ἀμφοτέρους ἐν ἑαυτῷ συνάψῃ. 10
4. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς εἶρηκε, σημαίνων ποίῳ
θανάτῳ ἔμελλε λυτροῦσθαι τοὺς πάντας· “ὅταν
“ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.” 5. Καὶ
πάλιν εἰ ὁ² ἐχθρὸς τοῦ γένους ἡμῶν διάβολος,
ἐκπεσὼν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, περὶ τὸν ἀέρα τὸν ὠδε 15
κάτω πλανᾶται, κακεῖ τῶν σὺν αὐτῷ διαμόνων ὡς
ὁμοίων ἐν τῇ ἀπειθείᾳ ἐξουσιάζων, φαντασίας μὲν
δι’ αὐτῶν ἐνεργεῖ τοῖς ἀπατωμένοις ἐπιχειρεῖ δὲ
τοῖς ἀνερχομένοις ἐμποδίζειν· καὶ περὶ τούτου
φησὶν ὁ ἀπόστολος· “κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς 20
“ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ νῦν ἐνεργούντος ἐν τοῖς
“υἱοῖς τῆς ἀπειθείας” ἦλθε δὲ ὁ Κύριος ἵνα τὸν
μὲν διάβολον καταβάλλῃ, τὸν δὲ ἀέρα καθαρῶς, καὶ
ὁδοποιήσῃ ἡμῖν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, ὡς εἶπεν ὁ
ἀπόστολος, “διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς 25
“σαρκὸς αὐτοῦ.” τοῦτο δὲ ἔδει γενέσθαι διὰ τοῦ
θανάτου ποίῳ δ’ ἂν ἄλλῳ θανάτῳ ἐγεγόνει ταῦτα,
ἢ τῷ ἐν ἀέρι γενομένῳ, φημὶ δὴ τῷ σταυρῷ; μόνος
γὰρ ἐν τῷ ἀέρι τις ἀποθνήσκει, ὁ σταυρῷ τελειού-
μενος. διὸ καὶ εἰκότως τοῦτον ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. 30

¹ ἐκτεταμέναις.

² om. ὁ.

6. Οὕτω γὰρ ὑψωθείς, τὸν μὲν ἀέρα ἐκαθάριζεν ἀπὸ
 τε τῆς διαβολικῆς καὶ πάσης τῶν διαμόνων ἐπι-
 βουλῆς λέγων· “Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀσ-
 “τραπὴν πεσόντα” τὴν δὲ εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν ὁδο-
 5 ποιῶν ἐνεκαίνιζε λέγων πάλιν· “Ἄρατε πύλας
 “οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι.”
 οὐ γὰρ αὐτὸς ὁ Λόγος ἦν ὁ χηρῶν ἀνοίξεως
 τῶν πυλῶν, πάντων Κύριος ὢν· οὐδὲ κεκλεισμένον ἦν
 τι τῶν ποιημάτων τῷ ποιητῇ· ἀλλ’ ἡμεῖς ἡμεῖς οἱ
 10 χηρῶντες, οὓς ἀνέφερεν αὐτὸς διὰ τοῦ ἰδίου σώματος
 αὐτοῦ. Ὡς γὰρ ὑπὲρ πάντων αὐτὸ¹ προσήνεγκε τῷ
 θανάτῳ· οὕτως δι’ αὐτοῦ πάλιν ὠδοποίησε τὴν εἰς
 οὐρανοὺς ἀνοδὸν.

XXVI. Πρέπων οὖν ἄρα καὶ ἀρμόζων ὁ ἐν τῷ
 15 σταυρῷ γέγονε θάνατος ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ ἡ αἰτία τού-
 του εὐλόγος ἐφάνη κατὰ πάντα, καὶ δικαίους ἔχει
 τοὺς λογισμοὺς, ὅτι μὴ ἄλλως, ἀλλὰ διὰ τοῦ σταυροῦ
 ἔδει γενέσθαι τὴν σωτηρίαν πάντων. καὶ γὰρ οὐδ’
 οὕτως ἀφανῆ ἑαυτὸν οὐδὲ ἐν τῷ σταυρῷ ἀφῆκεν
 20 ἀλλὰ κατὰ περιττὸν τὴν μὲν κτίσιν ἐποίει² μαρτυρεῖν
 τὴν τοῦ ἑαυτῆς δημιουργοῦ παρουσίαν, τὸν δὲ ἑαυ-
 τοῦ ναὸν τὸ σῶμα οὐκ ἐπὶ πολὺ μένειν ἀνασχόμενος,
 ἀλλὰ μόνον δείξας νεκρὸν τῇ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτὸ
 συμπλοκῇ, τριταῖον εὐθέως ἀνέστησε, τρόπαια καὶ
 25 νίκας κατὰ τοῦ θανάτου φέρων τὴν ἐν τῷ σώματι
 γενομένην ἀφθαρσίαν καὶ ἀπάθειαν. 2. Ἐδύνατο
 μὲν γὰρ καὶ παρ’ αὐτὰ³ τοῦ θανάτου τὸ σῶμα διεγεί-
 ραι καὶ πάλιν δεῖξαι ζῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο καλῶς
 προῖδὼν ὁ Σωτὴρ οὐ πεποίηκεν. εἶπε γὰρ ἂν τις
 30 μηδὲν αὐτὸ τεθνηκέναι, ἢ μηδὲ τέλος αὐτοῦ τὸν

¹ αὐτῷ (sic).² ἐποίει (sic).³ παρ’ αὐτὰ (sic).

θάνατον ἐψαυκέναι, εἰ παρ' αὐτὰ¹ τὴν ἀνάστασιν ἦν ἐπιδείξας. 3. Τάχα δὲ καὶ ἐν ἴσῳ τοῦ διαστήματος ὄντος τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἄδηλον ἐγένετο τὸ περὶ τῆς ἀφθαρσίας κλέος. ὅθεν, ἵνα δειχθῇ νεκρὸν τὸ σῶμα, καὶ μίαν ὑπέμεινε μέσσην ὁ 5 Λόγος, καὶ τριταῖον τοῦτο πᾶσιν ἔδειξεν ἄφθαρτον. 4. Ἐνεκα μὲν οὖν τοῦ δειχθῆναι τὸν θάνατον ἐν τῷ σώματι, τριταῖον ἀνέστησε τοῦτο. 5. Ἴνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ διαμείναν καὶ φθαρὲν τέλεον ὕστερον ἀναστήσας ἀπιστηθῇ ὡς οὐκ αὐτὸ ἀλλ' ἕτερον σῶμα φέρων 10 ἔμελλε γὰρ ἂν τις καὶ διὰ τὸν χρόνον ἀπιστεῖν τῷ φαινομένῳ, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν γενομένων διὰ τοῦτο οὐ πλείω τῶν τριῶν ἡμερῶν ἠέσχετο, οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τοὺς ἀκούσαντας αὐτοῦ περὶ τῆς ἀναστάσεως παρείλκυσε. 6. ἀλλ' ἔτι τῶν ἀκοῶν αὐτῶν ἔναυλον 15 ἐχόντων τὸν λόγον, καὶ ἔτι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐκδεχομένων, καὶ τῆς διανοίας αὐτῶν ἠρτημένης, καὶ ζώντων ἐπὶ γῆς ἔτι καὶ ἐπὶ τόπων ὄντων τῶν θανατωσάντων, καὶ μαρτύρων² τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακοῦ σώματος, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐν 20 τριταίῳ διαστήματι τὸ γενόμενον νεκρὸν σῶμα ἔδειξεν ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον· καὶ ἀνεδείχθη πᾶσιν, ὅτι οὐκ ἀσθενεία φύσεως τοῦ ἐνοικούντος Λόγου τέθηκεν τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τὸν θάνατον ἐξαφαισθῆναι ἐν αὐτῷ τῇ δυνάμει τοῦ Σωτῆρος. 25

XXVII. Τοῦ μὲν γὰρ καταλελύσθαι τὸν θάνατον, καὶ νίκην κατ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸν σταυρόν, καὶ μηκέτι λοιπὸν ἰσχύειν, ἀλλ' εἶναι νεκρὸν αὐτὸν ἀληθῶς, γνώρισμα οὐκ ὀλίγον καὶ πίστις ἐναργής, τὸ παρὰ πάντων τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν αὐτὸν κατα- 30

¹ παρατὰ (sic).

² μαρτυρούντων περὶ codd. nonnulli.

φρονεῖσθαι, καὶ πάντας ἐπιβαίνειν κατ' αὐτοῦ, καὶ
μηκέτι φοβεῖσθαι τοῦτον, ἀλλὰ τῷ σημείῳ τοῦ
σταυροῦ καὶ τῇ εἰς Χριστὸν πίστει καταπατεῖν αὐτὸν
ὡς νεκρόν. 2. Πάλαι μὲν γὰρ πρὶν τὴν θείαν ἐπιδη-
5 μίαν γενέσθαι τοῦ Σωτῆρος, φοβερός ἦν καὶ αὐτοῖς
τοῖς ἀγίοις ὁ θάνατος,¹ καὶ πάντες τοὺς ἀποθνήσκον-
τας ὡς φθειρομένους ἐθρήνον. ἄρτι δὲ τοῦ Σωτῆρος
ἀναστήσαντος τὸ σῶμα, οὐκέτι μὲν ὁ θάνατός ἐστι
φοβερός, πάντες δὲ οἱ τῷ Χριστῷ πιστεύοντες ὡς
10 οὐδὲν αὐτὸν ὄντα πατοῦσι, καὶ μᾶλλον ἀποθνήσκειν
αἰροῦνται ἢ ἀρνήσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν.
ἴσασι γὰρ ὄντως, ὅτι ἀποθνήσκοντες οὐκ ἀπόλλυνται,
ἀλλὰ καὶ ζῶσι, καὶ ἄφθαρτοι διὰ τῆς ἀναστάσεως
γίνονται. 3. Ἐκεῖνος δὲ ὁ πάλαι τῷ θανάτῳ πονη-
15 ρῶς ἐναλλόμενος διάβολος, λυθισῶν αὐτοῦ τῶν
ὠδίνων, ἔμεινε μόνος ἀληθῶς νεκρός. καὶ τούτου
τεκμήριον, ὅτι πρὶν πιστεῦσωσιν οἱ ἄνθρωποι τῷ
Χριστῷ, φοβερὸν τὸν θάνατον ὀρώσι καὶ δειλιῶσιν
αὐτόν· ἐπειδὴν δὲ εἰς τὴν ἐκείνου πίστιν καὶ διδασ-
20 καλίαν μετελθῶσι, τοσοῦτον καταφρονοῦσι τοῦ θανά-
του, ὡς καὶ προθύμως ἐπ' αὐτὸν ὀρμῶν καὶ μάρτυ-
ρας γίνεσθαι τῆς κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος
γενομένης² ἀναστάσεως. καὶ γὰρ ἔτι νήπιοι ὄντες
τὴν ἡλικίαν σπεύδουσιν ἀποθνήσκειν, καὶ μελετῶσι
25 κατ' αὐτοῦ ταῖς ἀσκήσεσιν οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ
καὶ γυναῖκες. οὕτως ἀσθενὴς γέγονεν, ὡς καὶ γυναῖκας
τὰς ἀπατηθείσας τὸ πρὶν παρ' αὐτοῦ, νῦν παίζειν
αὐτὸν ὡς νεκρὸν καὶ παρειμένον. 4. Ὡς γὰρ τυράν-
νου καταπολεμηθέντος ὑπὸ γνησίου βασιλέως καὶ

¹ om. φοβερός . . . ὁ θάνατος cum R: habent caeteri.

² γεγενημένης.

δεθέντος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, πάντες λοιπὸν οἱ διαβαίνοντες καταπαΐζουσιν αὐτοῦ, τύπτοντες καὶ διασύροντες, οὐκ ἔτι φοβούμενοι τὴν μανίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγριότητα, διὰ τὸν νικήσαντα βασιλέα· οὕτω καὶ τοῦ θανάτου νικηθέντος καὶ στηλιτευθέντος ὑπὸ 5 τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ δεδεμένου τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, πάντες οἱ ἐν Χριστῷ διαβαίνοντες αὐτὸν καταπατοῦσι, καὶ μαρτυροῦντες τῷ Χριστῷ χλευάζουσι τὸν θάνατον, ἐπικέρτομούντες αὐτῷ καὶ τὰ ἄνωθεν κατ' αὐτοῦ γεγραμμένα λέγοντες, “Ποῦ 10 σου, θάνατε, τὸ νίκος; ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρον;”

XXVIII. Ἄρ' οὖν τοῦτο μικρὸς ἔλεγχός ἐστι τῆς τοῦ θανάτου ἀσθενείας; ἢ μικρά ἐστὶν ἀπόδειξις τῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης νίκης παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὅταν οἱ ἐν Χριστῷ παῖδες καὶ νέαι κόραι παρορῶσι τὸν 15 ἐνταῦθα βίον καὶ ἀποθανεῖν μελετῶσιν; 2. Ἔστι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος δειλιῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν τοῦ σώματος διάλυσιν· τὸ δὲ παραδοξότατον τοῦτό ἐστιν, ὅτι τὴν τοῦ σταυροῦ πίστιν ἐνδυσάμενος καταφρονεῖ καὶ τῶν κατὰ φύσιν, καὶ τὸν θάνα- 20 τον οὐ δειλιᾷ διὰ τὸν Χριστόν. 3. Καὶ ὥσπερ τοῦ πυρὸς ἔχοντος κατὰ φύσιν τὸ καίειν, εἰ λέγοι τις εἶναί τι τὸ μὴ δειλιῶν αὐτοῦ τὴν καύσιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀσθενὲς αὐτὸ δεικνύον, οἷον δὴ λέγεται τὸ παρὰ Ἰνδοῖς ἀμίαντον· εἶτα ὁ τῷ λεγομένῳ μὴ 25 πιστεύων εἰ πείραν θελήσειε λαβεῖν τοῦ λεγομένου, πάντως τὸ ἄκαυστον ἐνδυσάμενος καὶ προσβαλὼν πυρὶ, πιστοῦται λοιπὸν τὴν κατὰ τοῦ πυρὸς ἀσθένειαν. 4. ἢ ὡς εἴ τις τὸν τύραννον δεδεμένον ἰδεῖν θελήσειε, πάντως εἰς τὴν τῶν νικησάντων χώραν 30 καὶ ἀρχὴν παρελθὼν, ὁρᾷ τὸν ἄλλοις φοβερὸν ἀσθενῆ

γενόμενον· οὕτως εἴ τις ἐστὶν ἄπιστος, καὶ ἀκμὴν¹
 μετὰ τοσαῦτα, καὶ μετὰ τοὺς τοσούτους ἐν Χριστῷ
 γενομένους μάρτυρας, μετὰ τὴν καθ' ἡμέραν γινομέ-
 νην κατὰ τοῦ θανάτου χλεύην παρὰ τῶν ἐν Χριστῷ
 5 διαπρεπόντων· ὁμως εἴ ἔτι τὴν διάνοιαν ἀμφίβολον
 ἔχει περὶ τοῦ κατηγοῦσθαι τὸν θάνατον καὶ τέλος
 ἐσχηκέναι, καλῶς μὲν ποιεῖ θαυμάζων περὶ τοῦ τηλι-
 κούτου· πλὴν μὴ σκληρὸς εἰς ἀπιστίαν, μηδὲ ἀναιδῆς
 πρὸς τὰ οὕτως ἐναργῆ γινέσθω. 5. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ
 10 τὸ ἀμίαντον λαβὼν γινώσκει τὸ ἀψαυστον τοῦ πυρὸς
 πρὸς αὐτό, καὶ ὁ τὸν τύραννον δεδεμένον θέλων ὄραν,
 εἰς τὴν τοῦ νικήσαντος ἀρχὴν παρέρχεται² οὕτως καὶ
 ὁ ἀπιστῶν περὶ τῆς τοῦ θανάτου νίκης λαμβανέτω
 τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν τούτου διδασκα-
 15 λίαν παρερχέσθω· καὶ ὄψεται τοῦ θανάτου τὴν ἀσθένειαν,
 καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην. πολλοὶ γὰρ πρότερον
 ἀπιστοῦντες καὶ χλευάζοντες, ὕστερον πιστεύσαντες,
 οὕτως κατεφρόνησαν τοῦ θανάτου, ὡς καὶ
 μάρτυρας αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ Χριστοῦ.

20 XXIX. Εἰ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῇ
 πίστει τῇ εἰς Χριστὸν καταπατεῖται ὁ θάνατος, δῆλον
 ἂν εἴη παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, μὴ ἄλλον εἶναι,
 ἀλλ' ἢ αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν κατὰ τοῦ θανάτου
 τρόπαια καὶ νίκας ἐπιδειξάμενον, κακείνον ἐξασθε-
 25 νῆσαι ποιήσαντα. 2. Καὶ εἰ πρότερον μὲν ἴσχυεν
 ὁ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο φοβερὸς ἦν, ἄρτι δὲ
 μετὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν τοῦ σώματος
 αὐτοῦ θάνατον καὶ ἀνάστασιν καταφρονεῖται,
 φανερόν ἂν εἴη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τὸν σταυρὸν
 30 ἀναβάντος Χριστοῦ κατηγοῦσθαι καὶ νενικῆσθαι τὸν

¹ om. καὶ ἀκμὴν (cum R).² spatium circa 2 litt.

θάνατον. 3. Ὡς γὰρ ἐὰν μετὰ νύκτα γένηται ἥλιος, καὶ πᾶς ὁ περίγειος τόπος καταλάμπηται ὑπ' αὐτοῦ, πάντως οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον, ὅτι ὁ τὸ φῶς ἐφαπλώσας ἥλιος πανταχοῦ, αὐτὸς ἔστιν ὁ καὶ τὸ σκότος ἀπελάσας, καὶ τὰ πάντα φωτίσας· οὕτως τοῦ 5 θανάτου καταφρονηθέντος καὶ καταπατηθέντος ἀφ' οὗ γέγονεν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἐν σώματι σωτήριος ἐπιφάνεια καὶ τὸ τέλος τοῦ σταυροῦ, πρόδηλον ἂν εἴη, ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ Σωτὴρ ὁ καὶ ἐν σώματι φανείς, ὁ τὸν θάνατον καταργήσας, καὶ κατ' αὐτοῦ τρόπαια 10 καθ' ἡμέραν ἐν τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς ἐπιδεικνύμενος.

4. Ὅταν γὰρ ἴδῃ τις ἀνθρώπους ἀσθενεῖς ὄντας τῇ φύσει, προπηδῶντας εἰς τὸν θάνατον, καὶ μὴ καταπτήσσοντας αὐτοῦ τὴν φθοράν, μηδὲ τὰς ἐν ἄδου καθόδους δειλιῶντας, ἀλλὰ προθύμῳ ψυχῇ προκα- 15 λουμένους αὐτόν, καὶ μὴ πτήσσοντας βασάνους, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἐνταῦθα ζωῆς προκρίνοντας διὰ τὸν Χριστὸν τὴν εἰς τὸν θάνατον ὁρμὴν ἢ καὶ ἐν θεωρός τις γένηται ἀνδρῶν καὶ θηλειῶν καὶ παιδῶν νέων ὁρμώντων καὶ ἐπιπηδῶντων εἰς τὸν θάνατον 20 διὰ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, τίς οὕτως ἔστω εὐήθης ἢ τίς οὕτως ἔστιν ἄπιστος, τίς δὲ οὕτω τὴν διάνοιαν πεπήρωται, ὡς μὴ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι, ὅτι ὁ Χριστός, εἰς ὃν μαρτυροῦσιν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην ἐκάστῳ παρέχει καὶ 25 δίδωσιν, ἐξασθενεῖν αὐτὸν ποιῶν ἐν ἐκάστῳ τῶν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐχόντων, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ φορούντων. 5. Καὶ γὰρ ὁ τὸν ὄφιν βλέπων καταπατούμενον, εἰδὼς αὐτοῦ μάλιστα τὴν προτέραν ἀγριότητα, οὐκ ἀμφιβάλλει¹ λοιπὸν ὅτι νεκρός 30

¹ ἀμφιβάλλει.

ἔστι καὶ τέλειον ἐξησθένησεν, ἐκτὸς εἰ μὴ τὴν διάνοιαν ἀπεστράφη, καὶ οὐδὲ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις ὑγαινούσας ἔχει.¹ τίς γὰρ καὶ λέοντα παιζόμενον ὑπὸ παιδίων ὄρων, ἀγνοεῖ τοῦτον ἢ νεκρὸν γενόμενον
 5 ἢ πᾶσαν ἀπολέσαντα τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν; 6. Ὡσπερ οὖν ταῦτα ἀληθῆ εἶναι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔξεστιν ὄραν, οὕτως παιζομένου καὶ καταφρονουμένου τοῦ θανάτου ὑπὸ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, μηκέτι μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω,² μηδὲ γινέσθω τις ἄπιστος, ὅτι ὑπὸ
 10 Χριστοῦ κατήρηται ὁ θάνατος, καὶ ἡ τούτου φθορὰ διαλέλυται καὶ πέπρωται.

XXX. Τοῦ μὲν οὖν κατηργῆσθαι τὸν θάνατον, καὶ τρόπαιον εἶναι κατ' αὐτοῦ τὸν Κυριακὸν σταυρόν, οὐ μικρὸς ἔλεγχος τὰ προειρημένα. τῆς δὲ γενομένης
 15 λοιπὸν ἀθανάτου ἀναστάσεως τοῦ σώματος παρὰ τοῦ κοινου πάντων Σωτῆρος καὶ Ζωῆς ὄντως Χριστοῦ, ἐναργεστέρα τῶν λόγων ἢ διὰ τῶν φαινομένων ἀπόδειξις ἔστι τοῖς τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας ἔχουσιν ὑγαιίνοντα. 2. Εἰ γὰρ κατήρηται ὁ θάνατος, ὡς ὁ
 20 λόγος ἔδειξε, καὶ διὰ τὸν Κύριον πάντες αὐτὸν καταπατοῦσι, πολλῶ πλεον αὐτὸς αὐτὸν πρῶτος κατεπάτησε τῷ ἰδίῳ σώματι καὶ κατήρησεν αὐτόν. τοῦ δὲ θανάτου νεκρωθέντος ὑπ' αὐτοῦ, τί ἔδει γενέσθαι ἢ τὸ σῶμα ἀναστῆναι, καὶ τοῦτο δειχθῆναι κατ' αὐτοῦ
 25 τρόπαιον; Ἡ πῶς γὰρ ἂν ἐφάνη καταργηθεὶς ὁ θάνατος, εἰ μὴ τὸ σῶμα τὸ Κυριακὸν ἦν ἀναστάν; εἰ δὲ τῷ μὴ αὐτάρκης ἢ ἀπόδειξις αὕτη περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, κἂν ἐκ τῶν ἐν ὄψει γενομένων πιστούσθω τὸ λεγόμενον. 3. Εἰ γὰρ δὴ νεκρὸς τις γενόμενος
 30 οὐδὲν ἐνεργεῖν δύναται, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μνήματός

¹ ἔχει.² ἀμφιβαλλέτω.

ἔστιν αὐτῷ ἡ χάρις, καὶ πέπανται λοιπόν· μόνων δὲ τῶν ζώντων εἰσὶν αἱ πράξεις καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐνέργειαι· ὁράτω δὴ ὁ βουλόμενος καὶ γενέσθω δικαστῆς ἐκ τῶν ὀρωμένων τὴν ἀλήθειαν ὁμολογῶν.

4. Τοσαῦτα γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐνεργούντος ἐν ἀνθρώποις, καὶ καθ' ἡμέραν πανταχόθεν ἀπὸ τε τῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον οἰκούντων τοσοῦτον πλῆθος ἀοράτως πείθοντος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν παρελθεῖν, καὶ πάντας ὑπακούειν τῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ· ἂρ' ἔτι τις διάνοιαν ἀμφίβολον ἔξει εἰ γέγονεν ἀνάστασις ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ζῆ ὁ Χριστός, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἔστιν ἡ Ζωή; 5. Ἐὰν δὲ νεκροῦ ἔστι τὰς μὲν διανοίας τῶν ἀνθρώπων κατανύττειν, ὥστε τοὺς πατρικοὺς ἀρνεῖσθαι νόμους, τὴν δὲ Χριστοῦ διδασκαλίαν προσκυνεῖν; ἢ πῶς, εἴπερ οὐκ ἔστιν ἐνεργῶν, νεκροῦ γὰρ ἰδίον ἔστι τοῦτο, αὐτὸς τοὺς ἐνεργούντας καὶ ζώντας τῆς ἐνεργείας παύει, ὥστε τὸν μὲν μοιχὸν μηκέτι μοιχεύειν, τὸν δὲ ἀνδροφόνον μηκέτι φονεύειν, τὸν δὲ ἀδικούντα μηκέτι πλεονεκτεῖν, καὶ τὸν ἀσεβῆ λοιπὸν εὐσεβεῖν; πῶς δὲ εἰ μὴ ἀνέστη, ἀλλὰ νεκρός ἔστι, τοὺς λεγομένους ὑπὸ τῶν ἀπίστων ζῆν ψευδοθεοὺς καὶ θρησκευομένους δαίμονας αὐτὸς ἀπελαύνει, καὶ διώκει, καὶ καταβάλλει; 6. Ἐνθα γὰρ ὀνομάζεται Χριστὸς καὶ ἡ τούτου πίστις, ἐκεῖθεν πᾶσα μὲν εἰδωλολατρία καθαιρεῖται, πᾶσα δὲ δαιμόνων ἀπάτη ἐλέγχεται, πᾶς δὲ δαίμων οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑποφέρει· ἀλλὰ καὶ μόνον ἀκούσας φυγὰς οἴχεται. τοῦτο δὲ οὐ νεκροῦ τὸ ἔργον, ἀλλὰ ζώντος καὶ μάλιστα Θεοῦ.

7. Ἄλλως τε καὶ γελοῖον ἂν εἴη, τοὺς μὲν διωκομένους ὑπ' αὐτοῦ δαίμονας, καὶ τὰ καταργούμενα εἴδωλα λέγειν ζώντας εἶναι, τὸν δὲ ἀπελαύνοντα καὶ τῇ

ἑαυτοῦ δυνάμει μηδὲ φανῆναι ποιούντα¹ τούτους,²
ἀλλὰ καὶ ὁμολογούμενον ὑπὸ πάντων εἶναι Θεοῦ
Υἱόν, τοῦτον λέγειν εἶναι νεκρόν.

XXXI. Μέγαν δὲ καθ' ἑαυτῶν τὸν ἔλεγχον
5 οἱ ἀπιστοῦντες τῇ ἀναστάσει προβάλλονται, εἰ τὸν
Χριστὸν τὸν λεγόμενον παρ' αὐτῶν νεκρὸν οἱ πάντες
δαίμονες καὶ οἱ προσκυνούμενοι παρ' αὐτῶν θεοὶ οὐ
διώκουσιν· ἀλλὰ μᾶλλον ὁ Χριστὸς τοὺς πάντας
ἐλέγχει νεκρούς. 2. Εἰ γὰρ ἀληθὲς τὸν νεκρὸν μηδὲν
10 ἐνεργεῖν, ἐργάζεται δὲ τοσαῦτα καθ' ἡμέραν ὁ Σωτὴρ,
ἔλκων εἰς εὐσέβειαν, πείθων εἰς ἀρετὴν, διδάσκων
περὶ ἀθανασίας, εἰς πόθον τῶν οὐρανίων ἀνάγων,
ἀποκαλύπτων τὴν περὶ Πατρὸς γνῶσιν, τὴν κατὰ
15 τὸν, καὶ τὴν εἰδώλων ἀθεότητα καθαιρῶν· τούτων δὲ
οὐδὲν δύνανται οἱ παρὰ τοῖς ἀπίστοις θεοὶ καὶ δαί-
μονες· ἀλλὰ μᾶλλον τῇ Χριστοῦ παρουσίᾳ νεκροὶ
γίνονται, ἀργὴν³ ἔχοντες καὶ κενὴν τὴν φαντασίαν· τῷ
δὲ σημείῳ τοῦ σταυροῦ πᾶσα μὲν μαγεία παύεται,
20 πᾶσα δὲ φαρμακεία καταργεῖται, καὶ πάντα μὲν τὰ
εἰδῶλα ἐρημοῦται καὶ καταλιμπάνεται, πᾶσα δὲ
ἄλογος ἡδονὴ παύεται, καὶ πίστις⁴ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρα-
νὸν ἀναβλέπει· τίνα ἂν τις εἶποι νεκρὸν; τὸν τοσ-
αῦτα ἐργαζόμενον Χριστόν; ἀλλ' οὐκ ἴδιον νεκροῦ
25 τὸ ἐργάζεσθαι· ἢ τὸν μηδ' ὄλως ἐνεργούντα, ἀλλ' ὡς
ἄψυχον κείμενον, ὅπερ ἴδιον τῶν δαιμόνων καὶ
εἰδώλων ὡς νεκρῶν ὑπάρχει. 3. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ
Θεοῦ Υἱὸς “ζῶν καὶ ἐνεργῆς” ὢν καθ' ἡμέραν ἐργά-
ζεται, καὶ ἐνεργεῖ τὴν πάντων σωτηρίαν. ὁ δὲ θάνατος

¹ ποιούντας*. ² τ (prius) supra lineam : fuit rasura. ³ ἀρχὴν*.

⁴ πίστις cum R : sed mallet πᾶς τις cum caeteris fere omnibus.

ἐλέγχεται καθ' ἡμέραν αὐτὸς ἐξασθενήσας, καὶ τὰ εἶδωλα καὶ οἱ δαίμονες μᾶλλον νεκροὶ τυγχάνοντες, ὡς ἐκ τούτου μηδένα διστάζειν ἔτι περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως αὐτοῦ. 4. Ἔοικε δὲ ὁ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἀπιστῶν ἀγνοεῖν 5 δύναμιν Θεοῦ Λόγου καὶ Σοφίας. εἰ γὰρ ὅλως ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα, καὶ τοῦτο ἰδιοποιήσατο κατὰ τὴν εὐλογον ἀκολουθίαν, ὡς ὁ λόγος ἔδειξε· τί ἔδει τὸν Κύριον ποιεῖν περὶ τούτου; ἢ ποῖον ἔδει τέλος γενέσθαι τοῦ σώματος, ἅπαξ ἐπιβάντος αὐτῷ τοῦ 10 Λόγου; μὴ ἀποθανεῖν μὲν γὰρ οὐκ ἠδύνατο, ἅτε δὴ θνητὸν ὄν, καὶ ὑπὲρ πάντων προσφερόμενον εἰς τὸν θάνατον· οὐ χάριν καὶ ὁ Σωτὴρ αὐτὸ κατεσκεύασεν ἑαυτῷ. μείναι δὲ νεκρὸν οὐχ οἶόν τε ἦν, διὰ τὸ Ζωῆς αὐτὸ ναὸν γεγενῆσθαι. ὅθεν ἀπέθανε μὲν ὡς θνητόν· 15 ἀνέζησε δὲ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐστὶ γνώρισμα τὰ ἔργα.

XXXII. Εἰ δ' ὅτι μὴ ὁράται, ἀπιστεῖται καὶ ἐγηγέρθαι, ὥρα καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀρνεῖσθαι τοὺς ἀπιστοῦντας. Θεοῦ γὰρ ἴδιον μὴ ὁράσθαι μὲν, ἐκ δὲ 20 τῶν ἔργων γινώσκεσθαι, καθάπερ καὶ ἐπάνω λέλεκται. 2. Εἰ μὲν οὖν τὰ ἔργα μὴ ἐστὶ, καλῶς τῷ μὴ φαινομένῳ ἀπιστοῦσιν, εἰ δὲ τὰ ἔργα βοᾷ καὶ δείκνυσιν ἐναργῶς, διὰ τί ἐκόντες ἀρνοῦνται τὴν τῆς ἀναστάσεως οὕτως φανερώς ζωὴν; εἰ γὰρ καὶ τὴν διάνοιαν 25 ἐπηρώθησαν, ἀλλὰ κἂν ταῖς ἔξωθεν αἰσθήσεσιν ὁρᾶν ἐστὶ τὴν ἀναντίρρητον τοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ θεότητα. 3. Ἐπεὶ καὶ τυφλὸς ἐὼν μὴ βλέπει τὸν ἥλιον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης θερμῆς ἀντιλαμβανόμενος, οἶδεν ὅτι ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν. 30 οὕτως καὶ οἱ ἀντιλέγοντες εἰ καὶ μήπω πιστεύουσιν,

ἀκμὴν τυφλώπτοντες περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ κἂν
 ἑτέρων πιστευόντων γινώσκοντες τὴν δύναμιν, μὴ
 ἀρνείσθωσαν τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, καὶ τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ γενομένην ἀνάστασιν. 4. Δῆλον γὰρ ὅτι εἰ
 5 νεκρὸς ἔστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν τοὺς δαίμονας ἐδίωκε,
 καὶ τὰ εἴδωλα ἐσκύλευε· νεκρῷ γὰρ οὐκ ἂν ὑπήκου-
 σαν οἱ δαίμονες. εἰ δὲ διώκονται φανερώς τῇ τούτου
 ὀνομασίᾳ, δῆλον ἂν εἶη μὴ εἶναι τοῦτον νεκρόν, μά-
 λιστα ὅτι δαίμονες, καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα τοῖς ἀνθρώ-
 10 ποις ὀρῶντες, ἠδύναντο γινώσκειν εἰ νεκρὸς ἔστιν ὁ
 Χριστός, καὶ μηδὲν ὑπακούειν αὐτῷ.¹ 5. Νῦν δὲ ὁ²
 μὴ πιστεύουσιν ἀσεβεῖς ὀρῶσιν οἱ δαίμονες, ὅτι Θεός
 ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο φεύγουσι καὶ προσπίπτουσιν
 αὐτῷ λέγοντες, ἃ καὶ ὅτε ἦν ἐν σώματι ἐφθέγγαντο,
 15 “Οἶδαμέν σε τίς εἶ· σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ,” καὶ
 “Ἐα, τί σοι καὶ ἡμῖν, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; δέομαί σου, μὴ
 “με βασανίσῃς.” 6. Δαιμόνων τοίνυν ὁμολογούντων
 καὶ τῶν ἔργων ὁσημέραι μαρτυρούντων, φανερόν ἂν
 εἶη, καὶ μηδεὶς ἀναιδευέσθω πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὅτι
 20 τε ἀνέστησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ὁ Σωτὴρ, καὶ ὅτι Θεοῦ
 Υἱός ἐστιν ἀληθινός, ἐξ αὐτοῦ οἶα δὴ ἐκ Πατρὸς ἴδιος
 Λόγος καὶ Σοφία καὶ Δύναμις ὑπάρχων, ὃς χρόνοις
 ὕστερον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πάντων ἔλαβε σῶμα, καὶ
 τὴν μὲν οἰκουμένην περὶ Πατρὸς ἐδίδαξε,³ τὸν δὲ
 25 θάνατον κατήργησε, πᾶσι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν ἐχαρί-
 σατο διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἀναστάσεως, ἀπαρχὴν
 ταύτης τὸ ἴδιον ἐγείρας σῶμα, καὶ τρόπαιον αὐτὸ⁴
 κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς τούτου φθορᾶς ἐπιδειξά-
 μενος τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ.

¹ αὐτοῦ (cum R).² ὦ (sic).³ post ἐδίδαξε, rasura 18 ad minus literarum.⁴ αὐτῷ (sic) cum R.

XXXIII. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καὶ φανεράς οὔσης τῆς ἀποδείξεως περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς κατὰ τοῦ θανάτου γενομένης ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος νίκης· φέρε, καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων χλεύην διελέγξω- 5
μεν. 2. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἴσως Ἰουδαῖοι μὲν ἀπιστοῦσιν, Ἕλληνες δὲ γελῶσι, τὸ ἀπρεπὲς τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου διασύροντες· ἀλλὰ κατὰ ἀμφοτέρων ὁ λόγος οὐκ ὀκνήσει χωρῆσαι, μάλιστα κατ' αὐτῶν τὰς ἀποδείξεις ἐναρ- 10
γεῖς ἔχων. 3. Ἰουδαῖοι μὲν ἀπιστοῦντες ἔχουσιν ἀφ' ὧν ἀναγινώσκουσι καὶ αὐτοὶ γραφῶν τὸν ἔλεγχον· ἄνω καὶ κάτω, καὶ πάσης ἀπλῶς θεοπνεύστου βίβλου περὶ τούτων διδασκούσης,¹ ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα πρόδηλα. προφητῆται μὲν γὰρ ἄνωθεν περὶ τοῦ κατὰ τὴν Παρ- 15
θένον θαύματος καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς γενομένης γεννήσεως προεμήνου, λέγοντες· “Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν “ γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ “ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, “ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.” 4. Μωσῆς δὲ ὁ τῷ ὄντι μέγας, 20
καὶ παρ' αὐτοῖς πιστευόμενος ἀληθής, περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος ἀντὶ μεγάλου τὸ ῥητὸν δοκιμάσας καὶ ἀληθὲς ἐπιγνοὺς ἔθηκε λέγων· “ Ἀνα- “ τελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, “ καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς Μωάβ.” καὶ πάλιν 25
“ ὡς καλοὶ σου οἱ οἴκοι Ἰακώβ, αἱ σκηναὶ σου “ Ἰσραὴλ, ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι, καὶ ὡσεὶ παρά- “ δεισοὶ ἐπὶ ποταμῶν, καὶ ὡσεὶ σκηναὶ ἃς ἔπηξεν ὁ “ Κύριος, ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα. ἐξελεύσεται ἄν- “ θρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει 30

¹ sic et R: βοώσης caeteri.

“ἐθνῶν πολλῶν.” καὶ πάλιν Ἡσαΐας· “Πρὶν ἢ
 “γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα, ἢ μητέρα, λή-
 “ψεται δύναμιν Δαμασκου, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας
 “ἐναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.” 5. “Ὅτι μὲν οὖν
 5 ἄνθρωπος φανήσεται, διὰ τούτων προκαταγγέλλεται.¹
 ὅτι δὲ Κύριος πάντων ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος, πάλιν
 προμηνύουσι λέγοντες· “Ἴδου Κύριος κάθηται ἐπὶ
 “νεφέλης κούφης, καὶ ἤξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σει-
 “σθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου.” καὶ γὰρ κά-
 10 κείθεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ ἀνακαλεῖ λέγων “Ἐξ Αἰγύπτου
 “ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.”

XXXIV. Οὐ σεσιώπηται δὲ οὐδὲ ὁ τούτου θάνα-
 τος· ἀλλὰ καὶ λίαν τηλαυγῶς ἐν ταῖς θείαις σημαίνε-
 ται γραφαῖς. Καὶ γὰρ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου,
 15 ὅτι μὴ δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πάντων ἀθανασίας
 καὶ σωτηρίας ὑπομένει, καὶ τὴν Ἰουδαίων ἐπιβουλήν,
 καὶ τὰς εἰς αὐτὸν γινομένας παρ' αὐτῶν ὑβρεῖς οὐκ
 ἐφοβήθησαν εἰπεῖν, πρὸς τὸ μηδένα αὐτῶν τῶν γινο-
 μένων ἀνήκοον εἶναι καὶ πλανηθῆναι. 2. Φασὶ
 20 τοίνυν “Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρει
 “μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ·
 “ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. αὐτὸς² τὰς ἀμαρτίας
 “ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· καὶ ἡμεῖς
 “ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ
 25 “ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρ-
 “τίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας
 “ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι
 “αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν.” θαύμαζε τὴν τοῦ Λόγου
 φιλανθρωπίαν, ὅτι δι' ἡμᾶς ἀτιμάζεται, ἵνα ἡμεῖς
 30 ἐντιμοὶ γενώμεθα. “Πάντες” γάρ, φησιν, “ὡς πρό-

¹ προκαταγγέλλεται.² οὗτος nonnulli.

“βατα ἐπλανήθημεν· ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη· καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἄμνός ἐναντίον τοῦ κείροντος¹ αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως 5
 “οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη.” 3. Εἶτα, ἵνα μὴ τις αὐτὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ πάθους ὑπολάβῃ,² προλαμβάνει τὰς ὑπονοίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ³ δύναμιν, καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀνόμοιον τῆς 10
 φύσεως διηγείται ἡ γραφὴ λέγουσα· “Τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἤχθη εἰς θάνατον. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.” 15
 “ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ Κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς.”

XXXV. Ἄλλ’ ἴσως περὶ μὲν τῆς τοῦ θανάτου προφητείας ἀκούσας, ζητεῖς καὶ τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ 20
 σημαινόμενα μαθεῖν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο σεσιώπηται· δεδήλωται δὲ καὶ λίαν τηλαυγῶς ἀπὸ τῶν ἀγίων. 2. Μωϋσῆς γὰρ πρῶτος μεγάλη τῇ φωνῇ προαπαγ-
 “γέλλει⁴ λέγων· “Ὁψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν⁵ κρε-
 “μαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ 25
 “πιστεύσητε.” 3. Καὶ οἱ μετ’ αὐτὸν δὲ προφήται πάλιν περὶ τούτου μαρτυροῦσι λέγοντες· “Ἐγὼ δὲ
 “ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνω·

¹ κείραντος R (cum plerisque).

² ὑπολάβοι (cum R).

³ forsitan ὑπεραὐλόν αὐτοῦ (vid. *Classical Review*, 1890, p. 182).

⁴ προαπαγγέλει.

⁵ ἡμῶν.

“ἐπ’ ἐμὲ ἐλογίσαντο πονηρὸν λέγοντες· δεῦτε,
 “καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ
 “ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων.” 4. Καὶ
 πάλιν, “Ὠρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου· ἐξηρίθ-
 5 “μησαν πάντα τὰ ὀστά μου, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά
 “μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον
 “κλῆρον.” 5. Θάνατος δὲ μετέωρος, καὶ ἐν ξύλῳ γινόμε-
 νος, οὐκ ἄλλος ἂν εἴη, εἰ μὴ ὁ σταυρός· καὶ ἐν
 οὐδενὶ δὲ πάλιν θανάτῳ διορύσσονται χεῖρες καὶ
 10 πόδες, εἰ μὴ ἐν μόνῳ τῷ σταυρῷ. 6. Ἐπειδὴ δὲ τῇ
 τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημία καὶ πάντα τὰ ἔθνη πανταχόθεν
 ἐπιγινώσκουν τὸν Θεὸν ἤρξαντο, οὐδὲ τοῦτο ἀπαρασήμ-
 αντον κατέλειψαν· ἀλλ’ ἔστι καὶ περὶ τούτων
 μνήμη ἐν τοῖς ἁγίοις γράμμασιν. “Ἔσται” γάρ,
 15 φησιν, “ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν
 “ἐθνῶν, ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι.” ταῦτα μὲν ὀλίγα
 πρὸς ἀπόδειξιν τῶν γενομένων. 7. Πᾶσα δὲ γραφὴ
 πεπλήρωται διελέγχουσα τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν.
 τίς γὰρ πώποτε τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἱστορη-
 20 θέντων δικαίων, καὶ ἁγίων προφητῶν, καὶ πατριαρ-
 χῶν, ἐκ παρθένου μόνης ἔσχε τὴν τοῦ σώματος γένε-
 σιν; ἢ τίς γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς αὐτάρκης γέγονε πρὸς
 σύστασιν ἀνθρώπων; οὐκ Ἄβελ μὲν ἐξ Ἀδὰμ γέ-
 γονεν, Ἐνώχ δὲ ἐκ τοῦ Ἰάρεδ, Νῶε ἐκ Λαμέχ, καὶ
 25 Ἀβραάμ μὲν ἐκ Θάρρα, Ἰσαὰκ δὲ ἐξ Ἀβραάμ, καὶ
 Ἰακώβ ἐξ Ἰσαὰκ; οὐχὶ Ἰούδας ἐξ Ἰακώβ, καὶ
 Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐξ Ἀμεράμ;¹ οὐ Σαμουὴλ τοῦ
 Ἐλκανᾶ γέγονεν, οὐ Δαβὶδ τοῦ Ἰεσσαί, οὐ Σολομὼν
 τοῦ Δαβίδ, οὐκ Ἐζεκίας τοῦ Ἀχαζ, οὐκ Ἰωσίας τοῦ
 30 Ἀμώς, οὐχ Ἡσαΐας τοῦ Ἀμώς, οὐχ Ἰερεμίας τοῦ

¹ ἄβραάμ.

Χελκίου, οὐκ Ἰεζεκιήλ τοῦ Βουζί; οὐχ ἕκαστος ἔσχε τῶν πατέρα τῆς γενέσεως ἀρχηγόν; τίς οὖν ὁ ἐκ παρθένου μόνης γεγονώς; ὅτι καὶ λίαν ἐμέλησε τῷ προφήτῃ περὶ τῆς τούτου σημασίας. 8. Τίνος δὲ τῆς γενέσεως προέδραμεν ἀστήρ ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὸν γεννηθέντα ἐσήμανε τῇ οἰκουμένῃ; Μωϋσῆς μὲν γὰρ γεννώμενος, ἐκρύπτετο ὑπὸ τῶν γονέων· Δαβὶδ δὲ οὐδὲ τοῖς ἐκ γειτόνων ἠκούσθη, ὅπουγε οὐδὲ ὁ μέγας Σαμουὴλ αὐτὸν ἐγίνωσκεν, ἀλλ' ἐπυνθάνετο, εἰ ἔτι ἄλλος ἐστὶν υἱὸς τῷ Ἰεσσαί; Ἀβραὰμ δὲ λοιπὸν 10 γεγονώς μέγας ἐγνώσθη τοῖς ἐγγύς. τῆς δὲ τοῦ Χριστοῦ γενέσεως μάρτυς οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀστήρ φαινόμενος ἦν ἐν οὐρανῷ, ὅθεν καὶ κατέβαινε.

XXXVI. Τίς δὲ πρόποτε τῶν γενομένων βασιλέων πρὶν ἰσχύσαι καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα ἐβασίλευσε 15 καὶ τρόπαια κατὰ τῶν ἐχθρῶν εἴληφεν; Οὐ Δαβὶδ τριακονταετῆς ἐβασίλευσε, καὶ Σολομὼν νέος γεγονώς ἐβασίλευσεν; Οὐκ Ἰωὰς ἐτῶν ἑπτὰ γενόμενος ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρήλθε, καὶ ὁ ἔτι κατωτέρω Ἰωσίας περὶ ἔτη γεγονώς ἑπτὰ τῆς ἀρχῆς ἀντελάβετο; ἀλλὰ 20 καὶ ὅμως οὗτοι ταύτην ἄγοντες τὴν ἡλικίαν, ἴσχυον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα. 2. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ σχεδὸν πρὶν γενέσεως βασιλεύων, καὶ σκυλεύων τοὺς ἐχθρούς; τίς δὲ τοιοῦτος γέγονε βασιλεὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν τῷ Ἰούδα, λεγέτωσαν οἱ Ἰουδαῖοι 25 διερευνήσαντες, ἐφ' ὃν τὰ ἔθνη πάντα τὴν ἐλπίδα τέθεινται καὶ εἰρήνην ἔσχε; καὶ οὐ μᾶλλον ἠναντιοῦντο¹ πανταχόθεν αὐτοῖς; 3. Ἔως γὰρ συνειστήκει Ἱερουσαλὴμ, πόλεμος ἦν ἄσπονδος αὐτοῖς, καὶ ἐμάχοντο πάντες πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, Ἀσσύριοι μὲν 30

¹ ἐναντιοῦντο (cum R).

θλίβοντες, Αἰγύπτιοι δὲ διώκοντες, Βαβυλώνιοι δὲ ἐπιβαίνοντες· καὶ τό γε θαυμαστόν, ὅτι καὶ Σύρους τοὺς ἐκ γειτόνων ἀντιπολεμοῦντας εἶχον αὐτοῖς. ἢ οὐχὶ Δαβὶδ τοὺς ἐν Μωὰβ ἐπολέμει, καὶ τοὺς Σύρους 5 ἐξέκοπτεν, Ἰωσίας τοὺς πλησίον ἐφυλάττετο, καὶ Ἐζεκίας ἐδειλία τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Σεναχηρείμ, καὶ Μωϋσεὶ¹ ὁ Ἀμαλῆκ ἐστρατεύετο, καὶ οἱ Ἀμορραῖοι² ἠναντιοῦντο, Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυὴ οἱ τὴν Ἱεριχὼ κατοικοῦντες ἀντιπαρετάσσοντο; καὶ ὅλως ἄσπουδα 10 ἦν τοῖς ἔθνεσι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ τὰ τῆς φιλίας; τίς οὖν ἐστὶν εἰς ὃν τὰ ἔθνη τὴν ἐλπίδα τίθεται, ἄξιον ἰδεῖν· εἶναι γὰρ δεῖ, ἐπεὶ καὶ τὸν προφήτην ἀδύνατον ψεύσασθαι. 4. Τίνος δὲ τῶν ἀγίων προφητῶν ἢ τῶν ἄνωθεν⁴ πατριαρχῶν ὁ θάνατος ἐν σταυρῷ γέγονεν 15 ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας; ἢ τίς ἐτραυματίσθη καὶ ἀνῆρέθη ὑπὲρ τῆς πάντων ὑγείας; τίς δὲ τῶν δικαίων, ἢ τῶν Βασιλέων κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῇ τούτου καθόδῳ τὰ τῶν Αἰγυπτίων εἶδωλα πέπαιται; Ἀβραὰμ μὲν γὰρ κατῆλθε, καὶ πάλιν ἢ εἶδωλο- 20 λατρία κατὰ πάντων. Μωϋσῆς ἐκεῖ γεγέννηται, καὶ οὐδὲν ἦττον ἦν ἐκεῖ ἢ τῶν πεπλανημένων θρησκεία.

XXXVII. Τίς δὲ τῶν ἐν τῇ γραφῇ μαρτυρουμένων διωρύχθη τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἢ ὅλως ἐπὶ ξύλου κεκρέμασται,³ καὶ σταυρῷ τετελείωται ὑπὲρ 25 τῆς πάντων σωτηρίας; Ἀβραὰμ μὲν γὰρ ἐπὶ κλίνης ἐκλείπων ἀπέθανεν· Ἰσαὰκ δὲ καὶ Ἰακώβ καὶ αὐτοὶ ἐξάραντες τοὺς πόδας ἐπὶ κλίνης ἀπέθανον. Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τῷ ὄρει, Δαβὶδ ἐν τῷ οἴκῳ τετελεύτηκεν, οὐδεμίαν ἐπιβουλήν ὑπὸ τῶν λαῶν 30 παθών. εἰ δὲ καὶ ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ, ἀλλὰ

¹ μωυσῆ.² ἀμο ραῖοι.³ κεκρέμματα.

ἀβλαβῆς ἐσώζετο. Ἡσαΐας ἐπρίσθη μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ξύλου κεκρέμασται.¹ Ἱερεμίας ὑβρίσθη ἀλλ' οὐ κατακριθεὶς ἀπέθανεν. Ἰεζεκιὴλ ἔπασχεν, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὰ ἐσόμενα κατὰ τοῦ λαοῦ σημαίνων. 2. Ἐπειτα οὗτοι καὶ πάσχοντες, ἄνθρωποι 5 ἦσαν, ὅποιοι καὶ πάντες κατὰ τὴν τῆς φύσεως ὁμοιότητα, ὁ δὲ σημαινόμενος ἐκ τῶν γραφῶν ὑπὲρ πάντων πάσχειν, οὐκ ἀπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ζωὴ πάντων λέγεται, κἂν ὅμοιος κατὰ τὴν φύσιν τοῖς ἀνθρώποις. “Ὁψεσθε” γάρ, φησι, “τὴν ζωὴν 10 ὑμῶν κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν,” καὶ “Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;” πάντων μὲν γὰρ τῶν ἀγίων τὴν γενεὰν τις δύναται μαθὼν ἄνωθεν διηγῆσασθαι τίς καὶ πόθεν ἕκαστος γέγονε τοῦ δὲ τυγχάνοντος ζωῆς ἀδιήγητον τὴν γενεὰν 15 οἱ θεῖοι σημαίνουσι λόγοι. 3. Τίς οὖν ἐστί, περὶ οὗ ταῦτα λέγουσιν αἱ θεῖαι γραφαί; ἢ τίς τηλικούτος, ὡς καὶ τοὺς προφήτας περὶ αὐτοῦ τοσαῦτα προκαταγγέλλειν; ἀλλὰ γὰρ οὐδεὶς ἄλλος ἐν ταῖς γραφαῖς εὐρίσκεται, πλὴν τοῦ κοινῶ πάντων Σωτῆρος 20 τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἐκ παρθένου προελθὼν καὶ ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς φανείς, καὶ ἀδιήγητον ἔχων τὴν κατὰ σάρκα γενεάν. οὐ γάρ ἐστιν ὃς δύναται τὸν κατὰ σάρκα πατέρα τούτου λέγειν, οὐκ ὄντος τοῦ σώματος 25 αὐτοῦ ἐξ ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ παρθένου μόνης. 4. Ὡσπερ οὖν τοῦ Δαβίδ, καὶ Μωϋσέως, καὶ πάντων τῶν πατριαρχῶν τοὺς πατέρας τις γενεαλογεῖν δύναται οὕτως οὐδεὶς δύναται τὴν κατὰ σάρκα γενεὰν τοῦ Σωτῆρος ἐξ ἀνδρός διηγῆσασθαι. οὗτός ἐστιν ὁ 30

¹ κεκρέμαται.

καὶ τὸν ἀστέρα σημαίνει τὴν τοῦ σώματος γένεσιν ποιήσας· ἔδει γὰρ ἀπὸ οὐρανοῦ κατερχόμενον τὸν Λόγον, ἐξ οὐρανοῦ καὶ τὴν σημασίαν ἔχειν καὶ ἔδει τὸν τῆς κτίσεως βασιλέα προερχόμενον, ἐμφανῶς
 5 ὑπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης γινώσκεσθαι. 5. Ἀμέλει ἐν Ἰουδαίᾳ ἐγεννάτο, καὶ οἱ ἀπὸ Περσίδος ἤρχοντο προσκυνῆσαι αὐτῷ. οὗτός ἐστιν ὁ καὶ πρὶν τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας λαβὼν τὴν κατὰ τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων νίκην, καὶ κατὰ τῆς εἰδωλολα-
 10 τρίας τρόπαια. πάντες γοῦν πανταχόθεν οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν, ἐξομνύμενοι τὴν πότριον συνήθειαν καὶ τὴν εἰδώλων ἀθεότητα, πρὸς Χριστὸν λοιπὸν τὴν ἐλπίδα τίθενται, καὶ αὐτῷ καταγράφουσιν ἑαυτούς, ὡς καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔξεστιν ἰδεῖν τὸ τοιοῦτον. 6.
 15 Οὐδὲ γὰρ ἄλλοτε ἢ τῶν Αἰγυπτίων ἀθεότης πέπαι-
 ται, εἰ μὴ ὅτε ὁ Κύριος τοῦ παντός, ὡς ἐπὶ νεφέλης ἐποχούμενος, τῷ σώματι κατήλθεν ἐκεῖ, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων κατήργησε πλάνην, πάντας δὲ εἰς ἑαυτὸν καὶ δι' ἑαυτοῦ¹ πρὸς τὸν Πατέρα μετήνεγκεν. 7.
 20 Οὗτός ἐστιν ὁ σταυρωθεὶς ἐπὶ μάρτυρι τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ κτίσει καὶ τοῖς αὐτῷ τὸν θάνατον προσαγαγοῦσι καὶ τῷ τούτου θανάτῳ ἢ σωτηρίᾳ πᾶσι γέγονε, καὶ ἡ κτίσις πᾶσα λελύτρωται. οὗτός ἐστιν ἡ πάντων ζωὴ, καὶ ὁ ὡς πρόβατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἀντί-
 25 ψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδούς, κἂν Ἰουδαῖοι μὴ πιστεύωσιν.

XXXVIII. Εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκη νομίζουσι ταῦτα, κἂν ἐξ ἐτέρων πειθέσθωσαν ἀφ' ὧν αὐτοὶ πάλιν ἔχουσι λογίων. περὶ τίνος γὰρ λέγουσιν οἱ προφη-
 30 ται, “Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὐρέθην

¹ αὐτοῦ.

“ τοῖς ἐμὲ μὴ¹ ἐπερωτῶσιν· εἶπα ἰδοὺ εἰμι τῷ ἔθνει οἷ
 “ οὐκ ἐκάλεσάν μου τὸ ὄνομα· ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς
 “ μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα; ” 2.
 Τίς οὖν ἐστὶν ὁ ἐμφανῆς γενόμενος; εἶποι τις πρὸς
 Ἰουδαίους· εἰ μὲν γὰρ ὁ προφήτης ἐστί, λεγέτωσαν 5
 πότε ἐκρύπτετο, ἵνα καὶ ὕστερον φανῇ; ποῖος δὲ
 οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης ὁ καὶ ἐμφανῆς ἐξ ἀφανῶν
 γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἐκπετάσας ἐπὶ σταυ-
 ροῦ; τῶν μὲν οὖν δικαίων οὐδεὶς, μόνος δὲ ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, ὁ ἀσώματος ὢν τὴν φύσιν καὶ δι’ ἡμᾶς 10
 σώματι φανείς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν παθών. 3. Ἡ εἰ
 μὴδὲ τοῦτο αὐτάρκες αὐτοῖς, κὰν ἐξ ἐτέρων δυσω-
 πείσθωσαν, οὕτως ἐναργῆ τὸν ἔλεγχον ὀρῶντες· φησὶ
 γὰρ ἡ γραφή· “ Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι καὶ
 “ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε οἱ ὀλιγό- 15
 “ πιστοι τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε ἰδοὺ ὁ
 “ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσιν, αὐτὸς ἤξει καὶ
 “ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν,
 “ καὶ ὠτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἀλείται² ὡς ἔλαφος
 “ ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογγιλάλων.” 20
 4. Τί τοίνυν καὶ περὶ τούτου δύνανται λέγειν, ἢ πῶς
 ὅλως καὶ πρὸς τοῦτο τολμῶσιν ἀντιβλέπειν; ἢ μὲν
 γὰρ προφητεία Θεὸν ἐπιδημεῖν σημαίνει, τὰ δὲ
 σημεῖα καὶ τὸν χρόνον τῆς παρουσίας γνωρίζει· τό-
 τε γὰρ τυφλοὺς ἀναβλέπειν, καὶ χωλοὺς περιπατεῖν, 25
 καὶ κωφοὺς ἀκούειν, καὶ τρανοῦσθαι μογγιλάλων τὴν
 γλῶσσαν, ἐπὶ τῇ γενομένῃ θείᾳ παρουσίᾳ λέγουσι.
 πότε τοίνυν γέγονε τοιαῦτα σημεῖα ἐν τῷ Ἰσραὴλ; ἢ
 ποῦ τοιοῦτόν τι γέγονεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, λεγέτωσαν.
 5. Λεπρὸς ἐκαθαρίσθη Ναιμάν,³ ἀλλ’ οὐ κωφὸς ἤκου- 30

¹ om. μὴ (cum R).² ἀλείται.³ νεεμάν caeteri.

σεν, οὐδὲ χωλὸς περιεπάτησε.¹ νεκρὸν ἤγειρεν Ἡλίας
καὶ Ἐλισσαῖος· ἀλλ' οὐκ ἐκ γενετῆς ἀνέβλεψε τυφλός.
μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ ἐγείρει νεκρὸν ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ
τοιούτον, ὅποιον τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος θαῦμα. πλὴν
5 εἰ τὸ περὶ τοῦ λεπροῦ καὶ τοῦ νεκροῦ τῆς χήρας οὐ
σεσιώπηκεν ἡ γραφή, πάντως εἰ ἐγεγόνει καὶ χωλὸν
περιπατεῖν καὶ τυφλὸν ἀναβλέπειν, οὐκ ἂν παρήκε τοῦ
δηλῶσαι καὶ ταῦτα ὁ λόγος. ἐπειδὴ δὲ σεσιώπηται
ἐν ταῖς γραφαῖς, δῆλόν ἐστι μὴ γεγενῆσθαι ταῦτα
10 πρότερον. 6. Πότε οὖν γέγονε ταῦτα, εἰ μὴ ὅτε αὐτὸς
ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν σώματι παραγέγονε; πότε δὲ
παραγέγονεν, εἰ μὴ ὅτε χωλοὶ περιεπάτησαν, καὶ
μογγιλάλιοι ἐτρανώθησαν, καὶ κωφοὶ ἤκουσαν, καὶ
τυφλοὶ ἐκ γενετῆς ἀνέβλεψαν; καὶ τοῦτο γὰρ καὶ
15 οἱ τότε θεωροῦντες Ἰουδαῖοι ἔλεγον, ὡς οὐκ ἄλλοτε
ταῦτα γινόμενα ἀκούσαντες· “Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ
“ἠκούσθη, ὅτι ἀνέωξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεν-
“νημένου². εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο
“ποιεῖν οὐδέν.”

20 XXXIX. Ἄλλ' ἴσως καὶ αὐτοὶ μὴ δυνάμενοι πρὸς
τὰ φανερά διαμάχεσθαι, οὐκ ἀρνήσονται μὲν τὰ γε-
γραμμένα, προσδοκᾶν δὲ ταῦτα καὶ μηδέπω παρα-
γεγενῆσθαι τὸν Θεὸν Λόγον διαβεβαιώσονται. τοῦτο
γὰρ ἄνω καὶ κάτω θρυλλοῦντες, οὐκ ἐρυθριῶσιν ἀναι-
25 δυνόμενοι πρὸς τὰ φαινόμενα. 2. Ἀλλὰ περὶ τούτου
καὶ πρὸ πάντων μᾶλλον ἐλεγχθήσονται, οὐ παρ'
ἡμῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ σοφωτάτου Δανιὴλ σημαίνον-
τος καὶ τὸν παρόντα καιρὸν, καὶ τὴν θείαν τοῦ Σωτῆ-
ρος ἐπιδημίαν, καὶ λέγοντος· “Ἐβδομήκοντα ἐβδο-
30 “μάδες συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν

¹ περιεπάτησεν εκρὸν (sic).² γεγενημένου (cum R) : txt plerique.

“ πόλιν τὴν ἁγίαν, τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ
 “ τοῦ σφραγισθῆναι ἁμαρτίας, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς
 “ ἀδικίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ
 “ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι
 “ ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἀγίων” 5
 “ καὶ γνώση καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ
 “ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλήμ, ἕως
 “ Χριστοῦ ἡγουμένου.” 3. Ἴσως ἐπὶ τοῖς ἄλλοις
 κὰν προφάσεις εὐρίσκειν δύνανται, καὶ εἰς μέλλοντα
 χρόνον ἀναβάλλεσθαι τὰ γεγραμμένα. τί δὲ πρὸς 10
 ταῦτα λέγειν ἢ ὄλως ἀντωπῆσαι δύνανται; ὅπουγε
 καὶ ὁ Χριστὸς σημαίνεται, καὶ ὁ χριόμενος οὐκ
 ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλ’ ἅγιος ἀγίων εἶναι καταγγέλλεται,
 καὶ ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ Ἱερουσαλήμ
 συνίσταται, καὶ λοιπὸν παύεται προφήτης καὶ ὄρασις 15
 ἐν τῷ Ἰσραὴλ. 4. Ἐχρίσθη πάλαι Δαβὶδ, καὶ
 Σολομών, καὶ Ἐζεκίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν Ἱερουσαλήμ
 καὶ ὁ τόπος συνειστήκει, καὶ προφήται προεφήτεον,
 Γάδ, καὶ Ἀσάφ, καὶ Νάθαν, καὶ μετ’ αὐτοὺς
 Ἡσαΐας, καὶ Ὡσήε, καὶ Ἀμώς, καὶ ἄλλοι. ἔπειτα 20
 καὶ αὐτοὶ οἱ χρισθέντες ἄνθρωποι ἅγιοι ἐκλήθησαν,
 καὶ οὐχ ἅγιοι ἀγίων. 5. Ἄλλ’ ἐὰν τὴν αἰχμαλω-
 σίαν προβάλλωνται, καὶ δι’ αὐτὴν μὴ εἶναι λέγωσι τὴν
 Ἱερουσαλήμ· τί καὶ περὶ τῶν προφητῶν ἂν εἴποιεν;
 καὶ γὰρ πάλαι καταβαίνοντος τοῦ λαοῦ εἰς Βαβυλῶνα, 25
 ἦσαν ἐκεῖ Δανιὴλ καὶ Ἱερεμίας· προεφήτεον δὲ Ἰεζε-
 κιὴλ καὶ Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας.

XL. Οὐκοῦν μυθολογοῦσιν Ἰουδαῖοι, καὶ παρόντα
 τὸν νῦν καιρὸν ὑπερτίθενται. πότε γὰρ ἐπάύσατο
 προφήτης ἢ ὄρασις ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, εἰ μὴ νῦν ὅτε ὁ 30
 ἅγιος τῶν ἀγίων Χριστὸς παρεγένετο; σημεῖον γὰρ

καὶ μέγα γνώρισμα τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίας, τὸ
 μηκέτι μήτε τὴν Ἱερουσαλήμ ἐστάναι, μήτε προφήτην
 ἐγερθῆναι, μήτε ὄρασιν ἀποκαλύπτεσθαι τούτοις, καὶ
 μάλα εἰκότως. 2. Ἐλθόντος γὰρ τοῦ σημαινομένου,
 5 τίς ἔτι χρεία τῶν σημαινόντων ἦν; καὶ παρουσίας τῆς
 ἀληθείας¹, τίς ἔτι χρεία τῆς σκιάς ἦν; διὰ τοῦτο γὰρ
 καὶ προεφήτευον ἕως ἂν ἔλθῃ ἡ αὐτοδικαιοσύνη
 καὶ ὁ λυτρούμενος τὰς πάντων ἀμαρτίας. διὰ τοῦτο
 καὶ Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τοσοῦτον συνειστήκει, ἵν' ἐκεῖ
 10 προμελετῶσι τῆς ἀληθείας τοὺς τύπους. 3. Παρόν-
 τος τοίνυν τοῦ ἀγίου τῶν ἀγίων, εἰκότως ἐσφραγίσθη
 καὶ ὄρασις καὶ προφητεία, καὶ ἡ τῆς Ἱερουσαλήμ
 βασιλεία πέπανται. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἐχρίοντο παρ'
 αὐτοῖς βασιλεῖς, ἕως ἂν ἐχρίσθῃ ὁ ἅγιος τῶν ἀγίων
 15 καὶ Μωσῆς ἕως αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίων ἴστασθαι βα-
 σιλείαν προφητεύει λέγων “Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
 “ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως
 “ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία
 “ἐθνῶν.” 4. “Ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐβόα λέγων
 20 “Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεφήτευ-
 “σαν.” εἰ μὲν οὖν ἐστὶ παρὰ Ἰουδαίοις νῦν βασιλεὺς,
 ἢ προφήτης, ἢ ὄρασις, καλῶς ἀρνοῦνται τὸν ἐλθόντα
 Χριστόν. εἰ δὲ μήτε βασιλεὺς, μήτε ὄρασις· ἀλλ'
 ἐσφράγισται λοιπὸν καὶ πᾶσα προφητεία, καὶ ἡ
 25 πόλις καὶ ὁ ναὸς ἐάλω· τί τοσοῦτον ἀσεβοῦσι, καὶ
 παραβαίνουσιν, ὡς τὰ μὲν γενόμενα ὁρᾶν, τὸν δὲ
 ταῦτα πεποικότα Χριστὸν ἀρνεῖσθαι; τί δὲ καὶ τοὺς
 ἀπὸ τῶν ἐθνῶν θεωροῦντες καταλιμπάνοντας τὰ
 εἶδωλα, καὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Χριστοῦ
 30 ἔχοντας τὴν ἐλπίδα, ἀρνοῦνται τὸν ἐκ τῆς ρίζης²

¹ om. τίς ἔτι . . . ἀληθείας (cum B* R).² ρίζη (sic).

Ἰεσσαὶ κατὰ σάρκα γενόμενον Χριστὸν καὶ βασιλεύοντα λοιπόν; εἰ μὲν γὰρ ἄλλον ἐθήρσκουν τὰ ἔθνη θεὸν ἀλλὰ μὴ τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ Μωϋσέως ὁμολόγουν· καλῶς ἂν πάλιν προεφασίζοντο μὴ ἐληλυθέναι τὸν Θεόν. 5. Εἰ δὲ 5 τὸν Μωϋσῆ δεδωκότα τὸν νόμον, καὶ τῷ Ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενον Θεόν, καὶ οὐ τὸν λόγον ἠτίμασαν Ἰουδαῖοι, τοῦτον τὰ ἔθνη σέβουσι, διὰ τί μὴ γινώσκουσι, μᾶλλον δὲ διὰ τί ἐκόντες παρορῶσιν, ὅτι ὁ προφητευόμενος ὑπὸ τῶν γραφῶν Κύριος ἐπέλαμψε 10 τῇ οἰκουμένῃ καὶ ἐπεφάνη σωματικῶς αὐτῇ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή· “Κύριος ὁ Θεὸς ἐπέφανεν ἡμῖν” καὶ πάλιν· “Ἐξαπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ “ἴασατο αὐτούς.” καὶ πάλιν· “Οὐ πρέσβυς, οὐκ “ἄγγελος, ἀλλ’ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς.” 15 6. Ὅμοιον δὲ πάσχουσιν, ὡς εἶ τις παραπεπληγῶς τὴν διάνοιαν, τὴν μὲν γῆν φωτιζομένην ὑπὸ τοῦ ἡλίου βλέπει,¹ τὸν δὲ ταύτην φωτίζοντα ἡλίου ἀρνεῖται. τί γὰρ καὶ πλείον ἐλθὼν ὁ προσδοκώμενος παρ’ αὐτοῖς ἔχει ποιῆσαι; καλέσαι τὰ ἔθνη; ἀλλ’ ἔφθασαν κληθῆ- 20 ναι. ἀλλὰ παῦσαι προφήτην, καὶ βασιλέα, καὶ ὄρασιν; γέγονεν ἤδη καὶ τοῦτο. τὴν εἰδώλων ἀθεότητα διελέγξαι; διηλέγχθη² ἤδη καὶ κατεγνώσθη. ἀλλὰ τὸν θάνατον καταργῆσαι; κατήργηται ἤδη. 7. Τί τοίνυν οὐ γέγονεν, ὃ δεῖ τὸν Χριστὸν ποιῆσαι; 25 ἢ τί περιλείπεται, ὃ μὴ πεπλήρωται, ἵνα νῦν χαίρωσιν Ἰουδαῖοι καὶ ἀπιστῶσιν; εἰ γὰρ δὴ, ὡσπερ οὖν ὀρώμεν, οὔτε βασιλεύς, οὔτε προφήτης, οὔτε Ἱερουσαλήμ, οὔτε θυσία, οὔτε ὄρασίς ἐστι παρ’ αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ πάντα πεπλήρωται ἡ γῆ τῆς γνώ- 30

¹ βλέπει.

² διελέγχθη.

σεως τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καταλιμπάνον-
 τες τὴν ἀθεότητα, λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ
 καταφεύγουσι διὰ τοῦ Λόγου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ· δῆλον ἂν εἶη καὶ τοῖς λίαν ἀναισχυνοῦσιν
 5 ἐληλυθέναι τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸν πάντας ἀπλῶς τῷ
 ἑαυτοῦ φωτὶ καταλάμψαντα, καὶ διδάξαντα περὶ τοῦ
 ἑαυτοῦ Πατρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ θεῖαν διδασκαλίαν.
 8. Ἰουδαίους μὲν οὖν ἐκ τούτων καὶ τῶν πλειόνων,
 παρὰ τῶν θείων γραφῶν εἰκότως ἂν τις ἐλέγξειεν.
 10 ΧΛΙ. Ἐλληνας δὲ καὶ πάνυ τις θαυμάσειε γε-
 λῶντας μὲν τὰ ἀχλεύαστα, πεπηρωμένους δὲ ἐπὶ
 τῇ ἑαυτῶν αἰσχύνη, ἣν ἐν λίθοις καὶ ξύλοις ἀνα-
 θέντες οὐχ ὀρώσι. 2. Πλὴν οὐκ ἀποροῦντος
 ἐν ἀποδείξεσι τοῦ παρ' ἡμῖν λόγου, φέρε καὶ
 15 τούτους ἐκ τῶν εὐλόγων δυσωπήσωμεν, μάλιστα
 ἀφ' ὧν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς ὀρώμεν. τί γὰρ ἄτοπον, ἢ
 τί χλεύης παρ' ἡμῖν ἄξιον; ἢ πάντως ὅτι τὸν Λόγον
 ἐν σώματι πεφανερῶσθαι λέγομεν; ἀλλὰ τοῦτο
 καὶ αὐτοὶ συνομολογήσουσι μὴ ἀτόπως γεγενη-
 20 σθαι, ἐάνπερ τῆς ἀληθείας γένωνται φίλοι. 3. Εἰ
 μὲν οὖν ὅλως ἀρνοῦνται Λόγον εἶναι Θεοῦ, περιτ-
 τῶς ποιοῦσι, περὶ οὗ μὴ ἴσασι χλευάζοντες. 4. Εἰ
 δὲ ὁμολογοῦσιν εἶναι Λόγον Θεοῦ, καὶ τοῦτον ἡγε-
 μόνα τοῦ παντός, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα δεδη-
 25 μιουργηκένας τὴν κτίσιν, καὶ τῇ τούτου προνοίᾳ τὰ
 ὅλα φωτίζεσθαι καὶ ζωογονεῖσθαι καὶ εἶναι, καὶ ἐπὶ
 πάντων αὐτὸν βασιλεύειν, ὡς ἐκ τῶν ἔργων τῆς
 προνοίας γινώσκεσθαι αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν
 Πατέρα· σκόπει, παρακαλῶ, εἰ μὴ τὴν χλεύην καθ'
 30 ἑαυτῶν κινοῦντες ἀγνοοῦσι. 5. Τὸν κόσμον σῶμα
 μέγα φασὶν εἶναι οἱ τῶν Ἑλλήνων φιλόσοφοι, καὶ

ἀληθεύουσι λέγοντες. Ὅρωμεν γὰρ αὐτὸν καὶ τὰ
τούτου μέρη ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτοντα. εἰ τοίνυν
ἐν τῷ κόσμῳ σώματι ὄντι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστί, καὶ
ἐν ὅλοις καὶ τοῖς κατὰ μέρος αὐτοῦ πάσιν ἐπιβε-
βηκε· τί θαυμαστὸν ἢ τί ἄτοπον, εἰ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ 5
φαιμέν αὐτὸν ἐπιβεβηκέναι; 6. Εἰ γὰρ ἄτοπον
ὅλως ἐν σώματι αὐτὸν γενέσθαι ἄτοπον ἂν εἴη καὶ
ἐν τῷ παντὶ τοῦτον ἐπιβεβηκέναι, καὶ τὰ πάντα τῇ
προνοίᾳ ἑαυτοῦ φωτίζειν καὶ κινεῖν· σῶμα γὰρ ἐστί
καὶ τὸ ὅλον. 7. Εἰ δὲ τῷ κόσμῳ τοῦτον ἐπιβαίνειν 10
καὶ ἐν ὅλῳ αὐτὸν γνωρίζεσθαι πρέπει, πρέπει ἂν καὶ
ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι αὐτὸν ἐπιφαίνεσθαι, καὶ ὑπ'
αὐτοῦ τοῦτο φωτίζεσθαι καὶ ἐνεργεῖν. μέρος γὰρ τοῦ
παντὸς καὶ τὸ τῶν¹ ἀνθρώπων ἐστὶ γένος. καὶ εἰ τὸ
μέρος ἀπρεπές ἐστίν ὄργανον αὐτοῦ γίνεσθαι πρὸς 15
τὴν τῆς θεότητος γνωσιν· ἀτοπώτατον ἂν εἴη καὶ δι'
ὅλου τοῦ κόσμου γνωρίζεσθαι τοῦτον.

XLII. Ὡσπερ γὰρ ὅλου τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ
ἀνθρώπου ἐνεργουμένου, καὶ φωτιζομένου, εἴ τις λέγοι
ἄτοπον εἶναι καὶ ἐν τῷ δακτύλῳ τοῦ ποδὸς τὴν δύνα- 20
μιν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ἀνόητος ἂν νομισθεῖη, ὅτι
διδούς ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὸν δικνεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν,
κωλύει καὶ ἐν τῷ μέρει αὐτὸν εἶναι· οὕτως ὁ διδούς
καὶ πιστεύων τὸν τοῦ Θεοῦ² Λόγον ἐν τῷ παντὶ εἶναι,
καὶ τὸ πᾶν ὑπ' αὐτοῦ φωτίζεσθαι καὶ κινεῖσθαι, οὐκ 25
ἄτοπον ἂν ἠγήσηται, καὶ σῶμα ἐν ἀνθρώπινον ὑπ'
αὐτοῦ κινεῖσθαι καὶ φωτίζεσθαι. 2. Εἰ δὲ ὅτι γενη-
τόν ἐστι, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων γέγονε τὸ ἀνθρώπινον
γένος, διὰ τοῦτο οὐκ εὐπρεπῆ νομίζουσιν ἡμᾶς λέγειν
τὴν ἐν ἀνθρώπῳ τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνειαν· ὦρα καὶ 30

¹ om. τῶν.

² add. θεῖν.

τῆς κτίσεως αὐτοὺς αὐτὸν ἐκβάλλειν· καὶ γὰρ καὶ
 αὕτη ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι διὰ τοῦ Λόγου
 γέγονεν. 3. Εἰ δὲ καὶ γεννητῆς οὔσης τῆς κτίσεως,
 οὐκ ἄτοπον ἐν αὐτῇ τὸν Λόγον εἶναι, οὐκ ἄρα οὐδὲ ἐν
 5 ἀνθρώπῳ αὐτὸν εἶναι ἄτοπον. ὅποια γὰρ ἂν περὶ
 τοῦ ὄλου νοήσειαν, τοιαῦτα ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦ μέρους
 αὐτοὺς ἐνθυμείσθαι. μέρος γὰρ, ὡς προείπον, τοῦ
 ὄλου καὶ ὁ ἀνθρωπός ἐστιν. 4. Οὐκοῦν ὅλως οὐκ
 ἀπρεπὲς τὸ ἐν ἀνθρώπῳ εἶναι τὸν Λόγον, καὶ πάντα
 10 ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φωτίζεσθαι, καὶ κινεῖσθαι,
 καὶ ζῆν, καθὼς καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς συγγραφεῖς φασιν
 ὅτι "ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν."
 5. Τί λοιπὸν χλεύης ἄξιον λέγομεν, εἰ ἐν ᾧ ἔστιν ὁ
 Λόγος, τούτῳ πρὸς φανέρωσιν ὡς ὄργάνῳ κέχρηται ὁ
 15 Λόγος; εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ χρήσασθαι
 ἂν ἠδυνήθη τούτῳ. εἰ δὲ προαποδεδώκαμεν ἐν τῷ
 παντὶ καὶ ἐν τοῖς κατὰ μέρος εἶναι τοῦτον, τί ἄπισ-
 τον εἰ ἐν οἷς ἔστιν ἐν τούτοις ἑαυτὸν καὶ ἐπιφαίνει;
 6. "Ὡσπερ γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ὅλος¹ ἐν ἐκάστῳ
 20 καὶ πᾶσιν ἐπιβαίνων, καὶ πάντα διακοσμῶν ἀφθόνως,
 εἰ² ἤθελε, διὰ ἡλίου, ἢ σελήνης, ἢ οὐρανοῦ, ἢ γῆς, ἢ
 ὑδάτων, ἢ πυρός, οὐκ ἂν τις ἀτόπως αὐτὸν³ φωνῇ
 χρήσασθαι καὶ γνωρίσαι ἑαυτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ Πα-
 τέρα ἔφησεν [πεποιηκέναι]: ἅπαξ πάντα αὐτοῦ συνέ-
 25 χοντος καὶ μετὰ πάντων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μέρει τυγ-
 χάνοντος καὶ ἀοράτως ἑαυτὸν δεικνύντος· οὕτως οὐκ
 ἄτοπον ἂν εἴη διακοσμῶντα αὐτὸν τὰ πάντα καὶ τὰ
 ὅλα ζωοποιῶντα, καὶ θελήσαντα δι' ἀνθρώπων γνω-
 ρίσαι, εἰ ὄργάνῳ κέχρηται ἀνθρώπου σώματι πρὸς

¹ ὅλως (cum R).² om. εἰ (cum R).³ uerba οὐκ . . . αὐτὸν post πατέρα transfert Montfaucon.

φανέρωσιν ἀληθείας καὶ γνῶσιν τοῦ Πατρός. μέρος γὰρ τοῦ ὄλου καὶ ἡ ἀνθρωπότης τυγχάνει. 7. Καὶ ὡσπερ ὁ νοῦς δι' ὄλου τοῦ ἀνθρώπου ὄν, ἀπὸ μέρους τοῦ σώματος, τῆς γλώττης λέγω, σημαίνεται, καὶ οὐ δῆπου τις¹ ἐλαττοῦσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ νοῦ διὰ τοῦτο 5 λέγει· οὕτως ὁ Λόγος διὰ πάντων ὄν, εἰ ἀνθρωπίνῳ κέχρηται ὀργάνῳ, οὐκ ἀπρεπὲς ἂν φαίνοιτο τοῦτο. εἰ γὰρ, ὡς προεῖπον, ἀπρεπὲς ὀργάνῳ χρήσασθαι σώματι, ἀπρεπὲς καὶ ἐν τῷ ὄλω αὐτὸν εἶναι.

XLIII. Διατί οὖν, εἰάν λέγωσιν, οὐχὶ δι' ἄλλων 10 μερῶν καλλίωνων τῆς κτίσεως ἐφάνη, καὶ καλλίονι ὀργάνῳ, οἷον ἡλίῳ, ἢ σελήνῃ, ἢ ἄστροις, ἢ πυρί, ἢ αἰθέρι οὐ κέχρηται, ἀλλὰ ἀνθρώπῳ μόνον²; γνωσκέτωσαν, ὅτι οὐκ ἐπιδείξασθαι ἦλθεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ θεραπεῦσαι καὶ διδάξαι τοὺς πάσχοντας. 2. Ἐπι- 15 δεικνυμένου μὲν γὰρ ἦν μόνον ἐπιφανῆναι καὶ καταπλήξαι τοὺς ὀρῶντας· θεραπεύοντος δὲ καὶ διδάσκοντός ἐστι, μὴ ἀπλῶς ἐπιδημῆσαι, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δεομένων γενέσθαι, καὶ ὡς οἱ χρήζοντες φέρουσιν ἐπιφανῆναι, ἵνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι τὴν χρείαν τῶν 20 πασχόντων αὐτοὺς τοὺς δεομένους ταραξῆ, καὶ ἀνωφελῆς τούτοις ἡ ἐπιφάνεια τοῦ θείου γένηται. 3. Οὐδὲν τοίνυν τῶν ἐν τῇ κτίσει πεπλανημένον ἦν εἰς τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, εἰ μὴ μόνος ὁ ἄνθρωπος. ἀμέλει, οὐχ ἡλῖος, οὐ σελήνη, οὐκ οὐρανός, οὐ τὰ 25 ἄστρα, οὐχ ὕδωρ, οὐκ αἰθήρ παρήλλαξαν τὴν τάξιν, ἀλλ' εἰδότες τὸν ἑαυτῶν δημιουργὸν καὶ βασιλέα Λόγον μένουσιν ὡς γεγόνασιν· ἄνθρωποι δὲ μόνον ἀποστραφέντες τὸ καλόν, λοιπὸν τὰ οὐκ ὄντα ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐπλάσαντο, καὶ τὴν εἰς Θεὸν τιμὴν καὶ 30

¹ τίς.

² μόνῳ caeteri.

τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν δαίμοσι καὶ ἀνθρώποις ἐν
λίθοις ἀνατεθείκασιν. 4. Ὅθεν εἰκότως, ἐπειδὴ παρ-
ιδεῖν τὸ τηλικούτον οὐκ ἄξιον ἦν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγα-
θότητος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὄλῳ αὐτὸν διέποντα καὶ
5 ἡγεμονεύοντα οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν γνῶναι οἱ ἀνθρω-
ποι, μέρος τοῦ ὄλου λαμβάνει ἑαυτῷ ὄργανον τὸ ἀν-
θρώπινον σῶμα, καὶ ἐπιβαίνει τούτῳ, ἵν' ἐπειδὴ ἐν τῷ
ὄλῳ αὐτὸν οὐκ ἠδυνήθησαν γνῶναι, κἂν ἐν τῷ μέρει
μὴ ἀγνοήσωσιν αὐτόν· καὶ ἐπειδὴ ἀναβλέψαι οὐκ
10 ἠδυνήθησαν εἰς τὴν ἀόρατον αὐτοῦ δύναμιν, κἂν ἐκ
τῶν ὁμοίων λογίσασθαι καὶ θεωρῆσαι δυνήθωσιν αὐτόν.
5. Ἀνθρωποι γὰρ ὄντες, διὰ τοῦ¹ καταλλήλου
σώματος καὶ τῶν δι' αὐτοῦ θείων ἔργων, ταχύτερον
καὶ ἐγγύτερον τὸν τούτου Πατέρα γινώσκειν δυνήσον-
10 ται, συγκρίνοντες ὡς οὐκ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ Θεοῦ ἔργα
ἐστὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα. 6. Καὶ ἐὰν ἄτοπον ἦν
κατ' αὐτοὺς διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων τὸν Λόγον
γνωρίζεσθαι· πάλιν ἂν εἴη ἄτοπον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ
παντὸς γινώσκεσθαι τοῦτον. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ κτίσει
20 ὢν, οὐδέν τι τῆς κτίσεως μεταλαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον
πάντα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως μεταλαμβάνει· οὕτως καὶ
τῷ σώματι ὀργάνῳ χράμενος, οὐδενὸς τῶν τοῦ σώμα-
τος μετείχεν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς ἠγίαζε τὸ σῶμα.
7. Εἰ γὰρ δὴ καὶ ὁ παρὰ τοῖς Ἑλλησι θαυμαζόμενος²
25 Πλάτων φησὶν, ὅτι ὄρων τὸν κόσμον ὁ γενήσας²
αὐτὸν χειμαζόμενον καὶ κινδυνεύοντα εἰς τὸν τῆς
ἀνομοιότητος δύνειν τόπον, καθίσας ἐπὶ τοὺς οἴακας
τῆς ψυχῆς βοηθεῖ, καὶ πάντα τὰ πταίσματα διορ-
θοῦται· τί ἄπιστον λέγεται παρ' ἡμῖν, εἰ πλανωμένης
30 τῆς ἀνθρωπότητος ἐκάθισεν ὁ Λόγος ἐπὶ ταύτην, καὶ

¹ post τοῦ, rasura unius literae. ² γενήσας (cu. n aliis nonnullis).

ἄνθρωπος ἐπεφάνη, ἵνα χειμαζομένην αὐτὴν περισώσει
διὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητος;

XLIV. Ἄλλ' ἴσως συγκαταθήσονται μὲν τούτοις
αἰσχυρόμενοι, θελήσουσι δὲ λέγειν, ὅτι ἔδει τὸν Θεόν,
παιδεῦσαι καὶ σῶσαι θέλοντα τοὺς ἀνθρώπους, νεύ- 5
ματι μόνον¹ ποιῆσαι, καὶ μὴ σώματος ἄψασθαι τὸν
τούτου Λόγον, ὡσπερ οὖν καὶ πάλαι πεποίηκεν, ὅτε ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος αὐτὰ συνίστη. 2. Πρὸς δὲ² ταύτην
αὐτῶν τὴν ἀντίθεσιν εἰκότως ἂν λεχθείη ταῦτα, ὅτι
πάλαι μὲν οὐδενὸς οὐδαμοῦ ὑπάρχοντος, νεύματος γέ- 10
γονε χρεία καὶ βουλήσεως μόνης εἰς τὴν τοῦ παντός
δημιουργίαν. ὅτε δὲ γέγονεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ χρεία
ἀπήτησεν οὐ τὰ μὴ ὄντα ἀλλὰ τὰ γεγνημένα θεραπεύ-
σαι, ἀκόλουθον ἦν ἐν τοῖς ἤδη γενομένοις τὸν ἰατρὸν
καὶ Σωτῆρα παραγενέσθαι, ἵνα καὶ τὰ ὄντα θερα- 15
πέυση. γέγονε δὲ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο, καὶ ἀνθρω-
πέῳ ὀργάνῳ κέχρηται τῷ σώματι. 3. Ἐπεὶ εἰ μὴ
τοῦτον γενέσθαι ἔδει τὸν τρόπον, πῶς ἔδει τὸν Λόγον,
ὀργάνῳ θέλοντα χρῆσασθαι, παραγενέσθαι; ἢ πόθεν
ἔδει τοῦτο λαβεῖν αὐτόν, εἰ μὴ ἐκ τῶν ἤδη γενομένων 20
καὶ χρηζόντων τῆς αὐτοῦ θεϊότητος³ διὰ τοῦ ὁμοίου;
οὐδὲ γὰρ τὰ οὐκ ὄντα ἔχρηζε σωτηρίας, ἵνα καὶ
προστάξει μόνον ἀρκεσθῆ, ἀλλ' ὁ ἤδη γεγνημένος
ἄνθρωπος ἐφθείρετο καὶ παραπώλλυτο. ὅθεν εἰκότως
ἀνθρωπίνῳ κέχρηται καλῶς ὀργάνῳ, καὶ εἰς πάντα 25
ἑαυτὸν ἠπλωσεν ὁ Λόγος. 4. Ἐπειτα καὶ τοῦτο
ἰστέον, ὅτι ἡ γενομένη φθορὰ οὐκ ἔξωθεν ἦν τοῦ σώμα-
τος, ἀλλ' αὐτῷ προσεγεγόνει, καὶ ἀνάγκη ἦν ἀντὶ τῆς
φθορᾶς ζῶν αὐτῷ προσπλακῆναι, ἵνα ὡσπερ ἐν τῷ
σώματι γέγονεν ὁ θάνατος, οὕτως ἐν αὐτῷ γένηται 30

¹ ita et R: μόνῳ caeteri. ² δη. ³ θεότητος plerique.

καὶ ἡ ζωὴ. 5. Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν ἦν ὁ θάνατος τοῦ σώματος· ἔξωθεν ἔδει καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ γεγονέναι. εἰ δὲ ἐν τῷ σώματι συνεπλάκη ὁ θάνατος, καὶ ὡς συνῶν αὐτῷ κατεκράτει τούτου· ἀνάγκη καὶ τὴν ζωὴν 5 συμπλακῆναι τῷ σώματι, ἵνα ἀντενδύθῃ τὸ σῶμα τὴν ζωὴν, ἀποβάλλῃ τὴν φθορὰν. ἄλλως τε εἰ καὶ ἐγγεγόνει ἔξω τοῦ σώματος ὁ Λόγος, καὶ μὴ ἐν αὐτῷ, ὁ μὲν θάνατος ἠττάτο ὑπ' αὐτοῦ φυσικώτατα, ἅτε δὴ μὴ ἰσχύοντος τοῦ θανάτου κατὰ τῆς ζωῆς, οὐδὲν ἠττον δὲ 10 ἔμενεν ἐν τῷ σώματι ἢ προσγενομένη φθορά. 6. Διὰ τοῦτο εἰκότως ἐνεδύσατο σῶμα ὁ Σωτήρ, ἵνα συμπλακέντος τοῦ σώματος τῇ ζωῇ, μηκέτι ὡς θνητὸν ἀπομείνῃ ἐν τῷ θανάτῳ· ἀλλ' ὡς ἐνδυσάμενον τὴν ἀθανασίαν, λοιπὸν ἀναστὰν ἀθάνατον διαμείνῃ. ἅπαξ 15 γὰρ ἐνδυσάμενον φθορὰν οὐκ ἂν ἀνέστη, εἰ μὴ ἐνεδύσατο τὴν ζωὴν· καὶ πάλιν θάνατος καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἂν φανείη, εἰ μὴ ἐν τῷ σώματι· διὰ τοῦτο ἐνεδύσατο σῶμα, ἵνα τὸν θάνατον ἐν τῷ σώματι εὐρῶν ἀπαλείψῃ. πῶς γὰρ ἂν ὄλως ὁ Κύριος ἐδείχθη ζωὴ, εἰ 20 μὴ τὸ θνητὸν ἐζωοποίησε; 7. Καὶ ὡσπερ τῆς καλάμης ὑπὸ πυρὸς φύσει φθειρομένης, εἰ κωλύει τις τὸ πῦρ ἀπὸ τῆς καλάμης· οὐ καίεται μὲν ἡ καλάμη, μένει δὲ ὄλως πάλιν καλάμη ἢ καλάμη ὑποπτεύουσα τὴν τοῦ πυρὸς ἀπειλήν· φύσει γὰρ ἀναλωτικὸν ἐστὶν αὐτῆς τὸ πῦρ· 25 εἰ δὲ τις ἐνδιδύσκει τὴν καλάμην ἀμιάντῳ πολλῷ, ὃ δὴ λέγεται ἀντιπαθὲς εἶναι τοῦ πυρὸς, οὐκ ἔτι τὸ πῦρ φοβεῖται ἢ καλάμη, ἔχουσα τὴν ἀσφάλειαν ἐκ τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἀκαύστου. 8. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου ἂν τις 30 εἴποι· ὅτι εἰ προστάξει μόνον κωλυθεὶς ἦν ὁ θάνατος ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἠττον πάλιν ἦν θνητὸν καὶ φθαρτὸν

κατὰ τὸν τῶν σωμάτων λόγον. ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἐνεδύσατο τὸν ἀσώματον τοῦ Θεοῦ Λόγον· καὶ οὕτως οὐκ ἔτι τὸν θάνατον οὐδὲ τὴν φθορὰν φοβεῖται, ἔχον ἔνδυμα τὴν ζωὴν, καὶ ἐν αὐτῷ ἀφανιζομένης τῆς φθορᾶς.

5

XLV. Οὐκοῦν ἀκολούθως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σῶμα ἀνέλαβε, καὶ ἀνθρωπίνῳ ὀργάνῳ κέχρηται, ἵνα καὶ ζωοποιήσῃ τὸ σῶμα, καὶ ἵν', ὡς περ ἐν τῇ κτίσει διὰ τῶν ἔργων γνωρίζεται, οὕτως καὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἐργάσῃται, καὶ δείξῃ ἑαυτὸν πανταχοῦ, μηδὲν ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ 10
θειότητος¹ καὶ γνώσεως καταλιμπάνων. 2. Πάλιν γὰρ τὸ αὐτό φημι τοῖς πρότερον ἐπαναλαβῶν· ὅτι τοῦτο πεποίηκεν ὁ Σωτήρ, ἵνα ὡς περ τὰ πάντα πανταχόθεν πληροῖ παρών, οὕτως καὶ τὰ πάντα τῆς 15
περὶ αὐτοῦ γνώσεως πληρώσῃ, ἣ φησι καὶ ἡ θεία 15
γραφὴ· “Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα τοῦ γινῶναι τὸν “Κύριον.” 3. Εἴτε γὰρ τις ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν βούλεται· ὁρᾷ τὴν τούτου διακόσμησιν· εἴτε οὐ δύναται μὲν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς ἀνθρώπους δὲ μόνον ἀνακύπτει· ὁρᾷ διὰ τῶν ἔργων τὴν ἀσύγκριτον αὐτοῦ 20
πρὸς ἀνθρώπους δύναμιν, καὶ γινώσκει τοῦτον ἐν ἀνθρώποις μόνον Θεὸν Λόγον. εἴτε ἐν δαίμοσί τις ἀπεστράφη, καὶ περὶ τούτου² ἐπτόηται· ὁρᾷ τοῦτον ἐλαύνοντα τούτους, καὶ κρίνει τοῦτον αὐτῶν εἶναι 25
δεσπότην. εἴτε εἰς τὴν ὑδάτων βεβύθισται φύσιν, καὶ 25
νομίζει ταῦτα Θεὸν εἶναι· ὡς περ Αἰγύπτιοι σέβουσι τὸ ὕδωρ· ὁρᾷ τάντην μεταβαλλομένην ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γινώσκει τούτων εἶναι κτίστην τὸν Κύριον. 4. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἄδην τις κατέβη, καὶ πρὸς τοὺς ἐκεῖ κατελθόντας ἤρωας ἐπτόηται ὡς θεοῦς· ἀλλ' ὁρᾷ τὴν τούτου 30

¹ θεότητος OB.

² malletm τούτους cum nonnullis.

γενομένην ἀνάστασιν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου
 νίκην, καὶ λογίζεται¹ ἐν ἐκείνοις μόνον εἶναι τὸν
 Χριστὸν ἀληθινὸν Κύριον καὶ Θεόν. 5. Πάντων γὰρ
 τῶν τῆς κτίσεως μερῶν ἤψατο ὁ Κύριος, καὶ τὰ πάντα
 5 πάσης ἀπάτης ἠλευθέρωσε καὶ ἤλεγξεν, ὡς Παῦλος
 φησιν· “ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας
 “ἐθριάμβευσεν ἐν τῷ σταυρῷ,” ἵνα μηκέτι τις ἀπατη-
 θῆναι δυνήθῃ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸν ἀληθινὸν τοῦ Θεοῦ
 Λόγον εὔρη. 6. Οὕτω γὰρ λοιπὸν πανταχόθεν συγ-
 10 κλειόμενος ὁ ἄνθρωπος καὶ πανταχοῦ, τουτέστιν
 ἐν οὐρανῷ, ἐν ἄδῃ, ἐν ἀνθρώπῳ, ἐπὶ γῆς ἠπλωμένην τὴν
 τοῦ Λόγου θεϊότητα βλέπων, οὐκ ἔτι μὲν ἀπατάται
 περὶ Θεοῦ, μόνον δὲ τοῦτον προσκυνεῖ, καὶ δι’ αὐτοῦ
 καλῶς τὸν Πατέρα γινώσκει. 7. Τούτοις μὲν οὖν καὶ
 15 Ἕλληνες εἰκότως δυσωπηθήσονται παρ’ ἡμῶν ἐκ τῶν
 εὐλόγων. εἰ δὲ μὴ αὐτάρκεις εἶναι τοὺς λόγους ἡγοῦνται
 πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν, κὰν ἐκ τῶν ἐπ’ ὄψεσι πάντων
 φαινομένων πιστούσθωσαν τὰ λεγόμενα.

XLVI. Πότε τὴν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἤρξαντο
 20 καταλιμπάνειν οἱ ἄνθρωποι, εἰ μὴ ἀφ’ οὗ γέγονεν
 ὁ ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ² Λόγος ἐν ἀνθρώποις; πότε
 δὲ τὰ παρ’ Ἕλλησι καὶ πανταχοῦ μαντεία πέπαιται
 καὶ κεκένωται, εἰ μὴ ὅτε μέχρι γῆς πεφανέρωκεν
 ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ; 2. Πότε δὲ καταγινώσκεσθαι
 25 ἤρξαντο οἱ παρὰ ποιηταῖς λεγόμενοι θεοὶ καὶ ἥρωες,
 ὡς μόνον ὄντες ἄνθρωποι θνητοί, εἰ μὴ ἀφ’ οὗ ὁ Κύριος
 τὸ κατὰ τοῦ θανάτου τρόπαιον εἰργάσατο, καὶ ὅπερ
 ἔλαβε σῶμα τετήρηκεν ἀφθαρτον, ἀναστήσας αὐτὸ ἐκ
 τῶν νεκρῶν; 3. Πότε δὲ ἡ δαιμόνων ἀπάτη καὶ μανία
 30 κατεφρονήθη, εἰ μὴ ὅτε ἡ τοῦ Θεοῦ Δύναμις ὁ Λόγος,

¹ add. καὶ caeteri (praeter R). ² add. Θεὸς caeteri (praeter R).

ὁ πάντων καὶ τούτων δεσπότης, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν συγκαταβάς, ἐπὶ γῆς ἐφάνη; πότε δὲ τῆς μαγείας ἢ τέχνης καὶ τὰ διδασκαλεῖα ἤρξαντο καταπατεῖσθαι, εἰ μὴ ὅτε τὰ θεοφάνια τοῦ Λόγου γέγονεν ἐν ἀνθρώποις; 4. Καὶ ὅλως, πότε τῶν Ἑλλήνων ἢ 5 σοφία μεμώραται, εἰ μὴ ὅτε ἡ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ Σοφία ἐπὶ γῆς ἑαυτὴν ἐφάνέρωσε; πάλαι μὲν γὰρ πάντα ἢ οἰκουμένη καὶ πᾶς τόπος τῇ θρησκείᾳ τῶν εἰδώλων ἐπλανᾶτο, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ εἰδῶλα θεοὺς ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι. ἵν δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τὴν 10 μὲν τῶν εἰδώλων δεισιδαιμονίαν καταλιμπάνουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐπὶ δὲ τὸν Χριστὸν καταφεύγουσι, καὶ Θεὸν αὐτὸν προσκυνοῦντες, δι' αὐτοῦ καὶ ὃν οὐκ ᾔδεισαν Πατέρα γινώσκουσι. 5. Καὶ τό γε θαυμαστόν, διαφόρων ὄντων καὶ μυρίων σεβασμάτων, καὶ ἐκάστου 15 τόπου τὸ ἴδιον ἔχοντος εἰδῶλον, καὶ μὴ ἰσχυρόντος τοῦ παρ' αὐτοῖς λεγομένου θεοῦ τὸν πλησίον ὑπερβῆναι τόπον, ὥστε καὶ τοὺς ἐκ γειτόνων πείσαι σέβειν αὐτόν, ἀλλὰ μόλις καὶ ἐν τοῖς ἰδίῳις θρησκευομένου· οὐδεὶς γὰρ ἄλλος τὸν τοῦ γείτονος ἐσέβετο θεόν· ἀλλ' ἕκαστος τὸ ἴδιον ἐφύλαττεν εἰδῶλον, νομίζων τῶν πάντων αὐτὸ κύριον εἶναι· μόνος ὁ Χριστὸς παρὰ πᾶσιν εἰς καὶ πανταχοῦ ὁ αὐτὸς προσκυνεῖται καὶ ὃ μὴ δεδύνηται τῶν εἰδώλων ἢ ἀσθένεια ποιῆσαι, ὥστε¹ κἂν τοὺς πλησίον οἰκοῦντας πείσαι, τοῦτο ὁ Χριστὸς πεποίηκεν, 25 οὐ μόνον τοὺς πλησίον ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰκουμένην πείσας ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον σέβειν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν² Θεὸν τὸν αὐτοῦ Πατέρα.

XLVII. Καὶ πάλαι μὲν τὰ πανταχοῦ τῆς ἀπάτης τῶν μαντειῶν ἐπεπλήρωτο, καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς καὶ 30

¹ om ὥστε . . . πείσαι (cum R).

² om τὸν caeteri.

Δωδώνη καὶ Βοιωτία καὶ Λυκία καὶ Λιβύη καὶ Αἰ-
 γύπτῳ καὶ Καβίροις μαντεύματα καὶ ἡ Πυθία ἐθαυ-
 μάζοντο τῇ φαντασίᾳ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. νῦν δὲ ἀφ'
 οὗ Χριστὸς καταγγέλλεται πανταχοῦ, πέπαιται καὶ
 5 τούτων ἡ μαγία, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι λοιπὸν ἐν αὐτοῖς ὁ
 μαντευόμενος. 2. Καὶ πάλαι μὲν δαίμονες ἐφанта-
 σιοκόπουν τοὺς ἀνθρώπους, προκαταλαμβάνοντες
 πηγὰς ἢ ποταμοὺς ἢ ξύλα ἢ λίθους, καὶ οὕτως ταῖς
 μαγγανείαις ἐξέπληττον τοὺς ἄφρονας. νῦν δὲ τῆς
 10 θείας ἐπιφανείας τοῦ Λόγου γεγενημένης πέπαιται
 τούτων ἡ φαντασία. τῷ γὰρ σημείῳ τοῦ σταυροῦ καὶ
 μόνον ὁ ἄνθρωπος χρώμενος, ἀπελαύνει τούτων τὰς
 ἀπάτας. 3. Καὶ πάλαι μὲν τοὺς παρὰ ποιηταῖς λε-
 γομένους θεοὺς Δία καὶ Κρόνον καὶ Ἀπόλλωνα καὶ
 15 Ἡρώας ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι θεοὺς, καὶ τούτους ἐπλα-
 νῶντο σέβοντες. ἄρτι δὲ τοῦ Σωτῆρος ἐν ἀνθρώποις
 φανέντος, ἐκεῖνοι μὲν ἐγυμνώθησαν ὄντες ἄνθρωποι
 θνητοί, μόνος δὲ ὁ Χριστὸς ἐν ἀνθρώποις ἐγνωρίσθη
 Θεὸς ἀληθινὸς Θεοῦ Θεὸς Λόγος. 4. Τί δὲ περὶ τῆς
 20 θαυμαζομένης παρ' αὐτοῖς μαγείας ἂν τις εἴποι; ὅτι
 πρὶν μὲν ἐπιδημῆσαι τὸν Λόγον, ἴσχυε καὶ ἐνήργει
 παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις καὶ Ἰνδοῖς αὕτη καὶ
 ἐξέπληττε τοὺς ὀρώντας· τῇ δὲ παρουσίᾳ τῆς ἀληθείας,
 καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Λόγου διηλέγχθη καὶ αὕτη, καὶ
 25 κατηργήθη παντελῶς. 5. Περὶ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς
 σοφίας καὶ τῆς τῶν φιλοσόφων μεγαλοφωνίας, νομίζω
 μηδένα τοῦ παρ' ἡμῶν δεῖσθαι λόγου, ἐπ' ὅψει πάν-
 των ὄντος τοῦ θαύματος, ὅτι τοσαῦτα γραψάντων τῶν
 παρ' Ἑλλησι σοφῶν καὶ μὴ δυναθέντων πείσαι κἂν
 30 ὀλίγους ἐκ τῶν πλησίον τόπων περὶ ἀθανασίας καὶ
 τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου, μόνος ὁ Χριστὸς δι' εὐτελῶν

ρημάτων, καὶ δι' ἀνθρώπων οὐ κατὰ τὴν γλῶτταν σοφῶν, κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παμπληθεῖς ἐκκλησίας ἔπεισεν ἀνθρώπων καταφρονεῖν μὲν θανάτου, φρονεῖν δὲ ἀθάνατα, καὶ τὰ μὲν πρόσκαιρα παροράν, εἰς δὲ τὰ αἰώνια ἀποβλέπειν, καὶ μηδὲν 5 ἠγειῖσθαι τὴν ἐπὶ γῆς δόξαν, μόνης δὲ τῆς ἀθανασίας¹ ἀντιποιεῖσθαι.

XLVIII. Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν οὐκ ἄχρι λόγων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν. 2. Παρίτω γὰρ ὁ 10 βουλόμενος καὶ θεωρεῖτω τῆς μὲν ἀρετῆς τὸ γνῶρισμα ἐν ταῖς Χριστοῦ παρθένοισι καὶ ἐν τοῖς σωφροσύνην ἀγνεύουσι νεωτέροις, τῆς δὲ ἀθανασίας τὴν πίστιν ἐν τῷ τοσοῦτῳ τῶν μαρτύρων² χορῶ. 3. Ἡκέτω δὲ³ ὁ πείραν τῶν προλεχθέντων βουλόμενος 15 λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς φαντασίας τῶν δαιμόνων, καὶ τῆς τῶν μαντειῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, χρησάσθω τῷ σημείῳ τοῦ γελωμένου παρ' αὐτοῖς σταυροῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας μόνον, καὶ ὄψεται πῶς δι' αὐτοῦ δαίμονες μὲν φεύγουσι, μαντεῖα⁴ 20 δὲ παύεται, μαγεία δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεία κατήργηται. 4. Τίς οὖν ἄρα καὶ πηλίκος ἐστὶν οὗτος ὁ Χριστός, ὁ τῇ ἑαυτοῦ ὀνομασίᾳ καὶ παρουσίᾳ τὰ πάντα πανταχόθεν ἐπισκιάσας καὶ καταργήσας, καὶ μόνος κατὰ πάντων ἰσχύων, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῆς 25 ἑαυτοῦ διδασκαλίας πληρώσας; λεγέτωσαν οἱ πάνυ γελῶντες καὶ οὐκ ἐρυθριῶντες Ἕλληνες. 5. Εἰ μὲν γὰρ ἄνθρωπός ἐστι· καὶ πῶς εἰς ἄνθρωπος τὴν πάντων τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν δύναμιν ὑπερῆρε, καὶ οὐδὲν

¹ ἐπουρανίου plerique.

³ add. καὶ.

² add. αὐτοῦ caeteri.

⁴ μαντεῖα (cum R).

ἐκείνους ὄντας τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει διήλεγξεν; εἰ δὲ μάγον αὐτὸν λέγουσι πῶς οἶόν τε ἐστὶν ὑπὸ μάγου καταργεῖσθαι πᾶσαν τὴν μαγείαν, καὶ μὴ μᾶλλον συνίστασθαι; εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπους μάγους ἐνίκα, 5 ἢ καθ' ἐνὸς ἰσχυε μόνου, καλῶς ἂν ἐνομίσθη παρ' αὐτοῖς κρείττονι τέχνῃ τὴν τῶν ἄλλων ὑπερβάλλων.

6. Εἰ δὲ κατὰ πάσης ἀπλῶς μαγείας καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἤρατο τὴν νίκην ὁ τούτου σταυρός· δηλὸν ἂν εἶη μὴ εἶναι μάγον τὸν Σωτῆρα, ὃν καὶ οἱ 10 παρὰ τῶν ἄλλων μάγων ἐπικαλούμενοι δαίμονες ὡς δεσπότην φεύγουσι. 7. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶ λεγέτωσαν οἱ μόνον ἐν τῷ χλευάζειν ἔχοντες τὴν σπουδὴν Ἑλληνες. ἴσως ἂν φήσαιεν δαίμονα καὶ αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ οὕτως ἰσχύειν. τοῦτο δὲ καὶ πάνυ λέγοντες ὀφλή- 15 σουσι χλευήν, πάλιν ταῖς προτέραις ἀποδείξεσι δυσωπεῖσθαι δυνάμενοι. πῶς γὰρ οἶόν τε ἐστὶ δαίμονα εἶναι τὸν τοὺς δαίμονας ἀπελαύνοντα; 8. Εἰ μὲν γὰρ ἀπλῶς δαίμονας ἤλανε, καλῶς ἂν ἐνομίσθη τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων¹ ἰσχύειν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐλαττόνων, 20 ὅποια καὶ οἱ Ἰουδαῖοι θέλοντες αὐτὸν ὑβρίζειν ἔλεγον αὐτῷ. εἰ δὲ πᾶσα τῶν δαιμόνων μανία ἐξίσταται τῇ τούτου ὀνομασίᾳ καὶ διώκεται· φανερόν ἂν εἶη καὶ ἐν τούτῳ πλανᾶσθαι αὐτούς, καὶ μὴ εἶναι ὡς νομίζουσι δαιμονικὴν τινα δύναμιν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα 25 Χριστόν. 9. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἀνθρώπος ἀπλῶς, μήτε μάγος μήτε δαίμων τις ἐστὶν ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ τὴν παρὰ ποιηταῖς ὑπόνοιαν καὶ δαιμόνων φαντασίαν καὶ Ἑλλήνων σοφίαν τῇ αὐτοῦ θειότητι² κατήργησε καὶ ἐπεσκίασε· φανερόν ἂν εἶη καὶ παρὰ πᾶσιν ὁμολο- 30 γηθήσεται, ὅτι οὗτος ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός ἐστι, Λόγος

¹ δαιμόνων*.² θεότητι nonnulli.

καὶ Σοφία, καὶ Δύναμις τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων. διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἀνθρώπινά ἐστιν αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἀλλ' ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ Θεοῦ τῷ ὄντι γινώσκειται ταῦτα, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν φαινομένων, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσεως.

5

ΧΛΙΧ. Τίς γὰρ τῶν πρόποτε γενομένων ἀνθρώπων ἐκ παρθένου μόνης ἑαυτῷ συνεστήσατο σῶμα; ἢ τίς πρόποτε ἀνθρώπων τοιαύτας νόσους ἐθεράπευσεν, οἷας ὁ κοινὸς πάντων Κύριος; τίς δὲ τὸ τῇ γενέσει ἐλλείπον ἀποδέδωκε, καὶ ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἐποίησε βλέπειν; 2. Ἀσκληπιὸς ἐθεοποιήθη παρ' αὐτοῖς, ὅτι τὴν ἰατρικὴν ἤσκησε, καὶ βοτάνας πρὸς τὰ πάσχοντα τῶν σωμάτων ἐπενόει, οὐκ αὐτὸς ταύτας πλάττων ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ τῇ ἐκ φύσεως ἐπιστήμῃ ταύτας ἐφενρίσκων. τί δὲ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον, 15 ὅτι οὐ τραῦμα ἐθεράπευσεν, ἀλλὰ γένεσιν ἔπλασε καὶ ἀποκατέστησε τὸ πλάσμα;¹ 3. Ἡρακλῆς ὡς θεὸς προσκυνεῖται παρ' Ἑλλήσιν, ὅτι πρὸς ἴσους ἀνθρώπους ἀντεμαχέσατο, καὶ θηρία δόλοισ ἀνείλε. τί πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Λόγου γενόμενα, ὅτι νόσους καὶ δαίμονας, καὶ 20 τὸν² θάνατον αὐτὸν ἀπήλαυσε τῶν ἀνθρώπων; Διόνυσος θρησκευέται παρ' αὐτοῖς, ὅτι μέθης γέγονε διδάσκαλος τοῖς ἀνθρώποις. ὁ δὲ Σωτὴρ τῷ ὄντι καὶ Κύριος τοῦ παντός, σωφροσύνην διδάξας, χλευάζεται παρ' ἐκείνων. 4. Ἄλλ' ἔστω ταῦτα. Τί καὶ πρὸς τὰ 25 ἕτερα θαύματα τῆς θεότητος αὐτοῦ; τίνος ἀποθνήσκοντος ἀνθρώπου, ὁ μὲν ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἡ δὲ γῆ ἐσείετο; ἰδοὺ μέχρι νῦν ἀποθνήσκουσι³ καὶ ἀπέθανον ἔτι ἄνθρωποι.⁴ πότε τι τοιοῦτον ἐπ' αὐτοῖς γέγονε

¹ σῶμα caeteri (praeter R). ² om. τὸν (cum R).

³ add. ἄνθρωποι plerique (non R).

⁴ ἀνωθεν caeteri (praeter R).

θαῦμα; 5. Ἡ, ἵνα τὰς διὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ πράξεις παραλίπω, καὶ τὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν¹ αὐτοῦ μνημονεύσω· τίνος πρόποτε τῶν γενομένων ἀνθρώπων ἢ διδασκαλία, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων μία καὶ ἡ αὐτὴ δι' ὅλων ἴσχυσεν, ὥστε διὰ πάσης γῆς τὸ σέβας αὐτοῦ διαπτήναι; 6. Ἡ διὰ τί, εἶπερ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ οὐ Θεὸς Λόγος κατ' αὐτούς, οὐ κωλύεται ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν εἰς τὴν αὐτὴν χώραν, ἔνθα εἰσί, τὸ τούτου σέβας
 10 διαβῆναι· ἀλλὰ μάλλον αὐτὸς ὁ Λόγος ἐπιδημῶν, τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοῦ τὴν ἐκείνων θρησκείαν παύει, καὶ τὴν φαντασίαν αὐτῶν καταισχύνει;

Λ. Πολλοὶ πρὸ τούτου γεγόνασι βασιλεῖς καὶ τύραννοι γῆς, πολλοὶ παρὰ Χαλδαίοις ἱστοροῦνται καὶ
 15 παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Ἰνδοῖς γενόμενοι σοφοὶ καὶ μάγοι· τίς τούτων ποτέ, οὐ λέγω μετὰ θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἔτι ζῶν ἠδυνήθη τοσοῦτον ἰσχύσαι, ὥστε τὴν σύμπασαν αὐτὸν γῆν πληρῶσαι τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ τοσοῦτον πλῆθος παιδεῦσαι ἀπὸ τῆς τῶν εἰδώλων δεισι-
 20 δαιμονίας, ὅσους ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων μετήνεγκεν; 2. Ἑλλήνων οἱ φιλόσοφοι μετὰ πιθανότητος καὶ τέχνης λόγων πολλὰ συνέγραψαν· τί οὖν τοσοῦτον ὅσον ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἐπεδείξαντο; ἄχρι γὰρ τελευτῆς αὐτῶν τὰ παρ'
 25 αὐτῶν σοφίσματα τὸ πιθανὸν ἔσχεν²· ἀλλὰ καὶ ὁ ἔδοξαν ζῶντες ἰσχύειν ἐν ἀλλήλοις ἔσχον τὴν ἄμιλλαν, καὶ κατ' ἀλλήλων μελετῶντες ἐφιλονείκουν. 3. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὸ παραδοξότατον, πτωχοτέραις ταῖς λέξεσι διδάξας, τοὺς πάνυ σοφιστὰς ἐπεσκίασε,
 30 καὶ τὰς μὲν ἐκείνων διδασκαλίας κατήργησε, πάντας

¹ add τοῦ σώματος caeteri (praeter R).² ἔσχον (cum R).

ἔλκων πρὸς ἑαυτόν, τὰς δὲ ἑαυτοῦ ἐκκλησίας πεπλήρωκε· καὶ τό γε θαυμαστόν, ὅτι ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν θάνατον καταβάς, τὴν τῶν σοφῶν μεγαλοφωνίαν περὶ εἰδώλων κατήργησε. 4. Τίνος γὰρ ποτε θάνατος ἀπήλασε δαίμονας; ἢ τίνος ποτὲ θάνατον ἐφοβήθησαν δαίμονες ὡς τὸν Χριστοῦ; ἔνθα γὰρ ὀνομάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, ἐκεῖθεν πᾶς δαίμων ἀπελαύνεται. τίς δὲ οὕτως τὰ ψυχικὰ πάθη περιεῖλε τῶν ἀνθρώπων, ὥστε τοὺς μὲν πόρνους σωφρονεῖν, τοὺς δὲ ἀνδροφόνους μηκέτι ξίφος κρατεῖν, τοὺς δὲ δειλὰ προκατεχομένους ἀνδρίζεσθαι; 5. Καὶ ὅλως, τίς τοὺς παρὰ βαρβάρους καὶ τοὺς κατὰ τόπον τῶν ἐθνῶν ἀνθρώπους ἔπεισεν ἀποθέσθαι μὲν τὴν μανίαν, εἰρηναῖα¹ δὲ φρονεῖν, εἰ μὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ πίστις, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον; τίς δὲ ἄλλος περὶ ἀθανασίας οὕτως ἐπιστώσατο τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρός, καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνάστασις αὐτοῦ; 6. Καίπερ γὰρ πάντα ψευσάμενοι Ἕλληνας, ὅμως οὐκ ἠδυνήθησαν ἀνάστασιν τῶν ἑαυτῶν εἰδώλων πλάσασθαι, οὐκ ἐνθυμούμενοι τὸ σύνολον, εἰ ὅλως δυνατὸν μετὰ θάνατον εἶναι πάλιν τὸ σῶμα· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα ἂν τις αὐτοὺς ἀποδέξηται,² ὅτι τοιαῦτα λογισάμενοι τὴν μὲν ἀσθένειαν τῆς ἑαυτῶν εἰδωλολατρίας ἤλεγξαν, τὸ δὲ δυνατὸν τῷ Χριστῷ παρεχώρησαν, ἵνα καὶ ἐκ τούτου γνωσθῇ παρὰ πᾶσι τοῦ Θεοῦ Υἱός.

LI. Τίς οὖν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον ἢ ὅλως ζῶν περὶ παρθενίας ἐδίδαξε, καὶ οὐκ ἐνόμισεν ἀδύνατον εἶναι τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐν ἀνθρώποις; ἀλλ' ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ καὶ τῶν πάντων Βασιλεὺς Χριστὸς τοσοῦτον ἴσχυσεν ἐν τῇ περὶ ταύτης διδασκαλίᾳ, ὡς καὶ παιδία

¹ εἰρήνην caeteri (praeter R). ² ἀποδέχεται (cum R et multis).

μήπω τῆς νομίμης ἡλικίας ἐπιβάντα τὴν ὑπὲρ τὸν νόμον ἐπαγγέλλεσθαι παρθενίαν. 2. Τίς πώποτε ἀνθρώπων ἠδυνήθη διαβῆναι τοσοῦτον, καὶ εἰς Σκύθας, καὶ Αἰθίοπας, ἢ Πέρσας, ἢ Ἀρμενίους, ἢ Γότθους, 5 ἢ τοὺς ἐπέκεινα τοῦ Ὠκεανοῦ λεγομένους, ἢ τοὺς ὑπὲρ Ὑρκανίαν ὄντας, ἢ ὅλως τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Χαλδαίους παρελθεῖν, τοὺς φρονούντας μὲν μαγικά, δεισιδαίμονας δὲ ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ ἀγρίους τοῖς τρόποις, καὶ ὅλως κηρύξαι περὶ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης καὶ 10 κατὰ τῆς¹ εἰδώλων θρησκείας, ὡς ὁ πάντων Κύριος, ἢ τοῦ Θεοῦ Δύναμις, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; 3. Ὃς οὐ μόνον ἐκήρυξε διὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς κατὰ διάνοιαν, τὴν μὲν τῶν τρόπων ἀγριότητα μεταθέσθαι, μηκέτι δὲ 15 τοὺς πατρίους σέβειν² θεούς, ἀλλ' αὐτὸν ἐπιγινώσκειν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα θρησκεύειν. 4. Πάλαι μὲν γὰρ εἰδωλολατροῦντες, Ἕλληνες καὶ βάρβαροι κατ' ἀλλήλων ἐπολέμουν, καὶ ὡμοὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐτύγχανον. οὐκ ἦν γάρ τινα τὸ σύνολον οὔτε τὴν γῆν 20 οὔτε τὴν θάλασσαν διαβῆναι χωρὶς τοῦ τὴν χεῖρα ξίφεσιν ὀπλίσαι, ἔνεκα τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀκαταλλάκτου μάχης. 5. Καὶ γὰρ καὶ ἡ πᾶσα τοῦ ζῆν αὐτοῖς διαγωγή δι' ὀπλων ἐγένετο, καὶ ξίφος ἦν αὐτοῖς ἀντὶ βακτηρίας, καὶ παντὸς βοηθήματος ἔρεισμα· καί- 25 τοι, ὡς προεῖπον, εἰδώλοις ἐλάτρευον, καὶ δαίμοσιν ἔσπενδον θυσίας, καὶ ὁμως οὐδὲν ἐκ τῆς εἰδώλων δεισιδαιμονίας ἠδυνήθησαν οἱ τοιαῦτα φρονούντες μεταπαιδευθῆναι. 6. Ὃτε δὲ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν μεταβεβήκασι, τότε δὴ παραδόξως³

¹ τῆς κατὰ (cum caeteris): txt scripsit Marr.

² θύειν (praeter R) caeteri fere omnes.

³ add. ὡς caeteri (praeter R).

τῷ ὄντι κατὰ διάνοιαν κατανυγέντες, τὴν μὲν ὠμότητα τῶν φόνων ἀπέθεντο, καὶ οὐκ ἔτι πολέμια φρονούσι, πάντα δὲ αὐτοῖς εἰρηναῖα, καὶ τὰ πρὸς φιλίαν καταθύμια λοιπὸν ἐστὶ.

LII. Τίς οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας, ἢ τίς ὁ τοὺς¹ μι- 5
σοῦντας ἀλλήλους εἰς εἰρήνην συνάψας, εἰ μὴ ὁ ἀγα-
πητὸς τοῦ Πατρὸς Υἱός, ὁ κοινὸς πάντων Σωτὴρ
Ἰησοῦς Χριστός, ὃς τῇ ἑαυτοῦ ἀγάπῃ πάντα ὑπὲρ
τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὑπέστη; καὶ γὰρ καὶ ἄνωθεν ἦν
προφητευόμενον περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ πρυτανευομένης 10
εἰρήνης, λεγούσης τῆς γραφῆς· “ Συγκόψουσι τὰς μα-
“ χαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς
“ δρέπανα, καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν,
“ καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν.” 2. Καὶ οὐκ
ἄπιστόν γε τὸ τοιοῦτον, ὅπου καὶ νῦν οἱ τὸ ἄγριον τῶν 15
τρόπων ἔμφυτον ἔχοντες βάρβαροι, ἔτι μὲν θύοντες
παρ' αὐτοῖς τοῖς² εἰδώλοις, μαίνονται κατ' ἀλλήλων,
καὶ χωρὶς ξίφους οὐδεμίαν ὥραν ἀνέχονται μένειν. 3.
“ Ὅτε δὲ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἀκούουσιν, εὐ-
θέως ἀντὶ μὲν πολέμων, εἰς γεωργίαν τρέπονται· ἀντὶ 20
δὲ τοῦ ξίφεσι τὰς χεῖρας ὀπλίζειν, εἰς εὐχὰς ἐκτεί-
νουσι. καὶ ὅλως, ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν πρὸς ἑαυτούς,
λοιπὸν κατὰ διαβόλου καὶ κατὰ δαιμόνων ὀπλίζονται,
σωφροσύνη καὶ ψυχῆς ἀρετῇ τούτους καταπολεμοῦν-
τες. 4. Τοῦτο δὲ τῆς μὲν θεϊότητος τοῦ Σωτῆρός ἐστὶ 25
γνώρισμα· ὅτι ὁ μὴ δεδύνηται ἐν εἰδώλοις μαθεῖν οἱ
ἄνθρωποι, τοῦτο παρ' αὐτοῦ μεμαθήκασιν· τῆς δὲ δαι-
μόνων καὶ τῆς εἰδώλων ἀσθενείας καὶ οὐθενείας ἔλεγχος
οὐκ ὀλίγος ἐστὶν οὗτος. εἰδότες γὰρ ἑαυτῶν δαίμονες
τὴν ἀσθενείαν, διὰ τοῦτο συνέβαλον πάλαι τοὺς ἀν- 30

¹ rasura unius lit.

² malleim τοῖς παρ' αὐτοῖς.

θρώπους καθ' ἑαυτῶν πολεμεῖν, ἵνα μὴ παυσάμενοι τῆς κατ' ἀλλήλων ἔριδος, εἰς τὴν κατὰ δαιμόνων μάχην ἐπιστρέψωσιν. 5. Ἀμέλει μὴ πολεμοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς οἱ Χριστῶ μαθητευόμενοι, κατὰ δαιμόνων τοῖς 5 τρόποις καὶ ταῖς κατ' ἀρετὴν πράξεσιν ἀντιπαρατάσσονται, καὶ τούτους μὲν διώκουσι, τὸν δὲ τούτων ἀρχηγὸν Διάβολον καταπαίζουσιν, ὥστε ἐν νεότητι μὲν σωφρονεῖν, ἐν πειρασμοῖς δὲ ὑπομένειν, ἐν πόνοις δὲ καρτερεῖν, καὶ ὑβριζομένους μὲν ἀνέχεσθαι, ἀποστερουμένους δὲ καταφρονεῖν· καὶ τό γε θαυμαστόν, 10 ὅτι καὶ θανάτου καταφρονοῦσι, καὶ γίνονται μάρτυρες Χριστοῦ.

LIII. Καὶ ἵνα ἐν ᾧ καὶ¹ πάνυ θαυμαστόν ἐστι γνῶρισμα τῆς θειότητος τοῦ Σωτῆρος εἶπω τίς πώποτε 15 ἄνθρωπος ἀπλῶς ἢ μάγος, ἢ τύραννος, ἢ βασιλεύς, ἐφ' ἑαυτοῦ τοσοῦτον ἠδυνήθη βαλεῖν,² καὶ καθ' ὅλης τῆς εἰδωλολατρίας καὶ πάσης δαιμονικῆς στρατίας, καὶ πάσης μαγείας, καὶ πάσης σοφίας Ἑλλήνων, τοσοῦτον ἰσχυόντων καὶ ἔτι ἀκμαζόντων 20 καὶ ἐκπληττόντων πάντας, ἀντιμάχεσθαι καὶ μιᾷ ῥοπῇ κατὰ πάντων ἀντιστῆναι, ὡς ὁ ἡμέτερος Κύριος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθῆς Λόγος, ὃς ἀοράτως ἐκάστου τὴν πλάνην ἐλέγχων, μόνος παρὰ πάντων τοὺς πάντας ἀνθρώπους σκυλεύει, ὥστε τοὺς μὲν τὰ εἴδωλα προσκυνούντας 25 λοιπὸν αὐτὰ καταπατεῖν· τοὺς δὲ μαγείαις θαυμασθέντας τὰς βίβλους κατακαίειν· τοὺς δὲ σοφοὺς τὴν τῶν Εὐαγγελίων προκρίνειν πάντων ἐρμηνείαν. 2. Οὓς μὲν γὰρ πρότερον προσεκύνουν, τούτους καταλιμπάνουσιν· ὃν δὲ ἐχλεύαζον ἐσταυρωμένον,

¹ om. καὶ.² τοσοῦτοις . . . συμβαλεῖν plerique.

τούτον προσκυνούσι Χριστόν,¹ Θεὸν αὐτὸν ὁμολογούντες. καὶ οἱ μὲν παρ' αὐτοῖς λεγόμενοι θεοὶ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ διώκονται· ὁ δὲ σταυρωθεὶς Σωτὴρ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ Θεὸς ἀναγορεύεται καὶ Θεοῦ Υἱός. καὶ οἱ μὲν παρ' Ἑλλησι προσκυνούμενοι θεοί, 5 ὡς αἰσχροὶ διαβάλλονται παρ' αὐτῶν· οἱ δὲ τὴν Χριστοῦ λαμβάνοντες διδασκαλίαν, σωφρονέστερον ἐκείνων ἔχουσι τὸν βίον. 3. Ταῦτα οὖν, καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰ μὲν ἀνθρώπινά ἐστι, δεικνύτω τις ὁ βουλόμενος καὶ τὰ τῶν προτέρων τοιαῦτα, καὶ πειθέτω. 10 εἰ δὲ μὴ ἀνθρώπων ἀλλὰ Θεοῦ ἔργα ταῦτα φαίνεται καὶ εἶσι, διὰ τί τοσοῦτον ἀσεβοῦσιν οἱ ἄπιστοι, μὴ ἐπιγινώσκοντες τὸν ταῦτα ἐργασάμενον Δεσπότην; 4. Ὅμοιον γὰρ πάσχουσιν, ὡς εἴ τις ἐκ τῶν ἔργων τῆς κτίσεως μὴ γινώσκει τὸν τούτων δημιουργὸν Θεόν. 15 εἰ γὰρ ἐκ τῆς εἰς τὰ ὅλα αὐτοῦ δυνάμεως ἐγίνωσκον αὐτοῦ τὴν θεότητα, ἔγνωσαν ἂν ὅτι καὶ τὰ διὰ τοῦ σώματος ἔργα τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ τοῦ πάντων Σωτῆρός ἐστι τοῦ Θεοῦ Λόγου. γινώσκοντες δὲ οὕτως, καθάπερ εἶπεν ὁ Παῦλος, “οὐκ ἂν 20 τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.”

LIV. Ὡσπερ οὖν εἴ τις ἀόρατον ὄντα τῇ φύσει τὸν Θεὸν καὶ μηδὲν ὁρώμενον ἐθέλοι ὁρᾶν, ἐκ τῶν ἔργων αὐτὸν καταλαμβάνει καὶ γινώσκει· οὕτως ὁ μὴ ὁρῶν τῇ διανοίᾳ τὸν Χριστόν, κἂν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ 25 σώματος καταμανθανέτω τούτον, καὶ δοκιμαζέτω εἰ ἀνθρώπινά ἐστιν ἢ Θεοῦ; 2. Καὶ εἰ μὲν ἀνθρώπινα ἦ, χλευαζέτω· εἰ δὲ μὴ ἀνθρώπινά ἐστιν ἀλλὰ Θεοῦ γινώσκεται,² μὴ γελάτω τὰ ἀχλεύαστα· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμαζέτω, ὅτι διὰ τοιούτου πράγματος εὐτελοῦς, 30

¹ om. χριστόν.² γνωσκέτω καὶ caeteri (praeter R).

τὰ θεῖα ἡμῖν πεφανέρωται, καὶ διὰ τοῦ θανάτου ἢ
 ἀθανασία “ εἰς πάντας ἔφθασε,” καὶ διὰ τῆς ἐνανθρω-
 πήσεως τοῦ Λόγου ἢ τῶν πάντων ἐγνώσθη πρόνοια,
 καὶ ὁ ταύτης χορηγὸς καὶ δημιουργὸς αὐτὸς ὁ τοῦ
 5 Θεοῦ Λόγος. 3. Αὐτὸς γὰρ ἐνηθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς
 θεοποιηθῶμεν· καὶ αὐτὸς ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν διὰ σώ-
 ματος, ἵνα ἡμεῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς ἔννοιαν λάβω-
 10 μὲν γὰρ αὐτὸς οὐδέν, ἀπαθὴς καὶ ἄφθαρτος καὶ Αὐτο-
 λόγος ὢν καὶ Θεός· τοὺς δὲ πάσχοντας ἀνθρώπους, δι’
 οὓς καὶ ταῦτα ὑπέμεινε, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀπαθείᾳ ἐτήρει
 καὶ διέσωζε. 4. Καὶ ὅλως τὰ κατορθώματα τοῦ
 Σωτῆρος τὰ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ γεινόμενα,
 15 τοιαῦτα καὶ τοσαῦτά ἐστιν, ἃ εἰ διηγήσασθαι τις ἐθε-
 λήσειεν, ἕοικεν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὸ πέλαγος τῆς
 θαλάσσης, καὶ θέλουσιν ἀριθμεῖν τὰ κύματα ταύτης.
 ὡς γὰρ οὐ δύναται τοῖς ὀφθαλμοῖς περιλαβεῖν τὰ ὅλα
 κύματα, τῶν ἐπερχομένων παριόντων τὴν αἴσθησιν
 20 τοῦ πειράζοντος· οὕτω καὶ τῷ βουλομένῳ πάντα τὰ ἐν
 σώματι τοῦ Χριστοῦ κατορθώματα περιλαβεῖν, ἀδύ-
 νατον τὰ ὅλα κἂν τῷ λογισμῷ δέξασθαι, πλειόνων
 ὄντων τῶν παριόντων αὐτοῦ τὴν ἐνθύμησιν, ὧν αὐτὸς
 νομίζει περιειληφέναι. 5. Κάλλιον οὖν μὴ πρὸς τὰ
 25 ὅλα ἀφορῶντα λέγειν, ὧν οὐδὲ μέρος ἐξειπεῖν τις δύ-
 ναται, ἀλλ’ ἐτι ἐνὸς μνημονεύσαι² καὶ σοὶ καταλιπεῖν
 τὰ ὅλα θαυμάζειν. πάντα γὰρ ἐπίσης ἔχει τὸ θαῦμα,
 καὶ ὅποι δ’ ἂν τις ἀποβλέψῃ, ἐκεῖθεν τοῦ Λόγου τὴν
 30 θειότητα βλέπων ὑπερεκπλήττεται.

LV. Τοῦτο οὖν μετὰ τὰ προειρημένα καταμαθεῖν

¹ ἀθανασίαν caeteri (praeter R).

² μνησθῆναι caeteri.

σε ἄξιόν ἐστιν καὶ ὡς ἀρχὴν τῶν μὴ¹ λεχθέντων
 θέσθαι, καὶ θαυμάσαι λίαν, ὅτι τοῦ Σωτῆρος ἐπι-
 δημήσαντος, οὐκ ἔτι μὲν ἠΰξησεν ἡ εἰδωλολατρία, καὶ
 ἡ οὔσα δὲ ἐλαττοῦται, καὶ κατ' ὀλίγον παύεται· καὶ
 οὐκ ἔτι μὲν ἡ Ἑλλήνων σοφία προκόπτει, καὶ ἡ οὔσα 5
 δὲ λοιπὸν ἀφανίζεται· καὶ δαίμονες μὲν οὐκ ἔτι φαντα-
 σίαις καὶ μαντείαις καὶ μαγείαις ἀπατώσι, μόνον δὲ
 τολμῶντες καὶ ἐπιχειροῦντες καταισχύνονται τῷ σημ-
 εῖῳ τοῦ σταυροῦ. 2. Καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, θεώρει πῶς
 ἡ μὲν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλία πανταχοῦ αὔξει· πᾶσα 10
 δὲ εἰδωλολατρία καὶ πάντα τὰ ἐναντιούμενα τῇ
 Χριστοῦ πίστει καθ' ἡμέραν ἐλαττοῦται καὶ ἐξασθενεῖ
 καὶ πίπτει. οὕτω δὲ θεωρῶν προσκύνει μὲν τὸν ἐπὶ
 πάντων Σωτῆρα καὶ δυνατὸν Θεὸν Λόγον· καταγίνωσκε
 δὲ τῶν ἐλαττουμένων καὶ ἀφανιζομένων ὑπ' αὐτοῦ. 15
 3. Ὡς γὰρ ἡλίου παρόντος οὐκ ἔτι τὸ σκότος ἰσχύει,
 ἀλλὰ καὶ εἴ ποῦ ἐστι περιλειπόμενον ἀπελαύνεται·
 οὕτως ἐλθούσης τῆς θείας ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου,
 οὐκ ἔτι μὲν ἰσχύει τὸ τῶν εἰδώλων σκότος, πάντα δὲ
 τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης μέρη τῇ τούτου διδασκαλίᾳ 20
 καταλάμπεται. 4. Καὶ ὥσπερ βασιλεύοντός τινος
 καὶ μὴ φαινομένου ἐν τινι χώρᾳ, ἀλλ' ἔνδον ὄντος ἐν
 τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, πολλάκις τινὲς ἄτακτοι καταχρώμενοι
 τῇ τούτου ἀναχωρήσει ἑαυτοὺς ἀναγορεύουσι, καὶ
 ἕκαστος κατασχηματισάμενος τοὺς ἀκεραίους φαν- 25
 τασιοκοπεῖ ὡς βασιλεὺς, καὶ οὕτως πλανῶνται οἱ
 ἄνθρωποι τῷ ὀνόματι, ἀκούοντες μὲν εἶναι βασιλέα,
 οὐχ ὁρῶντες δὲ αὐτόν, διὰ τὸ μάλιστα μηδὲ δύνασθαι
 αὐτοὺς ἔσω τοῦ οἴκου χωρῆσαι· ἐπειδὴν δὲ ὁ ἀληθῶς
 βασιλεὺς προέλθη καὶ φανῆ, τότε οἱ μὲν ἀπατῶντες 30

¹ ἤδη caeteri (praeter R).

ἄτακτοι ἐλέγχονται τῇ τούτου παρουσίᾳ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὀρώντες τὸν ἀληθῶς βασιλέα, καταλιμπάνουσι τοὺς πάλαι πλανῶντας αὐτούς· 5. οὕτως καὶ πάλαι μὲν ἡπάτων οἱ δαίμονές τε καὶ ἄνθρωποι, Θεοῦ τιμὴν 5 ἑαυτοῖς περιτιθέντες· ὅτε δὲ ἐπεφάνη ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν σώματι, καὶ ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, τότε δὴ ἡ μὲν τῶν δαιμόνων ἀπάτη ἀφανίζεται καὶ παύεται· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀφορῶντες εἰς τὸν ἀληθινὸν τοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, καταλιμπάνουσι τὰ εἴδωλα, 10 καὶ λοιπὸν ἐπιγινώσκουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν. 6. Τοῦτο δὲ γνώρισμα τοῦ εἶναι τὸν Χριστὸν Θεὸν Λόγον καὶ Θεοῦ Δύναμιν ἐστίν· τῶν γὰρ ἀνθρωπίνων πανομένων, καὶ μένοντος τοῦ ῥήματος τοῦ Χριστοῦ, δηλόν ἐστι παρὰ πᾶσι, τὰ μὲν πανόμενα εἶναι πρόσκαιρα, τὸν δὲ 15 μένοντα εἶναι Θεὸν καὶ Θεοῦ Υἱὸν ἀληθινὸν μονογενῆ Λόγον.

LVI. Ταῦτα μὲν σοι παρ' ἡμῶν δι' ὀλίγων, ὅσον πρὸς στοιχείωσιν καὶ χαρακτῆρα τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως καὶ τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας 20 ἀνατεθείσθω, ὦ φιλόχριστε ἄνθρωπε. σὺ δὲ τὴν πρόφασιν ἐκ τούτων λαβών, εἰ ἐντυγχάνοις τοῖς τῶν γραφῶν γράμμασι, γνησίως αὐτοῖς ἐφιστάνων τὸν νοῦν, γνώσῃ παρ' αὐτῶν τελειότερον μὲν καὶ τρανότερον τῶν λεχθέντων τὴν ἀκρίβειαν. 2. 25 Ἐκεῖναι μὲν γὰρ διὰ θεολόγων ἀνδρῶν παρὰ Θεοῦ ἐλαλήθησαν καὶ ἐγράφησαν. ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν αὐταῖς ἐντυγχανόντων θεοπνεύστων¹ διδασκάλων, οἱ καὶ μάρτυρες τῆς Χριστοῦ θεότητος γεγονάσι, μαθόντες μεταδίδομεν καὶ τῇ σῇ φιλομαθείᾳ. 3. Γνώσῃ δὲ καὶ 30 τὴν δευτέραν αὐτοῦ πάλιν πρὸς ἡμᾶς ἔνδοξον καὶ θείαν

¹ sic et R : sed caeteri fere omnes θεολόγων.

ἀληθῶς ἐπιφάνειαν, ὅτε οὐκ ἔτι μετὰ ταπεινότητος, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ· ὅτε οὐκ ἔτι μετ' εὐτελείας, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ μεγαλειότητι· ὅτε οὐκ ἔτι παθεῖν, ἀλλὰ λοιπὸν τοῦ ἰδίου σταυροῦ τὸν καρπὸν ἀποδοῦναι πᾶσιν ἔρχεται· φημὶ δὴ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν 5 καὶ οὐκ ἔτι μὲν κρίνεται, κρινεῖ δὲ τοὺς πάντας, πρὸς ἃ ἕκαστος ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα· ἔνθα τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀπόκειται βασιλεία οὐρανῶν, τοῖς δὲ τὰ φαῦλα πράξασι, πῦρ αἰώνιον καὶ σκότος ἐξώτερον. 4. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριός 10 φησι “λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι¹ ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς.” 5. Διὸ δὴ καὶ σωτήριός ἐστι λόγος εὐτρεπίζων ἡμᾶς εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ λέγων 15 “γίνεσθε ἑτοιμοὶ καὶ γρηγορεῖτε, ὅτι ἡ ὥρα οὐκ οἴδατε ἔρχεται.” κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, “τοὺς πάντας ἡμᾶς παραστήναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος, πρὸς ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον.” 20

LVII. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκ τῶν γραφῶν ἔρευναν καὶ γινώσκιν ἀληθῆ, χρεῖα βίου καλοῦ καὶ ψυχῆς καθαρᾶς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀρετῆς, ἵνα δι' αὐτῆς ὀδεύσας ὁ νοῦς, τυχεῖν ὧν ὀρέγεται καὶ καταλαβεῖν δυνηθῆ, καθ' ὅσον ἐφικτόν ἐστι τῇ ἀνθρώπων φύσει περὶ τοῦ Θεοῦ 25 Λόγου μαθάνειν. 2. Ἄνευ γὰρ καθαρᾶς διανοίας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀγίους τοῦ βίου μιμήσεως, οὐκ ἂν τις καταλαβεῖν δυνηθείη τοὺς τῶν ἀγίων λόγους. 3. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις ἐθελήσειεν ἰδεῖν τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, πάντως τὸν ὀφθαλμὸν ἀποσμήχει καὶ λαμπρύνει, 30

¹ ἀπάρτι.

σχεδὸν ὅμοιον τῷ ποθουμένῳ ἑαυτὸν διακαθαίρων, ἵνα
 οὕτως φῶς γενόμενος ὁ ὀφθαλμὸς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἴδῃ,
 ἢ ὡς εἴ τις θελήσειεν ἰδεῖν πόλιν ἢ χώραν, πάντως ἐπὶ
 τὸν τόπον ἀφικνεῖται τῆς θέας ἕνεκεν· οὕτως ὁ θέλων
 5 τῶν θεολόγων τὴν διάνοιαν καταλαβεῖν, προαπονίψαι
 καὶ προαποπλῦναι τῷ βίῳ τὴν ψυχὴν ὀφείλει, καὶ
 πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀφικέσθαι τῇ ὁμοιότητι τῶν
 πράξεων αὐτῶν, ἵνα σὺν αὐτοῖς τῇ ἀγωγῇ τῆς συζήσεως
 γενόμενος, τὰ¹ καὶ αὐτοῖς ἀποκαλυφθέντα παρὰ Θεοῦ
 10 κατανοήσῃ, καὶ λοιπὸν ὡς ἐκείνοις συναφθεῖς ἐκφύγῃ
 μὲν τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν κίνδυνον καὶ τὸ τούτων πῦρ
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἀπολάβῃ δὲ τὰ τοῖς ἀγίοις
 ἀποκείμενα ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ, “ ὁ φ-
 “ θαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν
 15 “ ἀνθρώπων ἀνέβη, ὅσα ἠτοίμασται τοῖς ” κατ’ ἀρετὴν
 βιοῦσι, καὶ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ αὐτῷ τῷ
 Πατρὶ σὺν αὐτῷ τῷ Υἱῷ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ
 κράτος καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹ om. καὶ R : sed fors. legendum καὶ τὰ.

τέλος τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγου.

INDICULUS GRAECUS.¹

- ἀγένητος, 3. 15, 16. 10.
 ἄγιοι, 18. 21, 40. 6, 51. 22, 55. 13, 85. 27 sq. 86. 7, 12.
 ἀθανασία, 73. 6, 13; 82. 9 (v.l.).
 αἱρέσεις, 4. 3.
 αἰσθήσεις, 44. 2, 47. 26 (82. 19).
 ἀκέραιος, 83. 25.
 ἀκμάζειν, 8. 5.
 ἀμίαντος (adj.), 12. 10.
 ἀμίαντον, 41. 25, 42. 10, 68. 25.
 ἄμιλλα, 76. 26.
 ἄν, (omissum) 7. 17, 9. 16, 10. 2, 7, 19. 16, 34. 6, 25, 35. 24; (cum subiunct.), 77. 22; ἐὰν c. indic. 66. 11.
 ἀναλογίζεσθαι, 28. 26.
 ἄνθρωπος (sc. τοῦ κυρίου), 25. 31.
 ἀνόμιος, 51. 10.
 ἀνομιότης, 66. 27.
 ἀντί (de morte Christi), 31. 29.
 ἀντίθεσις, 32. 3.
 ἀντίψυχον, 13. 13.
 ἀνυπεύθυνος, 30. 8 (uid. ὑπεύθ).
 ἀοράτως, 45. 8, 64. 26, 80. 22 (uid. ἀφανῶς).
 ἀπολογία, 35. 18.
 ἀπομένειν, 68. 13.
 ἀπροόητος, 4. 22.
 ἁρμονία (τῆς κτίσεως), 18. 16.
 ἄσκησις, 40. 25.
 ἄσώματος, 2. 14, 11. 14, 16. 12, 57. 10, 69. 2.
 ἄυλος, 11. 15 (cf. 51. 10).
 αὐτοζωή, 29. 28, 32. 12.
 αὐτομάτως, 2. 28, 4. 22.
 ἀφανῶς μεταπεῖθειν, 2. 7 (uid. ἀοράτως).
 ἄφεςις ἁμαρτίων, 21. 4.
 γένεσις, 27. 27, 52. 21, 53. 2, 5, 12, 56. 1; (sc. φύσις?) 22. 26, 27. 24, 30, 75. 9, 16.
 γειητός, 16. 13, 63. 27, 64. 23.
 δεσποτεία, 28. 13.
 δημιουργία, 67. 12.
 δημιουργός, 2. 19, 4. 3, 17, 16. 9, 18. 6, 23, 27. 28, 30, 38. 21, 81. 15, 82. 4.
 διακοσμεῖν, 25. 11.
 διαλαμβάνειν, 1. 2.
 διάνοια, 43. 23, 44. 18, 47. 25, 81. 25, 85. 26.
 διάστημα, 39. 2, 20.
 διδασκάλιον, 18. 31, (διδασκαλεῖον) 71. 3.
 δύναμις, 25. 11 (27. 14, 28. 30), 63. 20, 64. 19, 66. 10, 21, 69. 21, 74. 1, 24.
 εἶδει . . . ἦ, 10. 2, 19. 16, 17.
 εἰκῶν, 5. 13, 9. 6, 30, 16. 25, 26, 28, 20. 8, 13, 29. 26; (τὸ κατ' εἰκόνα) 11. 3 (cf. 7. 22), 18. 1, 20. 10 (cf. 15), 21. 9, 29. 25; (ὁ κ. ἐ. ἄνθρωπος), 20. 18, 22.
 εἶναι, (τὸ μὴ εἶναι) 7. 3, 9. 20; (εἰς τὸ εἶναι) 3. 30, 4. 25, 4. 31, 7. 4, 64. 2; (ἐκ τοῦ μὴ ὄντος) 5. 2, 11. 6, 64. 2, 67. 8; (ἐξ οὐκ ὄντων) 4. 24, 7. 11, 21, 16. 11, 29. 24,

¹ The references are to page and line. For indices of quotations and of subject-matter the reader is referred to the English translation (ed. 1891).

63. 28; τὰ οὐκ ὄντα (sc. εἰδωλα), 17. 8, 20. 5; ὁ ὢν (θεός), 7. 8, 12, 17. 8.
 ἐκκλησία, 36. 21, 73. 2, 77. 1.
 ἐμποδίζειν (c. dat. pers.), 37. 19.
 ἔμφυτος, 79. 16.
 ἐνανθρωπεῖν, 82. 5.
 ἐνανθρώπησις 1. 12, 6. 7, 15. 23, 16. 3, 24. 19, 29, 49. 8, 82. 2, 14.
 ἐνδυμα, 69. 4 (cf. 68. 5, 15, 17, 25).
 ἐνέργεια, 25. 7, 20. 45. 3, 17.
 ἐνεργεῖν, 25. 23, 37. 18, 45. 5, 16, 46. 10, 25, 29, 63. 13, 19, 22, 72. 21.
 ἐννοια, 7. 6, 16. 10, 29, 17. 5, 19, 18, 65. 24, 82. 7.
 ἐνθυμείσθαι, 64. 7 (cf. 82. 23).
 ἐνσωμάτωσις, 6. 17.
 ἐπακολούθησις, 10. 30.
 ἐπιβαίνειν (de Incarn.), 47. 10, 66. 7, 63. 4, 6, 8, 10 (64. 20).
 ἐπίβασις (sc. ἐνανθρώπησις), 30. 23, 31. 5.
 ἔρεισμα, 78. 24.
 ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων, 17. 6.
 εὐλογος, 62. 15, 70. 16.
 εὐλογον, τὸ πρὸς τον θεόν, 10. 15, 25, 11. 9.
 εὐσέβεια (ἡ), 1. 12.
 θεῖον, τὸ, 8. 7, 65. 22.
 θεολόγος, 14. 21, 84. 25, 86. 5.
 θεόπνευστος, 49. 13, 84. 27.
 θεοποιεῖσθαι, 82. 6, 75. 11.
 θεοφανεία, 12. 8.
 θεοφανία (τά), 71. 4.
 θυσία (sc. χριστοῦ), 24. 22, 30. 6, (θύμα) 13. 8.
 ἱατρός, 67. 14.
 ἰδιοποιεῖσθαι, 12. 14, 47. 7.
 ἰδιοποίησις, 12. 26.
 ἴσον (ἐν ἴσῳ), 39. 2.
 καθῆκον, 17. 17.
 κακόν, 7. 7.
 καλάμη, 12. 28, 68. 20 sqq.
 κατάλληλος, 26. 24, 66. 12.
 κατάρα (crucis), 36. 28 sqq.
 κεφάλαιον, 29. 16.
 λογικός, 5. 15, 9. 5, 16. 19, 21, 19. 7.
 λόγος (θεός λόγος), 14. 14, 15. 3, 9 (?), 18. 1, 21. 28 (?), 23. 16, 24. 27, 29. 11, 26. 26, 47. 6 (?), 60. 1, 63. 24, 69. 22, 70. 21 (?), 72. 19, 76. 7, 81. 19 (?), 83. 14, 84. 11, 85. 25.
 λόγος (φύσις), 5. 10.
 λύτρον, 33. 2.
 λυτροῦσθαι, 60. 8.
 μάρτυς, 39. 19, 40. 21 (cf. 41. 8), 42. 2, 19 (56. 21), 73. 14, 80. 11, 84. 28.
 μεγαλοφωνία, 72. 22, 77. 3.
 μετουσία, 7. 28.
 μορφή, 20. 25 sq.
 νεῦμα, 67. 5, 10.
 νοῦς, 65. 3, 5. 85. 24.
 ὀλόκληρος, 33. 3, 36. 20.
 ὄμιος, 12. 16, 23. 13, 15, 29, 15, 11, 22. 10, 30. 22 (37. 17), 55. 9, 66. 11, 67. 21.
 ὁμοιότης, 55. 7.
 ὄργανον, 12. 15, 13. 13, 63. 15, 64. 14, 29, 65. 7, 8, 12, 66. 6, 22, 67. 17, 19, 25, 69. 7.
 οὐθένεια, 79. 28.
 οὐσία, 25. 10, 28. 9, 11, 30. 20, 65. 5.
 ὀφείλεσθαι, 13. 14.
 ὀφειλόμενον, τὸ, 30. 2 sq., 30, 32. 20.
 Perfectum pro aoristo, 22. 9.
 παλαιστής, 36. 1.
 παμπληθής, 73. 2.
 πᾶν (τό), 25. 10, 62. 24, 63. 8, 25, 64. 17, 66. 14, 75. 24.
 παραπλήττειν, 61. 16.
 περιέχειν, 25. 14.
 πλᾶσμα, 75. 17.
 πολιτεία (ἡ κατὰ ψυχὴν), 19. 1.
 προαίρεσις, 5. 18.
 προκατέχεσθαι, 77. 11.
 προσάγειν (τὸ σῶμα τῷ πατρὶ), 12. 18, 13. 13.
 προσγίνεσθαι, 67. 28, 68. 10.
 προσλαμβάνειν, 23. 2, 8.

- προσπλέκειν, 67. 29.
 πρόσταξις, 67. 23, 68. 30.
 προσφέρειν, 31. 4, 38. 11, 47. 12.
 προσφορά, 13. 10, 14. 17.
 πρυτανεύειν, 79. 10.
 σκυλεύειν, 80. 24.
 σοφίσματα, 76. 25.
 στοιχείωσις, 84. 18.
 συμπλέκειν, 68. 3, 5, 12.
 συμπλοκή, 38. 24.
 συνέχειν, 64. 24.
 σῶμα (ὁ κόσμος), 3. 4, 62. 30, 63. 3, 9.
 ταύτολογία, 30. 17.
 τεχνίτης, 3. 29.
 τροπαίον, 29. 3, 36. 17, 38. 24, 42.
 24, 43. 10, 44. 13, 25, 48. 27,
 53. 16, 56. 10, 70. 27.
 ὕλη, 3. 15, 21, 23, 4. 23, 17. 10;
 (sc. ξύλον, 20. 28).
- ὑπεύθυνος, 11. 30, 12. 17.
 ὑφήλιος, 21. 14.
 φαντασία, 27. 2, 72. 3, 11, 73. 16,
 74. 27, 83. 6.
 φαντασιοκοπεῖν, 72. 6, 83. 25 sq.
 φυσικός, 68. 8.
 φύσις, 6. 29, 7. 3, 10, 27 sqq., 10.
 28, 11. 2, 16. 8, 32. 7, 15, 39.
 23, 41. 17, 20, 22, 47. 19, 51
 11, 55. 6, 9, 57. 10, 69. 25, 75.
 14, 78. 8, 81. 22, 85. 25.
 χαρακτήρ, 84. 18.
 χάρις, 5. 20, 7. 23, 27, 11. 3, 5, 12.
 27, 16. 27, 17. 3, 18. 1, 31. 21
 (cf. εἰκῶν).
 χριστοφόρος, 15. 25.
 ψυχικά πάθη, 77. 8.
 ὥρα (oportet), 47. 19, 63. 30.

A SELECTION FROM THE
Classical and Theological List of David Nutt.

—v+g—
PERIODICALS.

The Babylonian and Oriental Record. A Magazine of the Antiquities of the East. Edited by Professor TERRIEN DE LACOUPERIE. Vols. I.—V. Large 8vo. 1887–1891. Cloth, each vol. 14s. 6d.

Yearly subscription (12 months), post free 12s. 6d. Each No. 1s. 6d.

The Classical Review. Edited by the Rev. J. B. MAYOR, assisted by Mr. A. M. COOK, and Mr. CECIL SMITH, of the British Museum. Ten numbers yearly, each 48 pages. Royal 8vo. Double columns. Vols. I.—VI. 1887–1892. Vols. I., II., cloth, each 12s. Vols. III., IV., V., VI., cloth, each 15s. 6d.

Subscription price for the 10 Nos., post free 13s. 6d. Single Nos. 1s. 6d.

The Jewish Quarterly Review. Edited by I. ABRAHAMS and C. G. MONTIFIORE. Yearly 4 numbers. Large 8vo. Each number, averaging 160 pages, 3s. Vols. I.—V. 1888–1892. Cloth, each 12s. 6d.

Yearly subscription price, post free 10s.

Addis (Rev. W. E.). The Documents of the Hexateuch critically translated. Vol. I. The Oldest Book of Hebrew History. 10s. 6d.

Allen (T. W.). Notes on Greek Manuscripts in Italian Libraries. 12mo. 1890. (xii. 62 pp.) Cloth, 3s. 6d. nett.

Anselmus (S.). Cur Deus Homo? 12mo. 1886. Sewed, 1s. 6d.

— **acc. Eadmeri vita S. Anselmi.** 12mo. 1886. Sewed, 4s.

Augustinus (S.). Three Anti-Pelagian Treatises, viz. : De Spiritu et Litera, De Natura et Gratia, and De Gestis Pelagii, translated with Analyses by the Rev. F. H. WOODS and the Rev. J. O. JOHNSTON. Crown 8vo. 1887. (xxvii. 242 pp.) Cloth, bevelled, 4s. 6d.

Brugmann (Karl, Professor of Comp. Philology in the University of Leipzig.) Elements of Comparative Grammar of the Indo-Germanic Languages. A concise exposition of the history of Sanskrit, Old Iranian (Avestic and Old Persian), Old Armenian, Old Greek, Latin, Umbrian, Samnitic, Old Irish, Gothic, Old High-German, Lithuanian and Old Bulgarian. 8vo. 1888–92. Cloth.

Vol. I. Introduction and Phonology, translated from the German by J. WRIGHT, Ph.D. (xx. 562 pp.) 18s.

Vol. II. Morphology (Stem-Formation and Inflection). Part I. Translated by R. S. CONWAY and W. H. D. ROUSE. (xviii. 496 pp.) 16s.

Vol. III. Morphology, Part II. Numerals, Inflexion of Nouns and Pronouns. Translated by R. S. CONWAY and W. H. D. ROUSE. 12s. 6d.

Budge (E. A. W.). Oriental Texts. I: The Miracles and Martyrdom of St. George of Cappadocia. Coptic and English. Demy 8vo. 1889. (xliv. 331 pp.) Cloth, £1, 1s.

- Coptic Liturgy.** The Rites of the Coptic Church. The Order of Baptism and the Order of Matrimony, translated from the MSS. by B. T. A. EVETTS. 16mo. 1888. (61 pp.) Hand-made paper, sewed, 1s.
- Corpus Juris Canonici.** Ed. Lips. post Aem. Lud. Richteri curas ad librorum mss. et editionis Romanæ fidem rec. et adnotatione critica instruxit AEM. FRIEDBERG. 2 vols., imp. 4to. 1879. (cii. 1467, lxxi. 1341 pp.) Boards, £3, 10s.
- Dawes (E.). Attic Greek Vocabularies for Schools and Colleges,** arranged according to subjects with the words in English alphabetical order. Crown 8vo. 1890. (72 pp.) Cloth, 1s. 6d.
- **Classical Latin Vocabularies.** New Edition. Crown 8vo. 1891. (90 pp.) Cloth, 1s. 6d.
- **The Pronunciation of Greek,** with suggestions for a reform in teaching that language. 8vo. 1888. (79 pp.) Sewed, 2s. nett.
- Fripp (E. J.). The Composition of the Book of Genesis.** With English Text and Analysis. 12mo. 1892. (198 pp.) Cloth, 4s.
- Graetz (H.). History of the Jews from the earliest times to the present day.** Specially revised for the English edition by the Author. Edited, and in part translated, by BELLA LÖWY. 5 vols. 8vo. With portrait. 1891-92. Cloth, £2, 10s. nett.
- Harper (W. R.). Elements of Hebrew Syntax,** by inductive method. 8vo. (177 pp.) Cloth. 1890. 7s. 6d.
- **Elements of Hebrew.** 8vo. (200 pp.) Cloth. 1890. 7s. 6d.
- **Introductory Hebrew Method und Manual.** Sixth Edition. Crown 8vo. (176. 93 pp.) Cloth. 1890. 6s.
- and **Weidner (R. J.). An introductory New Testament Greek Method.** (Text and Vocabulary of the Gospel of John, List of Words and Elements of N.T. Greek Grammar.) Crown 8vo. (xx. 520 pp.). 1890. Cloth, 7s. 6d.
- Homer's Odyssey.** Edited with marginal references, various readings, notes and appendices by the Rev. H. HAYMAN, D.D. 3 vols. 8vo., cloth.
- Vol. I. Books I.-VI. 1866 (ciii. 240 clii. pp.) 14s.
 " II. " VII.-XII. 1873 (cxxxvi. 292, xli. pp.) 14s.
 " III. " XIII.-XXIV. 1882 (clii. 596, xi. pp.) £1, 4s.
- Jenkins (Rev. Canon R. C.). Pre-Tridentine Doctrine.** A Review of the Commentary on the Scriptures of Cardinal Cajetan. Demy 8vo. 1891. (xvi. 120 pp.) Cloth, 5s.
- King (Rev. C. W.). The Gnostics and their Remains,** Ancient and Mediæval. Second Edition. 8vo. 1887. (xxiii. 466 pp.) 14 full-page chromolithographed plates and 19 woodcuts in the text. Cloth, £1, 1s.
- This edition contains one-third more text and illustrations than the first edition published in 1864.

